Lukas-evangeliet

ved

Børge Haahr Andersen

Indhold

Indledning *115*
Forfatter *115*
Oplysninger om forfatteren uden for NT *116*
Adressat *117*
Skriftets tilblivelse *118*
Forholdet mellem Lukasevangeliet og de andre synoptiske evangelier *121*
Forholdet mellem Lukas og Markus *121*
Forholdet mellem Lukas og Matthæus *122*
Forholdet mellem Lukas- og Johannesevangeliet *123*
Affattelsestid og -sted *123*
Særpræg *124*
Opbygning *126*
Kapitel 1 *127*
1,1-4: Forord *127*
1,5-25: Forudsigelsen af Johannes Døberens fødsel *128*
1,26-38: Løftet om Jesu fødsel *130*
1,39-45: Maria hos Elisabeth *131*
1,46-56: Marias lovsang *132*
1,57-66: Johannes Døbers fødsel *132*
1,67-80: Zakarias' lovsang *133*
Kapitel 2 *134*
2,1-21: Jesu fødsel *134*
2,22-40: Simeon og Anna *136*
2,41-52: Den tolvårige Jesus i templet *138*
Kapitel 3 *138*
3,1-20 Johannes Døberens tjeneste *139*
3,21-22: Jesu dåb *141*
3,23-38: Jesu slægt *141*
Kapitel 4 *142*
4,1-13: Jesu fristelse af Djævelen *142*
4,14-15: Jesus i Galilæa *143*
4,16-30: Jesus i Nazarets synagoge *143*
4,31-37: Helbredelsen af manden med den urene ånd *144*
4,38-41: Helbredelsen af Simons svigermor og af andre syge *145*

4,42-44: Jesu forkyndelse i andre byer *145*
Kapitel 5 145
5,1-11: Peters fiskefangst *145*
5,12-16: Helbredelsen af en spedalsk *146*
5,17-26: Helbredelsen af den lamme i Kapernaum *146*
5,27-32: Levi kaldes til discipel *147*
5,33-39: Ung vin på nye lædersække *147*
Kapitel 6 148
6,1-5: Aksplukningen på sabbatten *148*
6,6-11: Helbredelsen af manden med den visne hånd *149*
6,12-16: Valget af de tolv *149*
6,17-19: Jesus prædiker og helbreder *149*
6,20-26: Saligprisningerne og veråbene *150*
6,27-36: Om fjendekærlighed *150*
6,37-42: Om at dømme andre *151*
6,43-45: Træet og dets frugt *152*
6,46-49: Lignelsen om huset på klippen og huset på sand *152*
Kapitel 7 153
7,1-10: Officeren i Kapernaum *153*
7,11-17: Opvækkelsen af enkens søn i Nain *154*
7,18-23: Johannes Døbers spørgsmål og Jesu svar *154*
7,24-35: Jesu tale om Johannes Døber *155*
7,36-50: Kvinden i farisæerens hus *156*
Kapitel 8 157
8,1-3: Kvinderne i Jesu følge *157*
8,4-15: Lignelsen om sædemanden *157*
8,16-18: Lignelsen om lyset på stagen *159*
8,19-21: Jesu sande slægtninge *160*
8,22-25: Stormen på søen *160*
8,26-39: Den besatte i gerasenernes land *161*
8,40-56: Helbredelsen af Jairus' datter og af kvinden med blødninger *162*
Kapitel 9 163
9,1-6: Udsendelsen af de tolv *163*
9,7-9: Herodes' forundring over Jesus *164*
9,10-17: Bespisningen af de fem tusind *164*
9,18-20: Peters bekendelse *165*
9,21-22: Jesus forudsiger sin død og opstandelse *165*

9,23-27: Om efterfølgelse *165*
9,28-36: Forklarelsen på bjerget *166*
9,37-43: Helbredelsen af drengen med den urene ånd *167*
9,43b-45: Jesus forudsiger sin lidelse *167*
9,46-48: Den største og den mindste *167*
9,49-50: Imod jer eller for jer *168*
9,51-52: De ugæstfrie samaritanere *168*
9,57-62: Efterfølgelsens vilkår *168*
Kapitel 10 169
10,1-12: Udsendelsen af de tooghalvfjerds *170*
10,13-16: Veråb over Galilæas byer *171*
10,17-20: De 72 vender tilbage *172*
10,21-24: Jesu fryderåb *172*
10,25-37: Lignelsen om den barmhjertige samaritaner *172*
10,38-42: Martha og Maria *174*
Kapitel 11 174
11,1-4: Fadervor *175*
11,5-13: Om bønhørelse *176*
11,14-23: Jesus og Beelzebul *176*
11,24-26: Den urene ånd vender tilbage *177*
11,27-28: At høre Guds ord og bevare det *177*
11,29-32: Jonastegnet *177*
11,33-36: Legemets lys *178*
11,37-54: Veråb over farisæerne og de skriftkloge *178*
Kapitel 12 179
12. 1-3: Advarsel mod hykleri *180*
12,4-12: Opmuntring til frygtløshed *180*
12,13-21: Lignelsen om den rige bonde *181*
12,22-31: Om bekymringer *181*
12,32-34: Skatten i himlen *182*
12,35-48: Årvågne tjenere *182*
12,49-51: Ikke fred, men splid *183*
12,54-59: At tyde tidens tegn *183*
Kapitel 13 183
13,1-5: De dræbte galilæere og det sammenstyrtede tårn *184*
13,6-9: Lignelsen om figentræet uden frugt *184*
13,10-17: Helbredelsen af den krumbøjede kvinde *185*
13,18-21: Lignelsen om sennepsfrøet og surdejen *185*

13,22-30: Den snævre port *186*
13,31-33: Farisæernes advarsel mod Herodes *186*
13,34-35: Dommen over Jerusalem *186*

Kapitel 14 187
14,1–6: Helbredelsen af manden med vand i kroppen *187*
14,7–14: Lignelsen om pladserne ved bordet *187*
14,15–24: Lignelsen om det store festmåltid *188*
14,25–35: Prisen for efterfølgelse *190*

Kapitel 15 191
15,1-10: Lignelsen om det mistede får og den tabte sølvmønt *191*
15,11-32: Lignelsen om den fortabte søn *192*

Kapitel 16 195
16,1-13: Lignelsen om den uærlige godsforvalter *195*
16,14-18: Formaning til farisæerne *197*
16,19-31: Lignelsen om den rige mand og Lazarus *198*

Kapitel 17 199
17,1-4: Advarsel mod at blive årsag til frafald *200*
17,5-10: Om troens kraft og tjenernes vilkår *200*
17,11-19: Helbredelsen af de 10 spedalske *201*
17,20-37: Guds riges fuldendelse i dom og frelse *201*

Kapitel 18 203
18,1-8: Lignelsen om enken og den uretfærdige dommer *203*
18,9-14: Lignelsen om farisæeren og tolderen *203*
18,15-17: Jesus og de små børn *204*
18,18-30: Den rige rådsherre *205*
18,31-34: Ny lidelsesforudsigelse *207*
18,35-43: Helbredelsen af den blinde ved Jeriko *207*

Kapitel 19 208
19,1-10: Zakæus *208*
19,11-27: Lignelsen om de betroede pund *209*
19,28-40: Indtoget i Jerusalem *211*
19,41-44: Jesus græder over Jerusalem *212*
19,45-48: Tempelrensningen *212*

Kapitel 20 213
20,1-8: Spørgsmålet om Jesu myndighed *213*
20,9-19: Lignelsen om de onde vinbønder *214*
20,20-26: Spørgsmålet om skat til kejseren *215*

20,27-40: Spørgsmålet om opstandelse *217*
20,41-44: Davids søn eller Davids herre *218*
20,45-47: Advarsel mod de skriftkloge *218*

Kapitel 21 218
21,1-4: Den fattige enkes gave *219*
21,5-28: De sidste tider og Jesu genkomst *219*
21,29-33: Lignelsen om figentræet *221*
21,34-38: Formaning til årvågenhed *222*

Kapitel 22 222
22,1–6: Judas' forræderi *223*
22,7–23: Nadveren *224*
22,24–30: Striden om at være den største *225*
22,31–34: Forudsigelse af Peters fornægtelse *226*
22,35–38: De to sværd *226*
22,39–46: Jesus i Getsemane *227*
22,47–53: Tilfangetagelsen *227*
22,54–62: Peters fornægtelse *228*
22,63–71: Jesus for Rådet *228*

Kapitel 23 229
23,1-7: Jesus for Pilatus *229*
23,8-12: Jesus for Herodes *230*
23,13-25: Domfældelsen *231*
23,26-38: Korsfæstelsen *231*
23,39-43: De to røvere på korset *232*
23,44-49: Jesu død *233*
23,50-56: Gravlæggelsen *234*

Kapitel 24 234
24,1-12: Jesu opstandelse *235*
24,13-35: Vandringen til Emmaus *236*
24,36-49: Den opstandne Jesus og disciplene *237*
24,50-53: Jesu himmelfart *238*

Indledning

Forfatter

Vi har i Ny Testamente fire skrifter, der handler om Jesu liv, død og opstandelse. Men kun én af de fire forfattere fortsætter med et skrift om, hvordan det gik med det budskab, de første vidner blev betroet.

At det virkelig er samme forfatter, der står bag Lukasevangeliet og Apostlenes Gerninger fremgår, af indledningen til de to skrifter. I Ap.G. 1,1-2 henviser forfatteren til, at han i sit første skrift fortalte Theofilus om, hvad Jesus gjorde og lærte fra begyndelsen indtil himmelfarten. Sammenligner vi med indledningen til Lukasevangeliet (1,1-4), så beskriver forfatteren det her som sin plan for Theofilus at gennemgå det hele forfra og nedskrive det i rækkefølge. De to skrifters ordvalg og fortællestil bekræfter, at det virkelig er samme forfatter, der står bag.

Det tredje evangelieskrift i NT er anonymt, ligesom de to første er det. Den overskrift, vi har i vor autoriserede oversættelse, »Lukasevangeliet«, er ikke en oprindelig del af teksten, men tilføjet senere. Det kan dog spores helt tilbage til slutningen af det andet århundrede.

Man kan godt undre sig over, at vi ved så lidt om den person, der med sit tobindsværk optager 28% af spaltepladsen i NT, og som med sine to skrifter har knyttet Jesu livshistorie og kirkens første historie sammen.

Forordet (1,1-4) fortæller om forfatterens arbejdsmetode og formål, mere end om hans person. Vi kan dog slutte os til, at han ikke selv er førstehåndsvidne, men har fået sine oplysninger fra dem, der var »øjenvidner og ordets tjenere«.

Apostlenes Gerninger er som evangelieskriftet en beretning i tredje person. Undtagelsen er forordet i Luk. 1,1-4 og Ap.G. 1,1-2. samt fire passager i »vi«-form (16,10-17; 20,5-15; 21,1-18 og 27,1-28,16), som antyder, at forfatteren til disse begivenheder er øjenvidne og rejsefælle til Paulus. Det betyder, at vi kan udelukke de af Paulus' medarbejdere og rejsefæller, som er nævnt ved navn

i de afsnit, og at vi kan søge forfatteren blandt de medarbejdere, der var hos Paulus under sit første fangenskab i Rom. I sine fangenskabsbreve nævner Paulus fem-seks medarbejdere, der er hos ham, bl.a. »den kære Lukas« (Kol. 4,14). Her omtales han adskilt fra gruppen af omskårne medarbejdere, og det kan tyde på, at Lukas ikke er jøde.

I det lille brev til Filemon nævner Paulus »Markus, Aristarkus, Demas og Lukas, mine medarbejdere« (v.25). Under sit andet fængselsophold, kort før sin død, skriver Paulus: »kun Lukas er er hos mig« (2.Tim. 4,11).

Sammenholdes de nævnte steder fra Paulus' breve med »vi-stederne« i Ap.G,. når vi til konklusionen, at det må være lægen Lukas, én af Paulus' nærmeste og trofaste medarbejdere, der er forfatter.

De to skrifter bærer præg af at være skrevet af én, der har et rigt og varieret græsk sprog. Sammen med Hebræerbrevet er Lukasevangeliet og Apostlenes Gerninger det smukkeste græsk, vi har i NT. Visse forskere har hævdet, at der er en række medicinske fagudtryk i de to skrifter, som bekræfter, at forfatteren er læge. Andre forskere har dog ved sammenligning med anden græsk litteratur indvendt, at der ikke anvendes andre udtryk, end enhver veluddannet græker vil kunne forstå og bruge.

En interessant oplysning er, at Lukas og Markus begge er Paulus' medarbejdere og har opholdt sig sammen i flere perioder (jf. f.eks. Filem. v.24).

Oplysninger om forfatteren uden for NT

Der er en tidlig, bred og entydig kirkelig tradition, der nævner Lukas som forfatter. I nyere tid har den historisk-kritiske forskning betragtet denne tradition med stor skepsis. Man kan dog undre sig over, hvorfor traditionen »gætter« på en så underordnet og ukendt person som Lukas. Hvorfor vælge en hedningekristen, én, der ikke er øjenvidne eller apostel?

Når den historisk-kritiske forsknings hovedstrøm har benægtet, at Lukas er forfatter, så skyldes det, at den kritiske forskning

forudsætter en lang og kompliceret tilblivelsesproces bag evangelierne, som ikke giver plads til en person, der er så tæt på første generation som Lukas. Desuden mener man, der er en række historiske og teologiske forskelle mellem Lukas' skrifter og Paulus' breve, som udelukker, at det kan være én af Paulus' nære medarbejdere, der står bag.

Det kan f.eks. være svært at finde ud af det historiske forløb bag apostelmødet ved at sammenligne Ap.G. 15 med Gal. 1-2. Men det siger jo ikke andet, end at Ap.G. er skrevet uafhængigt af Paulus' breve, og at vor historiske viden er meget begrænset. Og forskellene i teologi mellem Lukas-skrifter og Paulus' breve lader sig også udmærket forklare ud fra deres forskellige målgruppe og betoning.

Adressat

Lukas skriver begge skrifter til »Theofilus », jf. Luk. 1,3. Han titulerer ham »høtærede« og fortæller hermed, at det er en fornem mand. Udtrykket bruges i NT ellers kun om to landshøvdinge, Felix og Festus (Ap.G. 23,26 og 26,25). To ikke-kristne. I Ap.G. er Theofilus nævnt uden denne titulering. Måske betyder det, at Theofilus, da Lukas skriver evangeliet, stadig er ikke-kristen, men blot velorienteret (som f.eks. Festus, jf. Ap.G. 26,26). Mens han, da Lukas skriver Ap.G., er blevet discipel.

Lukasevangeliet er altså oprindeligt stilet til en enkeltperson, en fornem mand, der gerne vil vide mere om Jesus. Måske har Lukas dediceret skriftet til en velhavende person for at få bistand til offentliggørelsen. Sådan en praksis er der nemlig paralleller til i den græske verden.

I hvert tilfælde udtrykker Lukas det ønske, at Theofilus må nå til en sand erkendelse af det, der har fundet sted i forbindelse med Jesu liv, død og opstandelse. Samtidig antyder han ved at bruge flertalsform (øjenvidnerne og ordets tjenere har overleveret »os« 1,2), at han taler som medlem af den kristne menighed og til de kristne menigheder.

Skriftets tilblivelse

Perioden fra Jesu virksomhed, og til evangelisterne affatter deres skrifter har været genstand for en intens forskningsdiskussion. Hvordan overleveredes Jesu ord og gerninger? Hvornår begyndte den skriftlige nedtegning? Hvad er forholdet mellem Lukasevangeliet og de andre tre evangelier?

I sit indledningsafsnit nævner Lukas tre faser, som er afgørende for skriftets tilblivelse.

1. De begivenheder, som har fundet sted iblandt os.

Lukas præciserer ikke i indledningen, hvad han konkret tænker på. Han forudsætter, at Theofilus ved, hvad han har i tankerne. I lyset af fortsættelsen er det helt klart Jesu ord og gerninger, han hentyder til. Med Jesus er de profetiske løfter om Messias gået i opfyldelse (4,21). Som den, der havde et enestående forhold til sin Gud og fader i himlen, var han formidler af guddommelig åbenbaring. Luk. 10,22. Derfor var det »saligt« at være vidne til hans ord (11,28) og hans handlinger (10,23), og derfor er det altafgørende, hvordan man hører og modtager Jesu ord (8,15. 21).

2. Øjenvidner og ordets tjenere

Lukas fortæller, at hans kilder er »de, der fra begyndelsen var øjenvidner og ordets tjenere«. Til visse af Jesu handlinger var der flere tusinder vidner. Antallet af disciple, der fulgte Jesus kortere eller længere tid, har også været anseeligt. Men den gruppe, der er Lukas' kilde, er en veldefineret kreds på tolv personer, som fik et specielt kald af Jesus ved begyndelsen af hans offentlige virke (6,12-16). Apostlenes° opgave var både at være hos Jesus for at kunne være vidne til hans ord og gerninger, og at være Jesu udsendinge, dem, der forkyndte evangeliet videre (jf. Mark. 3,14: Og han indsatte tolv til 1) at være hos ham, og 2) for at han kunne udsende dem til at prædike). Allerede under Jesu jordeliv udsender han dem til afgrænsede opgaver, udrustet med hans egen magt og myndighed (Luk. 9,1ff.). Senere, efter sin opstandelse, kalder han dem til en livslang opgave: I hans navn at prædike omvendelse til syndernes forladelse for alle folkeslag og begynde fra Jerusalem.

»I skal være vidner om dette« (24,47-48). Til denne opgave knytter Jesus løftet om Helligåndens udrustning.

Apostlenes Gerninger bekræfter de tolvs særstilling. I kap. 1 vælger de elleve afløseren for Judas, fordi GT har forudsagt om forræderen, at en anden skal have hans gerning. De elleve udvælger så blandt de disciple, der har været med »fra Johannes' dåb indtil den dag, han blev taget op til himlen«, to mænd og beder Gud vise dem, hvem han har udvalgt (Ap.G. 1,15-26).

Selv om vi hører om mange andre end de tolv i Ap.G., og blandt de tolv hører vi næsten kun om Peter, så fremhæves de tolvs særstilling alligevel adskillige steder (2,14; 5,2; 6,2; 15,2).

Umiddelbart kan man undre sig over, at Lukas, når han vil give en ordnet og samlet fremstilling af Jesu liv, prioriterer sit stof, som han gør. Bortset fra begivenheder i forbindelse med Jesu fødsel er der kun en enkelt episode fra de første 30 år af Jesu liv. Under Jesu treårige offentlige virke bruges der mest spalteplads på begivenheder fra hans sidste rejse til Jerusalem, og jo tættere vi kommer Jesu død, jo mere udførlig bliver skildringen.

Selv om der er forskelle på grundstrukturen de fire evangelier imellem, gælder dette mønster også de andre.

To tekster fra NT giver måske forklaringen på denne prioritering af stoffet. I 1.Kor. 15,1ff. understreger Paulus, hvad der er det grundlæggende ved det evangelium, han selv har modtaget og videregivet til menighederne. Centrum er Jesu død og opstandelse, forstået som en stedfortrædende offerdød (for vore synder) og som en opfyldelse af Det Gamle Testamente (efter Skrifterne).

En mere udførlig præsentation af den apostolske forkyndelse har vi i Ap.G. 10,34-43, hvor Peter forkynder evangeliet for Cornelius:

- Jesus begyndte i Galilæa efter Johannes' Døberens virke
- Gud udrustede ham med Helligånden
- Jesus drog omkring og gjorde vel både i Jødeland og Jerusalem
- Han døde ved korsfæstelse
- Men Gud opvakte ham fra de døde
- og lod ham blive åbenbaret for udvalgte vidner

- Profeterne har vidnet, at den, som tror på ham, har evigt liv.

Vi ser her, at det, som er hovedpunkterne i den apostolske forkyndelse, er mønsteret for indholdet i evangelierne. Vi ser også i Ap.G., at der er mange variationsmuligheder i apostlenes prædiken, alt efter situation og målgruppe. Men samtidig har vi eksempler på i Paulus' breve, at gengivelsen af Jesu ord og gerninger hurtigt har fået en fast form (jf. 1.Kor. 7,10. 11,23ff. Ap.G. 20,35).

Hvordan apostlene var i stand til at huske de begivenheder, der havde fundet sted blandt dem, hører vi ikke meget om. Indprentede de sig ordene og handlingsforløbet, så de kunne det udenad, sådan som vi har paralleller til blandt rabbinerne? Hvor tidligt begyndte den skriftlige nedtegning? Det, som understreges, er, at samtidig med, at Jesus gav dem opgaven, gav han dem også en guddommelig udrustning. Derfor kan Peter sige, når han omtaler Jesu død og opstandelse: Vidner om disse ting er vi og Helligånden (Ap.G. 5,32).

Helligåndens aktive rolle i overleveringsprocessen understreges et par steder i Johannesevangeliet (Joh. 14,26): »Helligånden ... skal lære alt og minde jer om alt, hvad jeg har sagt til jer,« og 16,14: »han skal tage af mit og forkynde det for jer.«

3. Lukas selv

Lukas skelner mellem de mere løst sammenføjede skriftlige beretninger, som verserer på hans tid, og så den samlede og ordnede fremstilling, han selv er i færd med at affatte. Han er tydeligvis andet end sekretær for apostelkollegiet, idet han har foretaget en selvstændig undersøgelse af begivenhedsforløbet. På den anden side er han så bevidst om, hvem der er kaldet til at videregive budskabet om Jesus, at han ikke ønsker at videregive andet end det, der stammer fra apostlene.

Sammenfattende må vi sige, at når Lukasevangeliet er med i vores Bibel, en del af »Den hellige Skrifts kanoniske bøger«, så er det ikke noget, skriftet langsomt blev ophøjet til i kirkens historie. Men det er en del af dens selvforståelse, at den formidler guddommelig åbenbaring, knyttet til Jesu ord og gerninger og på baggrund af apostlenes vidnesbyrd og udrustning.

Forholdet mellem Lukasevangeliet og de andre synoptiske evangelier

Fra kirkens første tid har man diskuteret relationen mellem Matthæus, Markus og Lukas (de synoptiske evangelier). Hvad forklarer de mange ligheder - og forskelle?

Starter vi med det, man umiddelbart kan iagttage, så kan man konstatere, at alle tre evangelier er opbygget efter samme grundlæggende struktur. De begynder skildringen af Jesu offentlige virksomhed med Johannes Døbers fremtræden, Jesu dåb og fristelse, beskriver hans virke i Galilæa, de nævner alle Peters bekendelse ved Cæsarea Filippi som et vendepunkt. De beskriver hans sidste rejse til Jerusalem, forræderi, forhør, henrettelse og opstandelse.

Ligheden går ned til stil og ordvalg, inklusive usædvanlig sætningskonstruktion m.m. 90% af Markusevangeliet har paralleller hos Matthæus, og 50% af Markus findes hos Lukas. Der findes mindre end 7%, dvs. 30 vers hos Markus, som ikke helt eller delvis findes hos Lukas og/eller Matthæus.

Derudover findes en del stof, som er fælles for Lukas og Matthæus, som ikke findes hos Markus (ca. 250 vers) Endelig har Matthæus og Lukas hver en del stof, som kun findes hos dem.

Hvis man ser bort fra de sidste par hundrede år, har det mest almindelige været at tilslutte sig Augustin, når han siger, Matthæus er ældst, og at Markus har benyttet Matthæus. Lukas har også benyttet både Matthæus og Markus.

Den mest udbredte teori blandt evangelieforskere i dag er den såkaldte tokilde-hypotese. Den går ud på, at Markusevangeliet er ældst. Matthæus og Lukas har begge benyttet Markus og derudover en fælles skriftlig kilde, som mest er en samling af Jesus-ord. Det forklarer de 250 vers, som Luk. og Matt. har fælles.

Forholdet mellem Lukas og Markus

Mere end halvdelen af Markusevangeliet er der paralleller til hos

Lukas. Mere end 70 kortere eller længere afsnit har en direkte, nogle steder næsten ordret parallel i Lukasevangeliet.

Hovedtendensen inden for både den ældre og den yngre evangelieforskning har været at forklare ligheder og forskelle ved at sige, at Lukas har kendt og benyttet Markusevangeliet. Nogle mener, at Markus er én af de mange, Lukas henviser til i sin indledning, der har forsøgt sig med en skriftlig fremstilling om Jesus. Der er dog også forskere, som mener, at det er Markus, der benytter Lukasevangeliet.

Hvad vi positivt ved ud fra NT, er, at Markus og Lukas som Paulus' rejsefæller kendtè hinanden og også en periode først i 60'erne opholdt sig i Rom (nemlig da Paulus skrev bl.a. Kol. og Filemonbrevet (jf. Kol. 4,10. 14 og Filem. v.24).

Personligt hælder jeg til den konklusion, at Lukas- og Markusevangeliet er to selvstændige skriftlige beretninger, hvis lighed og forskellighed bedst forklares ved, at begge øser af den samme tradition, den apostolske overlevering. Dette harmonerer med indledningen hos Lukas, hvor han nævner, at der findes skriftlige beretninger om Jesus, men at han bygger på overleveringen fra apostlene.

Forholdet mellem Lukas og Matthæus

Der findes som tidligere nævnt ca. 250 vers, som er fælles for Matthæus og Lukas, men ikke findes hos Markus (eller findes hos Markus i en anden form). Overensstemmelsen gælder ordvalg, rækkefølge og desuden valg af specielle ord og usædvanlige grammatiske konstruktioner. Derudover er der en del stof, som både Matt., Luk. og Mark. har fælles. Endelig har både Matt. og Luk. en del stof, der kun findes i deres skrifter.

Der er to måder at forklare forholdet mellem de to skrifter på. Én mulighed er, at Lukas har kendt og benyttet Matthæusevangeliet. (Det modsatte, at Mættæus har kendt og benyttet Lukas, er ikke sandsynligt. Hvorfor skulle apostlen Matthæus gøre sig afhængig af aposteldisciplen Lukas?). En anden mulighed er, at Mætthæus og Lukas har benyttet samme kilde.

For mig at se er det ikke muligt på 1900 års afstand entydigt at

vurdere, om der har eksisteret en skriftlig samling af Jesus-ord, som både Matt. og Luk. har benyttet. Eller om Lukas har kendt og benyttet Matthæusevangeliet i sin helhed.

Man kan også forestille sig, at Matthæus er én af de »øjenvidner og ordets tjenere«, som Lukas har konsulteret i sit grundige arbejde med at udarbejde sin skriftlige fremstilling. Altså at Lukas er afhængig af apostlen Matthæus, men ikke af Matthæus' skriftlige evangelium.

Forholdet mellem Lukas- og Johannesevangeliet

Forholdet mellem de tre første og det fjerde evangelium er en diskussion for sig. Når Johannesevangeliet er så anderledes end de tre andre, skyldes det så, at Johannes kender de tre andre, men bevidst vælger at medtage noget, de andre ikke har med? Eller er der andre grunde til, at Johannesevangeliet er så anderledes?

Hvis Johannes kun har kendt et af de tre synoptiske evangelier, må det være Lukasevangeliet. Det tredje og fjerde evangelium har nemlig detaljer tilfælles, som indicerer en forbindelse.

Sammenlign Luk. 6,16 med Joh. 14,52; Luk. 9,51 med Joh. 7,10; Luk. 10,38f. med Joh. 11,1ff.; Luk. 13,22 med Joh. 10,40; Luk. 22,3 med Joh. 13,2-27; Luk. 22,25ff. med Joh. 13,4ff. for bare at nævne nogle eksempler.

Affattelsestid og -sted

Det er ikke muligt ud fra skriftet selv at indkredse et præcist affattelsestidspunkt.

Nogle forskere har ment, at Lukas' omtale af Jesu forudsigelse om Jerusalems ødelæggelse (21,20) viser, at denne begivenhed har fundet sted. Dvs. evangeliet er blevet til efter år 70.

Men denne argumentation er uholdbar. Det forudsætter, at Jesus ikke formidler en ægte åbenbaring af, hvad der skal ske med Jerusalem, men at Lukas har ændret og tilpasset Jesu ord, så det passer ind i det faktiske begivenhedsforløb. Tværtimod kan man argumentere modsat og sige, at når Lukas ikke direkte gør opmærksom på, at Jesu profeti er gået i opfyldelse, så kunne det indicere, at han skrev før år 70.

Ap.G. slutter med, at Paulus befinder sig i Rom i et åbent fangenskab. Ud fra pastoralbrevene kan vi slutte, at Paulus efter et par års fangenskab er blevet løsladt og har virket og rejst endnu en periode, før han på ny blev fanget. Ifølge traditionen sluttede hans liv med martyrdøden i Rom i sidste halvdel af tresserne.

Det er muligt, at Lukas bevidst har valgt at slutte Ap.G. med Paulus' ankomst til Rom. I og med, at evangeliet er nået verdensbyen Rom, er hans forfatteropgave fuldført, nemlig at skildre evangeliets udbredelse fra Jerusalem og lige til jordens ende (Ap.G. 1,8).

En anden mulighed er, at Lukas afslutter Ap.G., mens Paulus stadig er i Rom. Det giver en datering først i 60'erne, og Lukasevangeliet må så være endnu tidligere.

Spørgsmålet lader sig ikke afgøre endeligt, men man kan konkludere så langt, at intet udelukker en så tidlig tilblivelse af skriftet.

Hvor skriftet er blevet til, ved vi heller ikke. Nogle har gættet på, at Lukas har gjort forarbejdet (evt. også affattelsen) i de to år, hvor Paulus opholdt sig i Cæsarea som fange (Ap.G. 24,27), men der er intet vidnesbyrd i de to skrifter eller blandt kirkefædrene, som kan bekræfte det.

Særpræg

Lukas tager ganske meget stof med, som ikke findes i de andre evangelier. F.eks. beretningen om Johannes Døberens og Jesu fødsel i kap. 1-2. Han beretter specielt detaljeret om Jesu sidste rejse til Jerusalem. Også beretningen om Jesu himmelfart har vi kun hos Lukas.

Men også ved at sammenligne de beretninger, hvor der er paralleller hos de andre evangelister, kan man indkredse, hvad der har været Lukas' særlige interesse med sit skrift. Lukas' selvstændighed er så gennemgribende, at det så at sige afslører sig i hvert eneste afsnit, men lad mig nævne seks typiske træk:

1. Hele verden i synsfeltet

Lukas er bevidst om at understrege Jesu betydning for hele verden og alle folkeslag. Englenes budskab til hyrderne gjaldt hele jorden

(2,14). Simeon profeterer, at det spæde barn skal blive »et lys til åbenbaring for hedninger og en herlighed for dit folk Israel« (2,32). Både samaritanere (9,54) og hedninger (4,25-27) er tænkt med i Guds plan, og efter Jesu opstandelse lyder befalingen: »I hans navn skal der prædikes omvendelse til syndernes forladelse for alle folkeslag. I skal begynde i Jerusalem...« (24,47).

2. Interesse for mennesker

Lukas skildrer en række navngivne enkeltpersoner. Præsten Zakarias og hans hustru Elisabeth, Maria, Jesu mor, Martha og Maria, tolderen Zakæus, Kleofas og den anden Emmaus-vandrer m.fl.

Han fokuserer på Jesu omsorg for taberne og de svage, ofte under den samlende betegnelse: toldere og syndere. Han betoner Jesu omsorg også for kvinder (der nævnes 13 kvinder, som ikke kendes fra de andre evangelier) og børn (7,12; 8,42 og 9,38).

3. Advarsel mod rigdom

Parallelt med interessen for mennesker er der betonet en advarsel mod rigdom, det at prioritere materielle værdier højere end forholdet til andre mennesker, jf. lignelsen om den rige bonde (12,13ff., se også 1,53; 3,13f.; 6,24; 16,14ff.).

4. Jesu lære om bøn

Ni gange nævnes det, at Jesus bad. To af Jesu lignelser handler om bøn (6,5ff. og 18,1ff.). Også forbønnens betydning understreges (22,31f.40; 23,34.41 m.fl.).

5. Helligåndens gerning

Flere steder nævnes Jesu åndsudrustning (4,1; 14.10,21f., og disciplene skal vente på at blive iført kraften fra det høje (24,49), et tema, der videreføres i Ap.G.

6. Glæde

Lukas nævner flittigt ordet glæde. Englenes budskab handler om en glæde for hele folket (2,10). Når en synder omvender sig, bliver der glæde i himlen (15,1-32).

Opbygning

I. 1,1-4: Lukas' forord.
II. 1,5-2,52: Fødselsberetningen
III. 3,1-4,13: Forberedelsen af Jesu tjeneste
IV. 4,14-9,50: Jesu tjeneste i Galilæa
V. 9,51-19,44: Fra Galilæa til Jerusalem.
VI. 19,45-21,38: Jesus i Jerusalem
VII. 22,1-24,53: Jesu lidelse, død og opstandelse

Som den eneste af evangelisterne har Lukas et forord, hvor han sammenfatter sit anliggende (I). Derefter går han over til en skildring af en række begivenheder i forbindelse med Johannes Døbers og Jesu undfangelse og fødsel, og samtidig præsenterer det Jesus som opfyldelsen af det gammeltestamentlige håb om Messias (II). Med Johannes Døbers offentlige fremtræden begynder den nye tid med den farverige person, der skal bane vej for Messias (III). Jesu offentlige virke skildres i tre faser: i Galilæa, hvor programerklæringen er Jesu tale i Nazarets synagoge (IV), på vej mod Jerusalem (V) og i Jerusalem (VI), hvor kulminationen er Jesu lidelse, død og opstandelse (VII).

I gennemgangen har jeg valgt at bruge 1992-oversættelsens inddeling i afsnit, selv om den visse steder er så detaljeret, at overblikket går tabt. Dette forsøger jeg så at råde bod på ved at begynde hvert kapitel med en oversigt over hovedindholdet.

Kapitel 1

Efter et forord (v.1-4) beskriver Lukas en række begivenheder, som gik forud for Jesu fødsel, og som sammen med kap. 2 er med til at understrege Jesu betydning ved at trække linjer tilbage til Kristus-løfterne i GT. Først skildres løftet om forløberen, Johannes Døbers fødsel (v.5-25), og derefter englens budskab til Maria om det barn, hun skal føde (v.26-38). Elisabeths og Marias lovsang sætter begivenhederne i en større sammenhæng (v.39-56). Endelig hører vi om Johannes Døbers fødsel (v.57-66) og Zakarias' lovsang.

1,1-4: Forord

Som den eneste af evangelisterne har Lukas et forord, som fortæller lidt om skriftets tilblivelse og hans formål med det. Sprogligt er det én lang sætning og på niveau med samtidens litterære klassiske værker.

Med »de begivenheder, som har fundet sted« (udsagnsordet rummer i sig også betydningen: gået i opfyldelse, jf. 24,44ff.) iblandt os, tænker Lukas på Jesu liv, død og opstandelse. Der findes, da Lukas begynder at skrive, allerede mange skriftlige beretninger derom. Om han hermed hentyder til nogle af de skrifter, vi kender i dag, f.eks. Markus, ved vi ikke.

Lukas' kilde er nemlig ikke først og fremmest disse skriftlige optegnelser, men apostlene°, som her kaldes øjenvidner og ordets tjenere. De tolvs opgave var nemlig dobbelt: at være øjenvidner til Jesu virke fra dåben til opstandelsen og at give budskabet videre (Luk. 6,12-16; 9,1ff.; 24,44-49).

Forarbejdet har været grundige og selvstændige undersøgelser, og anliggendet er at give en ordnet og samlet fremstilling. »I rækkefølge« betegner ikke nødvendigvis tidsmæssig rækkefølge, men i logisk og saglig orden.

Den højtærede Theofilus har kendskab på forhånd. Om han ligesom kong Agrippa (Ap.G. 26,3. 26) blot er velinformeret, eller han er tættere knyttet til menighederne, f.eks. har modtaget dåbsundervisning, fremgår ikke klart. Men Lukas' hensigt er at give ham

overblik og også vished om, at begivenhederne i forbindelse med Jesu liv, død og opstandelse virkelig er sket og *er* historisk sandt.

1,5-25: Forudsigelsen af Johannes Døberens fødsel

Fra i stil at efterligne de klassiske græske forfattere skifter Lukas til noget, der meget ligner den græske oversættelse af GT. Han skildrer, hvordan præsten Zakarias får besøg af en engel, der fortæller, at han skal få en søn, som skal være udrustet med Helligånden og et specielt redskab til at føre folket tilbage til Gud. Zakarias tror ikke på, at hans aldrende hustru kan få et barn, og han bliver stum indtil opfyldelsen.

I dag daterer vi begivenheder i forhold til Jesu fødsel (om end den munk, der i sin tid beregnede Jesu fødselstidspunkt, regnede nogle år forkert, sådan at Jesus faktisk blev født 6-7 år f.Kr.). Lukas daterer i forhold til de siddende regenter (2,1 og 3,1). Herodes (se Herodes-familien°) med tilnavnet den Store (som også omtales i Matt. 2) regerer fra år 37-4 f.Kr.

Præsteparret Zakarias og Elisabeth var retfærdige° og uangribelige, dvs. levede i anger, tro og lydighed mod Guds åbenbaring i den gamle pagt. I GT nævnes afkom og en stor slægt ofte som et håndgribeligt tegn på Guds velsignelse, knyttet til at leve efter Guds bud, mens barnløshed kunne være et tegn på Guds dom. Elisabeth oplevede det selv som en stor vanære (1,25). Men heller ikke i GT er det en entydig sammenhæng. Her som i Hannas tilfælde (1.Sam. 2) er barnløsheden et led i Guds plan og en forberedelse på hans specielle indgreb.

Præsterne° var inddelt i 24 skiftehold (1.Krøn. 24,10), hvor én fra hvert hold gjorde tjeneste en uge ad gangen, og blandt hvert hold blev der trukket lod om, hvem der skulle forrette det daglige morgen- og aftenoffer. Kun én gang i sit liv fik en præst det privilegium at blive udtaget til denne specielle opgave.

37 gange i Lukasevangeliet bruges vendingen »så skete det« (v.8). I 1992-oversættelsen har man de fleste gange undladt at oversætte det, men Lukas bruger det som et sprogligt virkemiddel til at fortælle noget nyt, noget overrakende, noget vi skal lægge mærke til (jf. 2,1). Efter at den sidste profet i GT, Malakias, for

400 år siden havde afsluttet sit virke, havde Gud været tavs, men nu sker det. Herren åbenbarer sig på ny. Englen° afslører sit kendskab til Zakarias' menneskelige situation, hans frygt for den pludselige åbenbaring og hans bøn gennem mange, mange år om at få en søn. Og bønhørelsen skal blive overvældende, for denne søn er af Gud bestemt og udrustet til en helt speciel opgave.

Ligesom nasiræerne° (se 4.Mos. 6,1-21) må han ikke drikke vin og øl, men skal være helliget Herren.

Han skal være fyldt af Helligånden fra mors liv, en åndsfylde, der senere (1,44) gav et synligt udslag. Han skal være opfyldelsen af Malakias' profeti om, at før Messias kommer, skal Elias komme og bane vej (Mal. 3,23-24). Jøderne troede, at Elias helt bogstavelig skulle genopstå, men opfyldelsen skal altså være en person i Elias' ånd og kraft (jf. Matt. 17,10-13).

Johannes skal »vende fædres hjerte til deres børn«. En noget dunkel vending. Måske skal det forstås sådan, at de fromme patriarkers hjerter skal gives til børnene. Eller at stamfædrenes hjerte skal vendes i den betydning, at nu behøver de ikke skamme sig over deres børn mere (jf. Es. 29,22f.).

Men hovedsagen er klar. Johannes (navnet betyder: Herren er nådig) skal blive redskab for en gennemgribende omvendelse° af Israels folk, og derved skal han bane vej for Messias.

Zakarias' spørgsmål (v.18) røber, at han for længst har opgivet at blive bønhørt. Selv om han er vidne til en enestående åbenbaring fra Guds verden, er han skeptisk og kræver tegn. Som svar understreger englen, hvem han er, nemlig Gabriel, den mægtige engel, der er omtalt i Dan. 8,16, og som er sendt direkte fra Gud med de gode nyheder. Tegnet på, at englens ord er sandt, skal være et domstegn: Zakarias skal blive stum, indtil forudsigelsen er opfyldt.

At englen havde talt sandt, erfarer Zakarias allerede uden for templet. Da han skal velsigne folket, er han stum og ude af stand til at dele de gode nyheder med dem. Kort efter erfarer han, at hans hustru er gravid. Men Elisabeth viser sig ikke offentlig de første fem måneder, ikke før alle kan se, at hun er med barn, og at Herren har taget hendes vanære bort. Her (v.25) udtrykker hun sine egne følelser og sin dybe taknemmelighed, senere (v.41) giver

Helligånden hende en dybere forståelse af, hvad der er i færd med at ske.

1,26-38: Løftet om Jesu fødsel

For anden gang udsendes englen Gabriel fra Gud med en direkte åbenbaring og skal fortælle et menneske noget, som er i strid med al erfaring. Men Maria er mere lydhør end Zakarias. Hun tror englens ord og stiller sig til rådighed for Gud. Sammen med Matthæus (1,18ff.) giver Lukas her det bibelske belæg for det led i trosbekendelsen, at Jesus er »undfanget ved Helligånden«. Maria er forlovet med Josef. Forlovelsen dengang var en offentlig og juridisk forpligtende begivenhed, som krævede en skilsmissehandling for at blive opløst (jf. Matt. 1,19). Det forlovede par boede stadig under hver sit tag, og det seksuelle samliv blev først indledt efter ægteskabets indgåelse.

Englen tiltaler Maria »du benådede«, dvs. den, der ufortjent har fået del i Guds godhed og velbehag. Maria bliver forfærdet over englens nærvær og over, at hun skulle være noget særligt. Så gentager englen: »du har fundet nåde«, dvs. hun er blevet kaldet og udvalgt af Gud til en særlig privilegeret tjeneste ved at skulle undfange og føde en søn.

Englens budskab om Marias søn er farvet af ord og vendinger fra GT. Han skal bære navnet Jesus, dvs. Herren frelser og hjælper. Han skal kaldes den Højestes søn, et udtryk, der mest bruges om kongen i GT (Salme 2,7). Han skal være opfyldelsen af de mange løfter i GT, knyttet til Davids efterkommere. I 2.Sam. 7,12f. og Sl. 89,4ff. m.fl. tales der om Davidssønnen, der skal genrejse Davids kongedømme og grundlægge et evigt og universelt rige. Ofte blev Davidssønnen omtalt med ordene »den Salvede«, på hebraisk: Messias, på græsk: Kristus°.

Et svimlende budskab at modtage for en ung pige i en afsides landsby i Israel! Nu opfyldes de løfter, jøderne i århundreder har ventet på og knyttet deres håb til, og det gennem det barn, hun skal undfange og føde. Maria reagerer ikke med vantro, men med undren: Hvordan skal hun blive gravid, når hun endnu ikke er gift eller har haft seksuel omgang med en mand. Englens svar har nok

ikke gjort hendes undren mindre: Hun skal blive gravid uden seksuel omgang med en mand, men ved Gud Helligånds direkte indgriben og nærvær. Som Guds herlighed i GT overskyggede Åbenbaringsteltet (2.Mos. 40,34ff.), skal hun overskygges af Guds kraft, så hun undfanger et barn, hvis far er Gud. Hvor udtrykket Guds søn i GT mest betegner kongens tjeneste og knyttethed til Gud, så betegner udtrykket brugt om Jesus hans væsensenhed med Gud.

Hverken i Marias eller i vor erfaringsverden har vi nogen parallel til det, englen her betror Maria. Jøderne kendte nok Immanuelstegnet: Jomfruen skal blive med barn (Es. 7,14), men de tolkede det ikke efter dets ligefremme mening. I den græske verden har man mytologiske beretninger om seksuelle akter mellem guder og mennesker, men de er udsprunget af en helt anden forståelse af det guddommelige og det menneskelige end her.

For Maria måtte englens ord have været utrolig svære at tro og forstå. Derfor giver englen hende et konkret tegn på, at ordene er sandhed, og at intet er umuligt for Gud. Hendes slægtning, Elisabeth, som er langt over den fødedygtige alder, er med barn.

Menneskelig set var det at blive Guds udvalgte redskab forbundet med en mørk fremtid. Maria kunne forvente at blive forstødt af sin forlovede (jf. Matt. 1,19), måske udleveret til retsforfølgelse, straf og vanære, men hun bøjede sig lydigt for Guds vilje og for den åbenbaring, englen havde betroet hende.

1,39-45: Maria hos Elisabeth

Forståelig nok skynder Maria sig hen til Elisabeth. Hun må have vished om, hvorvidt englens ord var sandt. Og hun får en dobbelt bekræftelse: Elisabeth *er* gravid, og før Maria får forklaret sit ærinde, kan Elisabeth ved Helligåndens hjælp bekræfte englens budskab.

Englen brugte udtrykket »du benådede«, Elisabeth »du velsignede blandt kvinder«. Sagen er den samme: Maria er privilegeret og under Guds gunst i særlig grad. Ved Helligåndens hjælp forstår Elisabeth, at Marias barn er Messias, Herren, jf. udtrykket: »min Herres mor« (se Salme 110,1, hvor Messias kaldes Herre). Det

ydre tegn på, at Marias barn er Messias, er, at Elisabeths foster »springer af fryd« ved lyden af Marias hilsen (1,15: Johannes skal være fyldt af Helligånden allerede fra mors liv).

Endelig fremhæver hun Marias tro og bekræfter, at alt skal gå i opfyldelse. Modsat Zakarias har Maria troet og bøjet sig for det utrolige.

1,46-56: Marias lovsang

Maria »kvitterer« for Elisabeths budskab ved at bryde ud i lovsang. Heri udtrykker hun essensen i det troende Israels gudsforhold og samtidig en indsigt i den særlige rolle, hun selv får lov at indtage som Guds tjener. Lovsangen ånder af GT ord og vendinger. Mest tydelig er inspirationen fra Hannas lovsang (1.Sam. 2,1ff.) - en anden kvinde, der fødte en søn, som fik stor betydning i Guds frelsesplan.

Maria priser Gud for hans frelse, hans magt, hellighed og barmhjertighed, og fordi hun selv har fået del heri. Hun er klar over, at hun er den mest privilegerede kvinde blandt Evas efterkommere, idet hun får lov at føde ham, der skal knuse slangens hoved (1.Mos. 3,15).

Hun formulerer den grundlov i Guds virkemåde, som mange af Davids salmer også understreger, at Gud hjælper den, som ikke kan selv, de ringe, de sultne, de fattige i menneskelig og åndelig forstand, mens de rige og mægtige og hovmodige oplever det modsatte. Dermed har hun også sagt, at hun ikke selv føler sig værdig og kvalificeret til den opgave, Gud har betroet hende. Men fordi Gud er barmhjertig og opfylder løfterne i forholdet til Abraham og hans efterkommere (1.Mos. 12,1ff. m.fl.), så har han af egen fri vilje grebet ind.

1,57-66: Johannes Døbers fødsel

De epokegørende begivenheder, der har fundet sted, er foreløbig kun kendt for de tre implicerede: Zakarias, Elisabeth og Maria. Da den aldrende Elisabeth får en velskabt dreng, strømmer naboer og familie sammen for at tage del i glæden. Men først da Elisabeth

nævner barnets navn, går det op for folk, at der måske er mere usædvanligt ved drengen end moderens høje alder.

Zakarias har lært noget i de måneder, han har været stum (og måske også døv, 1,62). Nu vedkender han sig englens ord og fastholder, at drengens navn er Johannes. Og da han får talens brug igen, er hans første ord lovprisning til Gud. Nu bliver det samtalestof i hele Judæa, og folket erkender, at de har været vidne til et guddommeligt under.

1,67-80: Zakarias' lovsang

Gud kunne bruge en tro og lydig tjener som Maria. Men Gud kunne også bruge den før så vantro Zakarias. Nu bliver han et talerør for Guds ånd og får lov at lægge røst til et profetisk budskab om, at nu er Messias-tiden kommet, og hans søn skal være den, der baner vejen for ham.

Zakarias' lovsang har det tilfælles med Marias lovsang, at den er gennemsyret af GT vendinger. Samtidig videregiver han i et andet ordvalg, hvad englen sagde til ham i templet.

Gud har besøgt og forløst (se: Forløsning°) sit folk. I GT er det kærneord, der fortæller om Guds nærvær og frelsende indgreb, når Israel er i nød. Her bliver det en sammenfattende betegnelse for Messias' komme til verden og hans ærinde i verden. Nu går løfterne til Davids hus i opfyldelse (2.Sam. 7,12ff.). Nu vedkender Gud sig pagten med Abraham og de løfter, Gud knyttede til Abrahams efterkommere. Nu kommer frelsens tid, forstået som udfrielse fra fjenderne (v.74) (de nationale, politiske fjender og i bredere forstand alle, som ikke bøjer sig for Israels Gud), genoprettelse af et harmonisk og umiddelbart forhold til Gud (v.75) og tilgivelse, soning af synden (v.77). Ligesom profeterne i den gamle pagt forkynder Zakarias om Messias-tiden uden at skelne mellem Jesu første og andet komme. Først gennem Jesu egen forkyndelse bliver det klart, at Messias-tiden har to faser: Først må Messias som Herrens lidende tjener sone synden gennem sin lidelse og død. Dernæst kommer han som den mægtige konge for at fuldende sin gerning.

Zakarias ved formodentlig gennem sin hustru (1,43), at Messias

er Marias søn, men det nævner han ikke. For det er hans søns livsopgave. Efter 400 års tavshed har Gud oprejst en profet, og denne profet skal være den umiddelbare forløber for Messias. Frelsens tid skildres som »solopgangen fra det høje«, et billedsprog med gammeltestamentlig baggrund (Mal. 3,20; Es. 9,1).

Den store opmærksomhed omkring Johannes ved hans fødsel og omskærelse afløses nu af mange års stilhed. Drengen vokser op og vælger ørkenens ensomhed frem for fællesskabet med andre. Indtil den dag, da Herrens ord kommer til ham (3,2), og han skal træde frem for Israel.

Kapitel 2

Dette kapitel rummer den kendte beretning om Jesu fødsel under ydre beskedne kår og med fattige hyrder som vidner og dog knyttet sammen med et mægtigt budskab fra himlen (v.1-21). I resten af kapitlet får Jesu forældre to stærke bekræftelser på Jesu enestående opgave i verden. Den første er Simeons og Annas vidnesbyrd (v.22-49), den næste er, da Jesus som tolvårig er i templet.

2,1-21: Jesu fødsel

Lukas forlader nu Zakarias og Elisabeth og for en tid også Johannes Døberen. Maria vender hjem til Nazaret. Matthæus (1,18ff.) fortæller om Josefs forfærdelse over, at Maria er gravid, og om, at en engel giver ham forklaringen. Derefter hjemfører han Maria som sin hustru, dog uden at indlede det seksuelle samliv (Matt. 1,24-25). Når Maria i 2,5 stadig kaldes hans forlovede, skyldes det nok, at ifølge den jødiske forståelse er ægteskabet først fuldbyrdet, når det seksuelle samliv er indledt.

Folketællingen under den romerske kejser Augustus fortæller noget om de vilkår, jøderne havde under den romerske besættelse. Trods en delvis national og religiøs selvstændighed var de under fremmed herredømme. Folketællingen sker sikkert med henblik på skatteudskrivninger, og den er den første i rækken af flere (jf. Ap.G. 5,37). At den foregik ved, at hver familie skulle møde

personligt frem i den by, slægten stammer fra, har sikkert forårsaget megen vrede og bitterhed i folket.

Men skjult bag de storpolitiske begivenheder og folkevandringen i Israel er der ved at ske noget afgørende. Davidssønnen er ved at blive født, og i overensstemmelse med profeterne (Mika 5,1. Matt. 2,6) skal det ske i Betlehem.

Under opholdet i Betlehem sker fødselen. Tilsyneladende helt ubemærket, for der står, at Maria selv svøber barnet. Normalt var det jordemoderens arbejde. Det lille barn lægges i en krybbe, og det fortæller, at enten befandt Josef og Maria sig i en stald eller i en simpel bolig, hvor dyr og mennesker befandt sig under samme tag. For Maria må der have været en kolossal kontrast mellem englens budskab ved undfangelsen (den Højestes søn, et evigt og verdensomspændende kongedømme, 1,32f.) og så de faktiske vilkår ved fødselen - at de blev tvunget til at rejse til Betlehem, at der ikke var plads i herberget, og at barnets vugge var en krybbe.

Men samme nat får Maria en bekræftelse på, at barnet er noget særligt. Nogle hyrder holder nattevagt. Hyrder var en social underklasse i Israel med et hårdt og dårligt lønnet arbejde. Deres arbejde gjorde det vanskeligt for dem at overholde jødernes sabbatsforskrifter m.m., og derfor blev de af farisæerne vurderet som åbenlyse syndere på linje med toldere, prostituerede m.fl.

Men Gud er den, som ophøjer de ringe. Disse lidet agtede hyrder bliver de første, der betros et budskab af betydning for hele verden, at nu er Messias, Guds frelser, født.

Endnu en gang sender Gud en engel på en specialopgave med et bestemt budskab til en bestemt gruppe mennesker. Fire væsentlige ting nævner englen om det barn, der er født i Davids by, Betlehem.

1. Den glædelige nyhed, som betros en foragtet og overset gruppe, gælder hele jødefolket.
2. Barnet skal være en Frelser°, jf. 1,31. 47. 69.
3. Han er Kristus°, og
4. han er Herren°, dvs. den ophøjede konge.

Med ét optræder en hel hærskare af engle. Det er den eneste gang i evangelierne, vi hører om det, og det understreger, hvor afgørende

en begivenhed det handler om. De hylder Gud og synger den første julesang, som sammenfatter betydningen af Jesu fødsel i tre centrale bibelske begreber: ære°, fred°, velbehag°. I 1992-oversættelsen er »på jorden« knyttet sammen med »Ære være Gud i det højeste«, sådan at betydningen bliver, at Gud fortjener ære både i himlen og på jorden, overalt. I 1948-oversættelsen er fred knyttet til »på jorden« og det sådan, at sætningen får tre led: 1) ære være Gud 2) fred på jorden og 3) blandt mennesker Guds velbehag.

Begge oversættelser får det nye og epokegørende med, at barnets fødsel har perspektiver for hele jorden og alle mennesker, ikke blot jødefolket (jf. 2,32). »Mennesker med Guds velbehag« betegner dem, som Gud finder velbehag i, udvælger, ser med yndest på. I evangelierne bruges udtrykket ellers kun om Guds sindelag over for Jesus (3,22). Med Jesu fødsel er der grund til at ære og hylde Gud, for han sender sin fred til alle, der ved troen har fundet nåde for Gud.

Man kan godt forestille sig, at hyrderne har oplevet stilheden efter denne voldsomme åbenbaring som et antiklimaks: Var det virkelig sandt? Men så havde de et meget konkret og jordnært tegn at lede efter: et nyfødt barn i en krybbe.

Da de finder barnet, bliver det for dem såvel som for Josef og Maria en bekræftelse på sandheden i det perspektivrige budskab, de har mødt. Maria gemmer deres beretning i sit hjerte, samme sted, hvor hun allerede har englens ord ved undfangelsen og Elisabeths hilsen.

Jesu omskærelse° (v.21) placerer Jesus i sammenhæng med Abraham-pagten og løfterne om, at én af Abrahams efterkommere skal blive til velsignelse for hele jorden. Nu er den efterkommer af Abraham blevet født, som skal blive til velsignelse, frelse for hele jorden (1,31.47.69; 2,11).

Omskærelsen var samtidig en indgang til et liv i lydighed mod pagtens betingelser, og dermed markerer Jesu omskærelse det, Paulus udtrykker i Gal. 4,4: »født af en kvinde, født under loven«.

2,22-40: Simeon og Anna

Ifølge Moselov (3.Mos. 12,1-5) var kvinden uren de første 40 dage

efter en fødsel og måtte først efter en renselse betræde templet. Og umiddelbart efter de 40 dage tager Maria og Josef til Jerusalem for at opfylde en anden del af loven (2.Mos. 13,2.12.15, 4.Mos. 18,15), nemlig frikøbe den førstefødte med et offer i helligdommen. Det normale offer var et lam, men fattige mennesker kunne nøjes med dueunger, og det viser, at Jesu forældre var socialt dårligt stillede.

Ligesom Zakarias og Elisabeth var Simeon en mand, som levede i pagtens gudsforhold (1,4-6). Han ventede Israels »trøst« (samme ord, som er oversat med talsmand i Joh. 14,16), en anden betegnelse for Messias, der ifølge Esajas (40,1ff.) skulle trøste Israel efter dets trængsler.

Som nævnt var det at frembære den førstefødte i templet en udbredt skik. En almindelig beskuer ville kun se et par fattige forældre, der gør som de andre. Men vejledt af Helligånden (jf. 1,41f.67) forkynder Simeon, at dette barn er Messias, den som ifølge Esajas skulle blive et lys for hedninger og en herlighed for folket Israel (Es. 9,2; 42,6; 49,6 og 60,1-3). Da Simeon så det spæde barn, så han Guds frelse°.

For Simeon var Jesus lyset, Gud havde sendt til den mørke verden, sådan som profeten Esajas havde forudsagt. Men, tilføjer han med speciel adresse til Jesu mor: Mange af Jesu egne vil ikke tage imod ham som lyset (jf. Joh. 1,9ff.). Jesu gerning vil have en dobbelt virkning: fald, anstød (Es. 8,14f., Luk. 20,17f.) eller oprejsning. Jesus vil blive modsagt, og han vil afsløre indersiden af menneskets tanker, jf. Joh. 3,19: Mennesket elskede mørket mere end lyset, for deres gerninger var onde. Maria vil selv opleve denne modsigelse som et sværd i hjertet, et ord, hun nok erindrede, da Jesus blev forkastet af sine bysbørn i Nazaret (4,28f.) og ikke mindst, da hun stod neden for korset (Joh. 19,25f.). Maria og Josef får endnu en bekræftelse på Jesu betydning gennem profetinden Anna (v.36f.). Sprogligt kan formuleringen »en enke på fireogfirs år« forstås sådan, at hun var 84 år, eller at hun havde været enke i 84 år. I sidste tilfælde er hun over 100 år gammel. Også hun forkynder og hylder barnet som Messias og fortæller det til alle, der venter på Jerusalems forløsning° (jf. 1,68 og 24,21).

Der var altså en gruppe, som levede i troen på og håbet om Messias' snarlige komme. Og fra denne gruppe modtager Jesu forældre to klare vidnesbyrd om, at deres barn er den ventede Messias.

Lukas fortæller ikke om flugten til Egypten (Matt. 2,13ff.), men går direkte til hjemkomsten til Nazaret og Jesu opvækst (v.39-40). Drengen vokser til, fysisk, intellektuelt og åndeligt.

2,41-52: Den tolvårige Jesus i templet

Det er stadig lydigheden mod loven, der er i fokus hos Lukas. 13-årige jødiske drengebørn gennemgik en ceremoni, hvor de blev optaget i synagogen og udnævnt til »sønner af loven«. Som forberedelse til ceremonien tog forældrene dem året før med til påskefesten.

Drengen Jesus var fyldt af visdom (v.40) og gik stadig frem i visdom (52), og det får de lærde rabbinere i templet en smagsprøve på. Lukas skildrer Marias og Josefs uro og angst, da de finder ud af, at deres søn er væk. Marias bebrejdende ord er forståelig oven på tre dages ængstelse.

I sit svar siger Jesus, at de burde have vidst, han var hos sin fader. Nu hører Maria af sin søns mund, hvad englen fortalte hende ved undfangelsen, at drengen Jesus ikke var Josefs søn, men Guds søn. Jesus er bevidst om, at han er bundet af et stærkere bånd end det, han har til sine jordiske forældre.

Og Jesus fulgte med dem og var lydig mod dem. Det er sidste gang, vi hører om Josef. Sandsynligvis dør han før Jesu offentlige fremtræden.

Kapitel 3

Dette kapitel indleder et nyt afsnit (3,1-4,13), som handler om forberedelsen af Jesu tjeneste. Efter 400 års tavshed træder atter en profet frem og forkynder Guds ord, nemlig Johannes Døber (v.1-20). Da Johannes døber Jesus, bekræfter en stemme fra himlen, at Jesus er Guds elskede

søn (3,21-22). Men samtidig er han også Davids søn, Abrahams søn og Adams søn, jf. Jesu slægtstavle (v.23-38).

3,1-20 Johannes Døberens tjeneste

Også i 1,5 og 2,1 er der en tidsangivelse. Men nu kommer en mere udførlig angivelse, som markerer, at med Johannes Døberens fremtræden sker der en begivenhed af verdensomspændende betydning.

Kejser Tiberius' femtende regeringsår placerer os år 28-29 efter Kristus. Herodes Antipas regerede fra 4 f.Kr-39 e.Kr. og var søn af Kong Herodes den Store, som nævnes i 1,5. Lysanias kender vi ikke fra andre kilder.

Annas var ypperstepræst fra år 6-15, hvor han blev afsat af romerne. Men han øvede fortsat stor indflydelse gennem en række af sine sønner og svigersønnen Kajfas, som var ypperstepræst år 15-36.

Det afgørende, som nu sker, er, at Guds ord kommer til Johannes. Med denne formulering placeres Johannes ind i rækken af gammeltestamentlige profeter (jf. Jer. 1,2 m.fl.). Efter 400 års tavshed taler Gud atter til en udvalgt og åndsudrustet tjener.

Johannes virkede i ørkenområdet ved Jordanfloden, og hans forkyndelse var forbundet med »omvendelsesdåb til syndernes forladelse«. Jøderne kendte godt den såkaldte »proselytdåb« i forbindelse med hedningers overgang til jødedommen, men det har uden tvivl været nyt og ydmygende for dem at gå ind under et ritual, som normalt var knyttet til urene hedninger.

Alle fire evangelier anvender Es. 40,3f. på Johannes Døberen. Han er den unavngivne person, hvis røst skal lyde fra ørkenen, at nu oprinder den messianske tid. Som man forberedte en storkonges ankomst ved at udbedre og bygge veje, sådan skal Johannes gennem sin virksomhed forberede Messias' komme og Guds frelsende indgreb. Og det skal få betydning for alle mennesker, også hedningerne. Johannes har to punkter i sin forkyndelse: Omvendelse° (v.7-14) og Messias' komme (v.15-17).

Direkte og uforfærdet forkynder Johannes på linje med profeterne i GT (jf. f.eks. Amos 5,18-19), at Guds frelsende indgreb måske ikke bliver den glædelige begivenhed, folket forventer.

Måske bliver det ikke først og fremmest dommen over Israels fjender, men dommen over Israel selv.

Det er ikke nok at være jøder af Abrahams slægt. Hvis ikke angeren over synden og efterfølgelsen i handling (»frugter, som omvendelsen kræver«) er til stede, så er dommen uigenkaldelig. Med udtrykket øgleyngel antyder Johannes det, som Jesus siger direkte om jødernes slægtskab med Djævelen, mere end med Abraham (Joh. 5,39ff.).

Johannes' stærke ord om, at omvendelsen og forberedelsen af Messias' komme ikke blot skal være overfladiske ord, men følges op med handling, kunne lægge op til en radikal ændring af jødernes livsmønster. Men da de forskellige grupper spørger, hvad de skal gøre, er det jordnære og konkrete anvisninger, der følger. Gavmildhed, retfærdighed i økonomiske spørgsmål og ikke selvtægt og plyndring, hvis man er soldat. Det bemærkelsesværdige er, at tolderne ikke tvinges til at forlade deres erhverv som håndlangere for besættelsesmagten, og at de romerske soldater ikke befales at skifte erhverv. Disse detaljer har spillet en rolle i de perioder af kirkens historie, hvor man har diskuteret, om en kristen kan være soldat eller bestride et offentligt erhverv.

Johannes er bevidst om, at han kun er en stemme, der skal bane vej. Da folkesnakken udpeger ham som en mulig Messias, melder han entydigt fra. Johannes er kun en ussel slave i forhold til Messias. Nok er Johannes fyldt af Guds ånd, jf. 1,15, men Messias skal være det på en anderledes og gennemgribende måde. Messias skal fuldbyrde en adskillelse ligesom bonden, der ved tærskningen sorterer mellem avner og hvede.

Ud fra de andre evangelier kan vi se, at Johannes og Jesus virkede samtidigt en periode. Men Lukas vælger at afslutte beskrivelsen af Johannes Døberens virksomhed nu. Den får nemlig en brat afslutning. Johannes påtaler Herodes' private ægteskabelige forhold (han lod sig skille fra sin hustru og brød ind i sin brors ægteskab ved at ægte Herodias), og det fører i første omgang til, at han fængsles, senere at han brutalt henrettes (Matt. 14,1-12).

3,21-22: Jesu dåb

Lukas skildrer Jesu dåb meget kortfattet og sætter fokus på de begivenheder, der fulgte umiddelbart efter. Himlen åbner sig, og Helligånden kommer på en synlig måde over Jesus. GT taler om Messias' særlige åndsfylde (Es. 61,1 m.fl.), og dette stadfæstes nu ved et konkret tegn. Også røsten fra himlen understreger, at Jesus er Messias. Udtrykket Guds søn var knyttet til Davidssønnen og løfterne om Messias. Sagt i denne sammenhæng bliver det en bekræftelse af det, som Jesu overnaturlige undfangelse og vidnesbyrd som tolvårig (2,49) allerede har udtrykt, nemlig at Jesus fra evighed er Guds søn.

Lukas forklarer ikke her, hvorfor den, der har Guds velbehag, må døbes med den dåb, der ellers var forbundet med syndserkendelse og -bekendelse. Forklaringen findes i Johannesevangeliet, hvor Johannes under indtryk af Jesu dåb vidner om ham: Se det Guds lam, der bærer verdens synd! (Joh. 1,29ff.).

Det var som stedfortræder for syndere, at han gik ind under synderes dåb.

3,23-38: Jesu slægt

Jesus er i Lukasevangeliet både Guds evige søn – uden nogen jordisk far – og på uforklarlig vis undfanget som et foster af Maria. Men som Marias søn er han søn af mennesker, søn af David og Abraham, og via sin afstamning fra Adam er han som resten af menneskeheden søn af Gud, skabt i hans billede.

Sammenligner man med slægtstavlen hos Matthæus, er der forskelle i de første slægtled før Jesus. Den mest nærliggende forklaring herpå er, at Matthæus, som fortæller fra Josefs synsvinkel, gengiver Josefs slægtstavle og altså understreger, at Jesu adoptivfar også var af Davids og Abrahams slægt. Lukas har Maria som synsvinkel og kilde. Sprogligt kan v.23b oversættes sådan: Han var søn (man mente, det var af Josef) af Eli..., sådan at »af Eli« ikke lægger sig til Josef, men til »han var«. I givet fald fortælles, at offentligheden troede, at Josef var Jesu far, men i virkeligheden var han biologisk søn af Eli (Marias far).

Kapitel 4

I v.1-13 afsluttes beretningen om forberedelsen af Jesu tjeneste ved at skildre, hvordan Jesus fyldt af Ånden modstår Djævelens fristelser. Derefter tages der hul på det første store hovedafsnit om Jesu virke i Galilæa (4,14-9,50).

Lukas vælger Jesu tale i Nazarets synagoge som en slags programerklæring, hvor Jesus selv sammenfatter målet med sit virke (v.16-30), derefter gives der et eksempel på Jesu magt over de onde ånder (v.31-37) og på hans magt over sygdom (v.38-39). Kapitlet rundes af med et generelt afsnit om Jesu forkyndelse og gerninger (v.40-44).

4,1-13: Jesu fristelse af Djævelen

Efter sin dåb var Jesus fyldt af Ånden og blev ført af Ånden ud til en direkte konfrontation med Djævelen. Først da den er overstået, begynder han på sin offentlige virksomhed. Ligesom stamfaderen Adam blev fristet i Edens have (1.Mos. 3), sådan må Adams søn nu igennem fristelsen. Hverken i 1.Mos. 3 eller her forklares, hvem Djævelen er, eller hvor han kommer fra. Men hans taktik er den samme: at så tvivl om det, Gud har sagt.

Denne gang er det Guds ord ved Jesu dåb, der betvivles. Jesus fristes til gennem et brødunder at bevise, at han er Guds søn. Jesus svarer ved at henvise til ørkenvandringstiden, hvor Israel tvivlede på Guds omsorg og løfter om at bevare dem. Gennem mannaen ville Gud lære Israel at have tillid til Guds ord. 5.Mos. 8,3-4.

I Edens have lover Djævelen, at de skal blive som Gud. Og i den anden fristelse loves Jesus magt og herredømme over hele verden uden kors og modsigelse blot ved en enkelt knæbøjning for Djævelen. Igen svarer Jesus med et citat fra ørkentiden: 5.Mos. 6,13.

I den tredje fristelse prøver Djævelen at få Jesus til gennem en synlig magtdemonstration at vise for folket, at han er Guds søn. Han citerer for Jesus et af Bibelens løfter om Guds beskærmelse (Sl. 91,11-12). Jesu svar er, at man skal ikke »udæske« , dvs. friste°

Herren. Det er misbrug af Guds løfter, hvis man vil påberåbe sig Guds løfter om hjælp og omsorg løsrevet fra hans plan og vilje.

I Edens have og igen under ørkenvandringen lykkedes Djævelens fristelser. Men denne gang står Djævelen over for en Adams søn, som står urokkelig fast, og over for hvem han må kapitulere. Uden dog at opgive kampen, jf. udtrykket »for en tid«.

4,14-15: Jesus i Galilæa

Fra 14,14 begynder Jesu offentlige virksomhed og dermed det første større hovedafsnit af Jesu offentlige virke.

At Jesus virker i Åndens kraft, knytter forbindelse tilbage til dåben og fristelsen (3,21 og 4,1) og samtidig fremad mod den myndige forkyndelse og de undergerninger, der følger. I begyndelsen underviste han i Gælilæas synagoger, senere også for store folkemængder i det fri (5,1; 6,17; 8,4).

4,16-30: Jesus i Nazarets synagoge

Hvad Jesu undervisning (4,15) egentlig består i, har Lukas ikke røbet indtil videre. Men det gør han gennem Jesu tale i Nazarets synagoge.Den er på mange måder en sammenfatning af Jesu anliggende med sit virke. En slags programerklæring.

Ved synagogegudstjenesten var der en fast »tekstrække« med hensyn til læsning fra Mosebøgerne. Læsningen fra profeterne var derimod ikke lagt i så faste rammer. Jesus får rakt profeten Esajas' Bog og vælger selv det afsnit, han vil læse.

Jesus citerer Es. 61,1-2 (og tilføjer en sætning fra 58,6), der beskriver Messias som den åndsfyldte person, der skal blive en redning for fattige, fanger, blinde, undertrykte. Nådeåret er ikke et kalenderår, men frelsens tid. Udtrykket refererer til den gamle bestemmelse i Moseloven, at hvert 50.år, »jubelåret«, skulle være et privilegeret år for den fattige og svage. Her skulle gæld eftergives og jord tilbageleveres. Denne gamle bestemmelse bruger Esajas til at beskrive Messias-tiden som håbets tid og genoprettelsens tid.

I Jesu forkyndelse såvel som i GT kan udtrykkene fattig, syg, blind bruges i deres bogstavelige, jordiske betydning. Men det kan

også være betegnelser for den, som er hjælpeløs i forholdet til Gud (Sl. 40,17 og 72,2.4).

Efter at have læst sætter Jesus sig, et tegn på, at han vil undervise. Jøderne var meget optaget af, om Messias-tiden var ved at oprinde, og da Jesus siger, at i dag er skriftordet gået i opfyldelse, er den første reaktion begejstring. Men da de bliver klar over, at Jesus forbinder opfyldelsen med sin egen person, skifter stemningen. Jesus er jo selv en fattig tømrersøn, én af deres egne. Og Jesus vil ikke give efter for deres krav om synlige mirakler, der skal bevise hans magt. Deres ønske er en ny variation af Djævelens fristelse. Som de gammeltestamentlige profeter, Elias og Elisa, erfarede, at deres egne vendte sig mod dem, mens hedninger spurgte efter hjælp, sådan er deres holdning et udtryk for foragt for Guds redskab.

Deres skepsis afløses nu af raseri og lynchstemning. Jesus forstår sig selv på linje med de gammeltestamentlige profeter og forbinder dem med det vantro og frafaldne Israel. Men Jesu myndighed er for stærk til, at de vover at lægge hånd på ham.

Jesus fastholder altså, at han er opfyldelsen af de gammeltestamentlige løfter om Messias. Men vedgår, at han er det på en anden måde end den, hans egne forventer. Han er et tegn, der skal modsiges (2,24).

4,31-37: Helbredelsen af manden med den urene ånd

Den følgende tid virker Jesus rundt omkring i Galilæa med afstikkere til landsbyerne i Judæa (4,44). Han forkynder og helbreder og uddriver dæmoner og viser dermed, hvordan han er en opfyldelse af Es. 61,1f.

Jesus er nu i en synagoge i Kapernaum, hvor de generelt er mere positive end i Nazaret (4,23). Men undervisningen afbrydes af en dæmonbesat mand. Som Djævelen i 4,1ff. røber, at han ved, hvem Jesus er, så har Djævelens håndlangere, den onde ånd°, også en viden om Jesu person og oprindelse. Men Jesus ønsker ikke hjælp eller bekræftelse fra dette vidnesbyrd. Han truer ånden og befaler den at fare ud, og den urene ånd må adlyde Jesu ord.

Øjenvidnerne til det er tydeligvis imponeret og forfærdes over, at Jesus blot ved sine ords magt kan gøre sådan noget.

4,38-41: Helbredelsen af Simons svigermor og af andre syge

Lukas skelner mellem besættelse og almindelig sygdom (jf. 4,40-41). Men i begge tilfælde viser Jesus, at han med sine myndige ord kan ændre situationen. Ved Simons svigermor registrerer Lukas både, at feberen forsvinder, og at hun umiddelbart kommer til kræfter.

Efter disse to eksempler på Jesu ords magt følger en generel beskrivelse af, hvordan Jesus helbreder syge, uddriver onde ånder og forkynder evangeliet.

4,42-44: Jesu forkyndelse i andre byer

Efter begyndelsen på sit offentlige virke var Jesus hele tiden på vandring (jf. 9,58) ikke bare i Galilæa, men også i Judæa. Til forskel fra Johannes Døber, som opholdt sig på et fast sted. Jesus sammmenfatter her indholdet af sin forkyndelse i »evangeliet° om Guds rige°«.

Kapitel 5

Kap. 5 indeholder nogle udvalgte gerninger af Jesus og reaktioner herpå: Peters fiskefangst (v.1-11), helbredelsen af en spedalsk (v.12-16) og af en lam mand (v.17-26). Samtidig begynder nogle af de religiøse ledere at blive skeptiske og anklage Jesus for gudsbespottelse. Det bliver ikke bedre af, at Jesus kalder en tolder til at være discipel (v.27-32). Deres forsøg på at forstå Jesus ud fra deres religiøse overbevisning får en kommentar med af Jesus i form af en lignelse (v.33-39).

5,1-11: Peters fiskefangst

For første men ikke sidste gang(jf. 8,4f.) hører vi, at Jesus underviser store folkeskarer i det fri. På grund af trængslen og for bedre at kunne blive hørt og set vælger han en båd som talerstol.

Det er nu ikke talen, men det efterfølgende drama, Lukas fortæller om. Jesus befaler Simon at tage ud at fiske. Tydeligvis forstår

den erfarne fisker, Simon, ikke dette så påfund, der strider mod al erfaring, men da kæmpefangsten kommer til syne, bliver han og hans fæller grebet af rædsel. Det er ikke blot en frygt for det uforklarlige, men ud fra deres gammeltestamentlige forståelse af Gud må Peter bæve for, at han, en synder, er kommet Gud for nær (2.Mos. 33,29).

Jesus afviser Peters bøn om at gå bort. Tværtimod bruger han netop Peters erkendelse af sin egen åndelige fatttigdom (jf. 4, 18) til at kalde ham til at være menneskefisker. Han skal nu beskæftige sig med mennesker, ikke med fiskeri.

Peter og hans fæller bliver de første af en større gruppe disciple°, dvs. mennesker, der forlod deres erhverv og fulgte Jesus hele tiden.

5,12-16: Helbredelsen af en spedalsk

En spedalsk° blev betragtet som levende død, og helbredelse af dem, som var virkelig spedalske, var lige så utænkeligt, som at en død kunne blive levende. Den spedalskes tro på Jesu magt er derfor bemærkelsesværdig. At Jesus rører ved ham, viser hans menneskelige omsorg for en person, der har været isoleret fra raske mennesker i årevis. Helbredelsen sker ved et befalende ord. Når Jesus derefter forbyder ham at fortælle det, er det sandsynligvis, fordi manden så kan nå til Jerusalem og blive undersøgt af præsterne, før rygtet når dem om, hvordan han er blevet rask.

Jesus er efterhånden så kendt, at han ikke kan færdes åbenlyst længere.

5,17-26: Helbredelsen af den lamme i Kapernaum

Selv om Jesus virker langt borte fra det religiøse centrum, er han efterhånden så kendt, at de jødiske ledere kommer langvejsfra for at bedømme, hvem han er.

Ligesom Matthæus og Markus skildrer Lukas de fire mænds besvær med at nå frem til Jesus og deres utraditionelle løsning med at bryde gennem taget. Deres udholdenhed og påtrængenhed røber deres tro på, at blot de når frem til Jesus, så vil han hjælpe dem.

Jesu reaktion er hverken bebrejdelser eller umiddelbar helbredelse. Derimod tilsiger han ham syndernes forladelse. Ifølge GTs forståelse af menneskets skabthed og ansvarlighed er al synd dybest set synd mod Gud, og derfor kan kun Gud tilgive. I Jesu ord til modstanderne indrømmer han, at kun Gud kan tilgive, men kræver samtidig, at han selv (Menneskesønnen° på jorden) besidder samme guddommelige myndighed som Gud selv. Helbredelsen sker ved at sige et ord, som får den lamme mand til at rejse sig og gå, og er et tegn på, at Jesus har guddommelig myndighed både til at helbrede og til at tilgive.

5,27-32: Levi kaldes til discipel

Toldere vara romernes skatteopkrævere. Levi er hverken fattig, syg eller undertrykt i bogstavelig forstand. Alligevel beskriver Jesus ham som »syg« i den forstand, at han har brug for at få sin synd tilgivet og fjernet. Jesu markerer med kaldelsen af Levi, at han er mere end en helbreder eller politisk befrier. Han er kommet (underforstået: fra Gud) for at kalde syndere° til omvendelse°.

I farisæernes fortolkning af loven stod der, at man ikke måtte have måltidsfællesskab med syndere, end ikke for at bringe dem ind under loven. Jesus bryder denne regel helt bevidst ved i fuld offentlighed at kalde Levi til discipel og ved at indtage et måltid i hans hjem. Han mener netop, at de religiøse ledere burde tage sig af de åbenlyse syndere (jf. 15,3ff.). Når de ikke har gjort det, er det et udtryk for, at de ikke er så retfærdige, som de selv mener. Jesu udsagn betyder altså, at han ikke er kommet for at kalde selvretfærdige, men dem, der erkender, de er syndere, til omvendelse.

5,33-39: Ung vin på nye lædersække

Ikke bare i måltidsfællesskabet med åbenlyse syndere var Jesus anderledes end farisæerne. Han fastede ikke. Jesu svar på, hvorfor han ikke faster, indeholder noget om faste, men det handler mere om ham selv og hans betydning.

Jesus afviser ikke faste°, men siger, at den har sin plads i forbindelse med sorg og ikke med glæde. Fra GT kender tilhørerne den messianske tid skildret som en fest, evt. en bryllupsfest. Nu,

hvor brudgommen, dvs. Messias, er hos dem, er der ingen grund til faste. Men, tilføjer Jesus, brudgommen skal tages fra dem. Det er den første af mange hentydninger til sin død.

Det andet billede med stoffet og lædersækkene er ikke, som de fleste andre billeder Jesus bruger, hentet fra GT. Men selve kontrasten mellem det nye og det gamle kendes fra GT i profetierne om den nye pagt (Jer. 31,31 m.fl.).

I sammenhængen bliver den gamle kappe og de gamle lædersække en henvisning til farisæernes fortolkning af loven, og det nye stof/den unge vin en henvisning til Jesu virke. Farisæerne vil presse Jesus ind i deres traditioner og skrifttolkninger, men det går ikke. Som ny vin skal på nye sække, må Jesus forstås ud fra GTs tale om den ny pagt.

Kapitel 6

Konfrontationen med farisæerne fortsætter. Nu er det fortolkningen af sabbatten, der kommer på dagsordenen (v.1-11). Farisæernes planer mod Jesus får ham til at udvælge tolv apostle, der skal videreføre Jesu gerning (v.12-16). Til de tolv og en større skare disciple og under overværelse af en stor folkemængde holder Jesus en større tale om discipellivets vilkår (v.17-49). Samme tale findes i en mere udførlig gengivelse i »Bjergprædikenen« hos Matthæus.

6,1-5: Aksplukningen på sabbatten

Farisæernes kritik af Jesu disciple er ikke, at de spiser aksene fra en tilfældig mands kornmark, for det var tilladt i loven (5.Mos. 23,25). Men at de gør det på en sabbat, er et brud på Talmuds udlægning af Moselovens forbud mod at arbejde på en sabbat.

Jesu svarer ved for det første at sige, at GT har eksempler på, at i en nødsituation brydes en ceremoniel bestemmelse, nemlig da David og hans mænd fik lov at spise skuebrødene i templet (1.Sam. 21,3-6). Underforstået: deres detaljerede definitioner af, hvad der er brud på sabbatsforskrifter, er i strid med GT selv.

For det andet siger Jesus, at Menneskesønnen° er herre over

sabbatten. Ifølge jøderne og GT var sabbatten indstiftet af Gud (1.Mos. 2,1f. og 2.Mos. 20,9ff.), og sabbatten var et pagtstegn knyttet til pagten på Sinaj (2.Mos. 31,13ff.).

At Jesus sammenligner sig selv med David, var utilladelig selvovervurdering i en jødes øren. Men at han kalder sig sabbattens herre, er at gøre sig Gud lig og er gudsbespottelse på samme måde som det, at Jesus tilgiver synder.

6,6-11: Helbredelsen af manden med den visne hånd

Jesus har før helbredt på en sabbat (4,31ff.), men da var han ikke under samme kritiske bevågenhed fra farisæerne. Igen ved Jesus på overnaturlig vis, hvad de tænker (jf. 5,22), og han vælger en åben konfrontation.

Den første sabbat hvilede Gud, fordi alt var godt. Genoprettelsen af alt det, der er gået skævt, beskrives i Hebræerbrevet som en ny »sabbatshvile (4,9). Denne forståelse af sabbatten som både hvilens dag og den dag, man gør godt, helbreder, genopretter (jf. 13,10-17), gennemsyrer Jesu forståelse af sabbatten. Farisæerne gør ondt ved at lægge onde planer for Jesus en sabbat, og modsat gør han godt, opfylder sabbatsbudet ved at helbrede manden med den visne hånd på sabbatten.

6,12-16: Valget af de tolv

Modstandernes planer om at få Jesus fjernet er den ydre årsag til, at Jesus, efter en nat i bøn, blandt den større gruppe af disciple, der følger ham vedvarende, udvælger tolv til apostle°. De tolvs opgave var at være vidner til Jesu ord og gerninger, og når Jesus havde fuldført sin opgave da at være hans udsendinge (24,46ff.).

Hvorfor Jesus vælger netop tolv, siges ikke her. For jøderne var tolvtallet knyttet til det GT-lige pagtsfolk med dets tolv stammer, og nu har Jesus ved at udvælge tolv apostle markeret den nye pagts tid, hvor de tolv skal være grundstammen i et nyt gudsfolk.

6,17-19: Jesus prædiker og helbreder

Igen skildrer Lukas udførligt den ydre ramme (5,1f.): Jesus der går ned på et jævnt sted, hvor der er plads og mulighed for at høre.

Der er både inderkredsen, de tolv, en større skare disciple og en stor folkemængde, som blev tiltrukket af nysgerrighed og af nød for deres syge.

Matthæus nævner også bjergene (jf. Luk. 6,12), disciplene som de primært tiltalte og den store folkemængde som tilhørere. Lukas' gengivelse af talen er betydelig kortere end Matthæus'. Visse temaer er gennemgående i Jesu forkyndelse, og Lukas har valgt at bringe det samme stof i anden sammenhæng. Talen hos Lukas kaldes også »Sletteprædikenen«.

6,20-26: Saligprisningerne og veråbene

Jesus beskriver disciplene som fattige, sultne, grædende og forfulgte. Dermed understreger han det samme, som Marias lovsang (1,51ff.) og talen i Nazarets synagoge (4,18ff.) allerede har berørt. Nemlig at Guds herredømme og barmhjertighed først og fremmest kommer den til gode, som ikke kan noget selv, men har tiggerens forhold til Gud.

Disciplene er salige, ikke fordi de er rige på jordiske goder og har medgang og fremgang, men fordi de har del i det rige°, Jesus havde bragt til veje. De er heller ikke salige, fordi de bliver rost og respekteret af andre mennesker - tværtimod skal de vente forfølgelse og hån.

De fire saligprisninger efterfølges af fire veråb, som sagligt modsvarer hver af de fire saligprisninger. De mennesker, hvis gode er jordiske og materielle værdier, mister det gudsrige, Jesus kom med. De søger andre menneskers popularitet, og det har altid været den falske profets kendetegn.

Med saligprisningerne og veråbene får Jesus sagt, at han ikke vil gøre sine disciple rige, glade og populære. Tværtimod er det uløseligt forbundet med at følge ham, at man må give afkald på jordiske goder og menneskelig sympati. Som Jesus selv mødte større og større modstand, vil den, der følger ham, erfare det.

6,27-36: Om fjendekærlighed

Jesu disciple vil møde modstand og fjendtlighed fra omgivelserne.

Hvordan skal de reagere på det? Med passiv protest? Nej, med aktiv og handlende kærlighed: Elsk, gør godt, velsign, bed.

Med konkrete eksempler gøres det helt jordnært: Frarøves man kappen, skal man også give kjortlen, får man et slag, vender man den anden kind til, og man skal rundhåndet give ud af det, man har. »At vende den anden kind til« er blevet et folkeligt ordsprog for ikke at gengælde vold med vold.

Også v.31, den gyldne regel, er blevet en kendt ordsprogsagtig vending. Den findes også før Jesus i både jødisk og hedensk sammenhæng, men overvejende i en negativ form: Hvad I ikke vil, at andre skal gøre mod jer, skal I heller ikke gøre mod dem. Jesu etiske undervisning er ikke blot et nej til at gøre ondt, men en konkret udfordring til at gøre godt.

Det, som skal kendetegne disciplen frem for den almindelige jøde eller hedning, er, at han skal gøre godt uden at skele til, om den gode handling bliver værdsat og gengældt. At være Jesu discipel er nemlig at have erfaret Guds ufortjente kærlighed, godhed og gavmildhed. Ud fra erfaringen af, at man aldrig kan gengælde Gud for det, han har gjort og givet, skal man i forholdet til medmennesket gøre godt.

Jesu etiske krav er ikke en opfordring til passivitet over for vold og uret. Jesus påtalte og revsede ofte vold. Det er heller ikke et nej til at straffe tyveri og vold, jf. Rom. 13, hvor Paulus taler om, at øvrigheden er betroet et sværd. Men det er en konkret opfordring til at lade erfaringen af Guds ufortjente kærlighed, godhed og gavmildhed bestemme de konkrete handlinger i forhold til medmennesket.

6,37-42: Om at dømme andre

At dømme og fordømme er ikke at påtale uret og synd, sådan som f.eks. Johannes Døber havde gjort det (3,7ff.). Det er den selvretfærdige dømmesyge, som ikke anvender Guds riges etik på sig selv, og som dømmer uden at vejlede og hjælpe (jf. v.42).

Ved at praktisere tilgivelse og gavmildhed i forholdet til medmennesket fastholdes man i det, man har erfaret i forholdet til Gud. Derved bliver det sandt, at den, som er tilgivende og gavmild, skal

erfare Guds gavmildhed og tilgivelse. Det skal ikke forstås sådan, at det er ved at være gavmild, man gør sig fortjent til Guds gavmildhed. I sammenhængen understreges netop, at Guds velgerninger er ufortjent.

Hvis man er styret af hverdagens erfaringer, at man gengælder godt med godt og ondt med ondt, så er man at sammenligne med en blind, der leder en blind. En discipel skal ikke lade sig lede af det, man almindeligvis gør og mener, men lade sig lede af sin mester, dvs. Jesus selv.

Først og fremmest skal man vende Jesu forkyndelse og etiske undervisning indad, »tage bjælken ud af sit øje«, så kan man derefter hjælpe sit medmenneske med »den splint, der sidder i hans øje«.

6,43-45: Træet og dets frugt

Med den fokusering på næstekærlighed i praksis, som ligger i Jesu forkyndelse, kan en nærliggende misforståelse være, at det er de gode handlinger, der gør et menneske til Jesu discipel. Denne misforståelse vil Jesus undgå gennem lignelsen om træet og frugten.

Enten er et menneske godt, og det vil i Jesu forkyndelse sige: god ved at have modtaget Guds ufortjente tilgivelse, godhed og barmhjertighed, eller også er det ondt, dvs. handler kun godt, for så vidt de gode handlinger gengældes og værdsættes.

Billedet med træet og frugten understreger sammenhængen mellem et menneskes inderside, dets forhold til Gud, og dets yderside, dets konkrete handlinger. De ydre handlinger afslører et menneskes indre, og de ord, vi siger, afslører, hvad vort hjerte° er fuldt af.

6,46-49: Lignelsen om huset på klippen og huset på sand

Det er ikke nok at tilslutte sig Jesus ved en ærbødig og respektfuld tiltale: Herre, Herre. Eller ved at være tilbagevendende tilhører til hans forkyndelse.

Det er først den, der i handling efterlever Jesu forkyndelse ved at omvende sig, tro på ham og efterleve hans vilje, der kommer

til at erfare ham som et bærende fundament i sit liv, og som får et livsgrundlag, der holder i livets kriser og i dommen. Den, der blot hører, men forbliver tilhører og ikke følger Jesus, mangler et bærende fundament. Først når man følger Jesus, ser man, hvor stor bjælken i ens eget øje er, og hvor ufortjent Guds godhed og tilgivelse er.

Jesu afslutning er en provokerende sammenfatning af hans tale. Der siger han, at alt står eller falder med, hvorvidt man hører og handler efter hans forkyndelse og etiske undervisning.

Kapitel 7

Efter Jesu store tale fortæller Lukas om en bemærkelsesværdig helbredelse (v.1-10) og en dødeopvækkelse (v.11-17). Det bliver så baggrund for Jesu svar til Johannes Døber, at han virkelig er den, som opfylder profetierne om Messias og for hans ord til folkeskaren om ham (v.18-35). Han slutter med at beskrive sig selv som tolderes og synderes ven, og dette kommer klart frem i den efterfølgende beretning om kvinden i farisærens hus (v.36-50).

7,1-10: Officeren i Kapernaum

Også Matthæus (8,5-13) har denne beretning om den hedenske officér (det græske ord betyder hundredefører), som har den »store« tro, at Jesus kan helbrede uden at være fysisk til stede. Matthæus fortæller, hvordan Jesus med udgangspunkt i denne mand understreger, at hedningerne er med i Guds frelsesplan. Lukas har derimod valgt at fokusere på mandens tro.

En del ikke-jøder tilsluttede sig den jødiske tro uden at lade sig omskære og blive »proselytter«. Meget tyder på, at officeren hører til den gruppe. Ellers havde de jødiske ældste nok ikke været så villige til at anbefale Jesus at hjælpe en repræsentant for besættelsestroppen. Af respekt for de jødiske renhedsforskrifter (se Renhed°) og Jesu ophøjethed vil han ikke tale direkte med Jesus, og han beder Jesus helbrede ved en guddommelig befaling.

Jesus undrer sig over hans store tro. I jødernes bøn, om Jesus

ville hjælpe denne mand, ligger også tro. Men officerens tro overgår det, Jesus indtil nu har erfaret blandt jøder.

Beretningen understreger Jesu villighed til at hjælpe alle, også romerske officerer. Det giver et eksempel på troen som tillid til, at Guds magt gennem Jesus er grænseløs. Og det er en opmuntring for os, der heller ikke har set Jesus personligt, til at være frimodig og udholdende med at bede.

7,11-17: Opvækkelsen af enkens søn i Nain

En dagsrejse fra Kapernaum lå den lille by Nain. Også her demonstrerer Jesus, at Guds magt gennem hans ord er grænseløs. Her er der ikke tale om, at Jesus bliver bedt om at hjælpe. Ingen i Jesu følge eller i gravfølget kan tænke sig, at Jesus kunne gøre noget her. Men Jesu medynk med enken, der med sønnens død har mistet sine nærmeste og sit sociale netværk, får ham til at handle.

For tilskuerne må Jesu handlemåde i første omgang have virket uforståelig. Det forventedes netop af enken og følget, at de højlydt græd og viste deres sorg, men Jesus siger: »Græd ikke!«. Dernæst rører han ved båren, hvorved han bryder de jødiske renhedsforskrifter, og endelig tiltaler han den døde og befaler ham at rejse sig.

Da underet bliver erkendt, fyldes skaren med frygt og begejstring. De erkender, at Jesus har udført det ved Guds hjælp og nærvær. Kun Gud er stærkere end døden, og Jesus må være en stor profet som f.eks. Elias og Elisa, der også var i stand til at helbrede syge og opvække døde.

7,18-23: Johannes Døbers spørgsmål og Jesu svar

Det sidste, vi har hørt om Johannes Døber, er, at Herodes har kastet ham i fængsel (3,20). I fængslet kommer han i tvivl om, hvorvidt Jesus virkelig er Messias. Måske skyldes det hans ydre situation: Hvis Jesus virkelig er Messias, hvorfor går det så vejberederen så dårligt?

Jesus svarer ved at henvise til sine gerninger. Ved Jesu hænder sker der det, som GT har forudsagt skulle ske ved Messias' komme

(jf. Jesu ord i Nazarets synagoge, 4,16ff.). Og hans ord og gerninger medfører enten tro eller forargelse (2,34).

Jesus vælger altså at støtte den tvivlende Johannes ved at henvise til sammenhængen mellem profetierne om Messias og den opfyldelse, han selv er kommet med. Sådan som han efter sin opstandelse hjalp de tvivlende disciple ved at pege på sammenhængen mellem profetierne og opfyldelsen (24,44f.).

7,24-35: Jesu tale om Johannes Døber

Ikke blot Johannes selv, men også folkeskarerne kunne let få den tanke, at Johannes Døber havde taget fejl. Han havde talt om den nært forestående dom, og nu sad han selv fængslet. Dertil kom, at farisæerne og de lovkyndige ikke havde bøjet sig for Johannes Døber og ladet sig døbe af ham.

I Jesu tale om Johannes Døber svarer han på, hvordan han selv ser på Johannes' tjeneste. Hvem er Johannes? spørger han og nævner tre muligheder: En vendekåbe, et overklassemenneske eller en profet. Johannes havde mod til at gå mod strømmen, han levede i fattigdom og gav afkald på almindelige livsgoder. For Jesus var Johannes en profet, ja, mere end en profet, for han var den vejbereder, Esajas havde talt om (jf. 3,4 og Es. 40,3). Som afslutteren af den gamle pagt var Johannes det største menneske, der havde levet, en betegnelse, der normalt tilkom Moses (5.Mos. 34,10f.). Men, tilføjer Jesus, den mindste i Guds rige er større end han. Med dette vil Jesus understrege den ny pagts overlegenhed i forhold til den gamle (jf. 16,16). Med Messias' komme og den åndsudgydelse, der skal følge med, er den, der tilhører dette Guds rige, »større« end den, der lever i det GT-lige gudsforhold.

Johannes var et vigtigt led i Guds plan, sådan som folket (men ikke de religiøse ledere) har anerkendt. Men den, som bliver Jesu discipel og får lov til at virke for det rige, Jesus indvarsler, er altså ifølge Jesus et endnu vigtigere led.

Farisæerne og de lovkyndige har hverken anerkendt Johannes eller Jesus. De sammenlignes med børn, der hverken vil lege begravelse eller fest. Johannes tog det for alvorligt, Jesus tager det for let!

Farisæerne har ikke set Guds visdom hverken i Johannes' eller Jesu virke. Men folket har anerkendt dem. De har ejet så megen visdom, at de har forkastet deres egne lederes vurdering og set Guds plan i Johannes' og Jesu virke.

7,36-50: Kvinden i farisæerens hus

Farisæerne så ikke Guds visdom og Guds plan i Jesu virke. Det gjorde derimod en anden gruppe, toldere og syndere. Hvorfor de to grupper reagerer så forskelligt i mødet med Jesus, bliver klart gennem skildringen af Jesus i farisæeren Simons hjem.

Som helhed havde farisæerne forkastet Jesus. Om Simon var mere positiv, eller han inviterer Jesus hjem for at lægge faldgruber for ham, ved vi ikke. I hvert tilfælde har han ved at undlade de almindelige værtsforpligtelser (v.44f.) markeret en distance til Jesus. Kvinden, der levede i synd, var sandsynligvis prostitueret og offentlig kendt som sådan. At hun dukker op i farisæerens hjem, var i sig selv en provokation. At en kvinde løsner sit hår i mænds tilstedeværelse, blev betragtet som en anstødelig og blufærdighedskrænkende handling. Lukas' detaljerede beskrivelse af hendes handlemåde afslører en kvinde, der glemmer alle regler for god opførsel og ubehersket udtrykker sine følelser over for Jesus.

For Simon bliver det en bekræftelse på, at Jesus ikke er sendt af Gud. Så ville han have markeret en distance til kvinden. Endnu en gang viser Jesus, at han ved, hvad folk tænker. Han svarer med en lignelse, som han derefter anvender på Simon og kvinden.

Jesus kræver i lignelsen at være den, der er i stand til at eftergive gæld, tilgive synd. Kvinden har erkendt sin skyld og har taget Jesu tilgivelse til sig. Det er motivet for hendes følelsesladede kærlighedshandling over for Jesus. Simon har kun en lille syndserkendelse og har næppe tænkt på det som skyld, gæld i forholdet til Jesus. Derfor har han ingen trang til at vise taknemmelighed og kærlighed til Jesus. Tværtimod har han indtil videre været kold og reserveret. Jesus siger ikke, at hun bliver tilgivet, fordi hun har vist megen kærlighed. Men at hendes kærlighed viser, at hun har erkendt sin synd og har taget imod tilgivelsen.

Hvad Jesus allerede har antydet gennem lignelsen: at han kan

tilgive synd, siger han derefter direkte til kvinden. Hun har allerede i handling røbet, at hun satte sin lid til Jesus som den, der kunne fjerne hendes skyld. Nu får hun det tilsagt direkte, og endnu en gang (5,21) rystes farisæerne over, at Jesus tiltager sig magt og ret til at tilgive.

Kapitel 8

Jesus er nu nået til et højdepunkt i virksomheden i Galilæa. Han rejser fra landsby til landby sammen med de tolv og nogle kvinder (v.1-3). Hvad han prædiker, får vi et eksempel på i et par lignelser: om sædemanden (v.4-8), om lyset på stagen (v.16-18) og nogle markante ord om, hvem der er hans sande slægtninge (v.19-21). Resten af kapitlet handler om Jesu mægtige gerninger. Han stiller stormen på søen (v.22-25), hjælper en berygtet dæmonbesat mand i gerasenernes land (26-39) og helbreder to syge (hvis ellers det med Jairus' datter kan kaldes en helbredelse (v.40-56).

8,1-3: Kvinderne i Jesu følge

Lukas fortsætter med at beskrive Jesus som den, der rejser rundt fra by til by og prædiker. Synagogerne nævnes ikke mere. Måske er Jesus pga. farisæernes modstand ikke mere velkommen dér. Men tilhørere mangler Jesus ikke (jf. skaren i v.4. 19).

Ud over de tolv er der nogle kvinder i Jesu følge. Lukas nævner tre af dem ved navn. Rabbinerne underviste aldrig kvinder eller tillod dem at tjene sig, sådan som Jesus gjorde. I dette brud med samtidens praksis ligger et andet syn på kønnene, som Paulus sammenfatter på følgende måde: Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, træl eller fri, mand eller kvinde, alle er de én i Kristus (Gal. 3,28).

8,4-15: Lignelsen om sædemanden

Også Matthæus og Markus har denne lignelse centralt placeret i Jesu forkyndelse for skarerne. De to andre evangelister bringer en

række andre lignelser fra samme anledning, mens Lukas her er mere kortfattet.

Rammen er en stor folkeskare fra mange af de byer, Jesus har besøgt, eller hvor rygtet om ham er nået frem. Der er både disciple, sympatisører og skeptikere til stede. Lignelsesfortællingen handler om sædens vilkår. På vejen går sæden umiddelbart til grunde, på klippen når den at vokse op, men visner så, blandt tidslerne bliver den langsomt kvalt, og endelig er der den gode jord, hvor der bliver et imponerende godt udbytte. Den afsluttende ordsprogsagtige bemærkning om at bruge ørerne til at høre angiver retningen for tolkningen: Det handler om at høre på den rette måde.

Fra GT kender tilhørerne så- og vækstbilledet brugt med en billedlig betydning (f.eks. Es. 55,10 og Hos. 2,25) om Guds indgreb og Guds frelseshandlinger. Billedet af sædemanden, der sår sit korn på vidt forskellig jordbund, vil de umiddelbart se som en reference til Jesus selv, der i modsætning til rabbinerne ikke blot samlede en udvalgt kreds, men åbent virkede og prædikede for store skarer. Den enkelte bliver ud fra Jesu fortælling tvunget til at overveje: Hvordan modtager jeg Jesu forkyndelse? Hvad slags tilhører er jeg?

Nogle afviste Jesus umiddelbart, f.eks. farisæerne. Andre tog begejstret imod, men tog pludselig anstød og trak sig tilbage. Atter andre ønskede at forene discipelforholdet med andre værdier, som de var mere knyttet til, f.eks. Judas, hvis tro blev kvalt af kærlighed til penge. Og så er der endelig dem, der hører og modtager. De loves overvældende frugt og udbytte.

Som i alle sine lignelser kommer Jesu selvforståelse klart til udtryk. Alt afhænger af, hvordan man hører og forholder sig til det budskab, han prædiker.

Selv om tilhørerne godt kunne forstå det grundlæggende i Jesu lignelse, ønsker disciplene en nærmere forklaring. At Jesu lignelser var umiddelbart forståelige, kommer frem bl.a. i parallellen hos Markus (4,13. 33 og 12,12). Jesus svarer både med en forklaring på, hvorfor han taler i lignelser, og giver en udlægning af lignelsen om sædemanden.

Jesu forkyndelse og virksomhed deler tilhørerflokken i to (jf.

2,34). Disciplene har af Gud fået indsigt i Guds riges hemmelighed, dvs. forståelse for og tro på, hvem Jesus er, og at Guds rige er kommet nær med Jesus. Dette har de fået netop ved at lytte til Jesus og modtage hans ord.

De andre får kun lignelserne og Jesu øvrige forkyndelse. De forstår måske nok tankemæssigt, hvad Jesus mener, de registrerer nok hans undergerninger med øjnene, men de ser og forstår alligevel ikke i den forstand, at de modtager og tror det. De kommer derved til at gentage det, som Esajas oplevede (6,9-10), at forkyndelsen bliver til forhærdelse og ikke til tro.

Derefter følger en udlægning af sædemandslignelsen, og det bliver samtidig en konkretisering af lignelsens anliggende for disciplene. Sæden er Guds ord, sådan som Jesus forkynder det (5,1), og som disciplene snart selv skal forkynde det (9,1ff.). Når nogen umiddelbart afviser Jesu ord, er det ikke bare overfladiskhed, men Djævelens værk. Han, som fristede Jesus til ulydighed mod Guds ord, er også den, som søger at hindre tilhørerne i, at ordet bliver modtaget til tro og frelse. I det andet tilfælde er forklaringen på frafaldet en tro, som ikke holder i prøvelser og modgang. Troens langsomme død skyldes, at mennesker følger Jesus, men samtidig stadig er bundet til jordiske goder, et tema, Jesus ofte berører i Lukasevangeliet (12,13ff. m.fl.). Endelig er der så den, der hører Guds ord, bevarer det, er udholdende og bærer frugt. Som Maria tog Guds ord til hjerte, sådan er disciplenes fornemste kendetegn, at de stædigt holder sig til Guds ord og handler efter det (jf. 6,46).

8,16-18: Lignelsen om lyset på stagen

En lignelse kan være en fortælling, men det kan også være en kort ordsprogsagtig vending som i dette afsnit. De tre udsagn, vi har her, findes i anden sammenhæng (11,33; 12,2 og 19,26). Med dem vil Jesus slå nogle grundlæggende sandheder fast, noget, som gælder i mange forskellige sammenhænge. Jesus har i det foregående sagt, at der er to virkninger af hans forkyndelse, enten går sæden til grunde, eller den bærer frugt, enten fører Jesu virksomhed til fald eller til frelse for mennesker.

Lignelsen om lyset på stagen præciserer, at det er ikke Guds

oprindelige vilje, at hemmeligheden omkring Jesu person skal forblive en hemmelighed for folk (jf. 11,33). Lyset er Jesu ord, og hans ord har det formål at lyse, dvs. frelse og åbenbare, hvem Jesus er.

Selv det ved Jesu person og forkyndelse, som nu er skjult og uforståeligt for disciplene og skaren, er skjult med henblik på, at det senere skal åbenbares. Jesus præciserer ikke her, hvad han tænker på, men set ud fra hele hans virke kan vi tænke på hans tjenerskikkelse og hans lidelse og død, som først blev åbenbart og forståeligt for disciplene efter opstandelsen og Åndens udgydelse (jf. 12,2).

Det er derfor vigtigt, hvordan man hører, om man hører, så man omvender sig og tror og bærer frugt. For da vil man få mere og mere indsigt i Jesu ord og gerning. Modsat, hvis ikke man hører, så man omvender sig og tror, vil man forstå mindre og mindre af Jesu person og gerning (jf. 19,26).

8,19-21: Jesu sande slægtninge

Lukas har ikke omtalt Jesu familie siden kap. 2. Josef er sandsynligvis død i mellemtiden. Markus nævner, at Jesu familie var meget skeptisk over for ham i denne periode (Mark. 3,21). I Jesu ord ligger ikke en afvisning af eller ringeagt for de familiære bånd. Vi ser senere, hvordan han på korset vedkender sig forpligtelsen i forholdet til sin mor (Joh. 19,26f.). Det han siger her, er, at forholdet mellem ham og hans disciple er et endnu stærkere bånd end det familiære bånd til hans mor og brødre. I sammenhængen bliver det endnu en understregning af betydningen af at høre og handle efter Guds ord.

8,22-25: Stormen på søen

Indtil nu har vi hørt om Jesu magt til at helbrede syge, uddrive dæmoner og opvække døde. Nu bliver disciplene vidner til, at Jesu magt udfolder sig igen, og endnu en gang bliver de rystet over, hvad Jesu ord formår.

Genesaret Sø er berygtet for de pludselige storme, der kan opstå og overraske selv erfarne fiskere. Jesus sover, han er træt efter en

lang dags undervisning. Da situationen bliver livstruende, vækker disciplene Jesus og bliver vidner til Jesu ords magt over naturkræfterne. Der sker på et øjeblik et dobbelt under: Vinden lægger sig, og bølgerne, som normalt vil være i oprør flere timer efter en sådan storm, falder øjeblikkelig til ro.

Hvor er jeres tro? spørger Jesus. Ud fra deres kendskab til Jesus burde de have vidst, at han, selv sovende, havde situationen under kontrol. Disicplene er dybt rystede. Det ene øjeblik sover deres mester som et almindeligt menneske, i næste øjeblik afslører han en magt, som kun Gud besidder.

8,26-39: Den besatte i gerasenernes land

Jesus kommer nu til landet på den anden side af søen. Den bebos primært af hedninger. Vi hører udførligt om dæmonuddrivelsen af den besatte mand og om det tegn på Jesu magt, som her kommer til udtryk.

Vi hører, at manden var besat af mange dæmoner (legion = 6000), og det havde voldsomme og dramatiske virkninger. Han havde overnaturlige kræfter, og han gik nøgen og ensom rundt i ødemarken. Som hos andre besatte ser vi også her, at dæmonerne på forhånd ved, hvem Jesus er.

Uddrivelsen sker i en proces, hvor der ikke et øjeblik er tvivl om Jesu magt. Først befaler Jesus dæmonerne at fare ud, dernæst tvinger han dem til at røbe deres navn, og endelig tillader han dem at fare i svinene. Dæmonerne røber, at de er en hel hær, de ved, at Jesus kan kaste dem i afgrunden (jf. Åb.9,1; 11,7; 17,8; 20,1 og 3, her er afgrunden det sted, hvor Gud holder de onde ånder indespærrede). De er i stand til at destruere en hel svinehjord. Alligevel er de magtesløse i mødet med Jesus.

Dette vældige tegn, hvor den før så berygtede mand pludselig er fuldt normal igen, bliver ikke til omvendelse og tro for dem, der er vidner til begivenhederne. De er mere optaget af deres økonomiske tab end af Jesu budskab til dem. Men Jesus opgiver dem ikke. Manden, som Jesus har hjulpet, skal forblive blandt sine egne og være et vidnesbyrd om Jesu magt og omsorg.

8,40-56: Helbredelsen af Jairus' datter og af kvinden med blødninger

Jesus giver disciplene og skarerne endnu to eksempler på sin suveræne magt. Skaren er så optaget af Jesu person, at de er forblevet ved Genesaret Sø og har ventet på Jesus.

Også Matthæus og Markus fortæller de to beretninger om kvinden med blødninger og Jairus' datter. Lukas fortæller den detalje, at datteren var deres eneste barn, og med dette får han fremhævet den fortvivlede menneskelige situation, den lille familie er havnet i. En synagogeforstander var en anset lægmand, som ledede gudstjenesten, og det fortæller, at ikke alle ansete jøder var skeptiske over for Jesus.

Undervejs til Jairus' hjem bliver Jesus forsinket af en syg kvinde, der rører ved ham. Lukas fortæller, at hun har været syg i 12 år og har brugt hele sin formue på at blive rask. Ud fra Moselovens renhedsforskrifter er en blødende kvinde uren, og det betyder, at hendes sygdom i tolv år har isoleret hende fra andre mennesker. Alligevel tror hun, at Jesus kan helbrede hende, blot ved at hun rører ved hans kappe.

Jesus afslører, at han kender kvindens tanker og har registreret berøringen. Han tvinger hende til at give sig til kende. Han ønsker ikke blot, at hun bliver helbredt, men at hun får offentlig genoprejsning efter 12 års urenhed og isolation, og han ønsker, hun ikke blot skal tro på hans magt, men have tillid til hans person.

I mellemtiden bliver Jairus underrettet om, at hans datter er død. Dermed opgiver han også håbet om, at Jesus kan ændre noget. Men Jesus giver ikke op. Uden at have set pigen påstår han, at hun sover, og bagefter demonstrerer han, at for ham er det at opvække en død lige så let som at vække én, der sover.

Beretningen afslører Jesu menneskelige omsorg. Den syge kvinde får, ved at blive tvunget til at tale, lejlighed til at bekende sin tro, og hun får offentlig oprejsning. Den lille pige og hendes chokerede forældre har brug for ro og stilhed, derfor forbyder Jesus dem at offentliggøre det skete. Samtidig afslører det Jesu magt. Han kender menneskers tanker og planer, og han er ikke et øjeblik i tvivl om sin egen magt over sygdom og død.

Kapitel 9

Jesu virksomhed i Galilæa er ved at være afsluttet. Fra 9,51 starter den sidste store rejse mod Jerusalem. Men først har vi en række begivenheder, hvor de tolv spiller en central rolle. Jesus udsender dem for at prædike og helbrede (v.1-6), og selv Herodes hører rygtet om Jesus(v.7-9). De tolv har dog endnu meget at lære, hvad de bl.a. gør gennem bespisningsunderet (v.10-17), gennem samtalen om Jesus som Guds salvede (v.18-20) og gennem Jesu ord om, at for ham selv (v.21-22) og for hans disciple (v.23-27) er dette kald forbundet med lidelse. Også de tre apostles oplevelser på forklarelsens bjerg kaster lys over, hvem Jesus er (v.28-36), sammen med erfaringen af de andre disciples afmagt neden for bjerget (v.37-43). Resten af kapitlet understreger, hvor anderledes Jesus er i forholdet til disciplenes forvetninger (v.44-62).

9,1-6: Udsendelsen af de tolv

Allerede ordet apostel° (6,13) har antydet, at de tolv skulle andet end være øjenvidner til Jesu ord og gerninger. De skulle være befuldmægtigede udsendinge, som skulle tale og handle på Jesu vegne.

Opgaven er præget af, at tiden er knap. Jesus ved, at hans tid i Gælilæa er ved at være forbi. Disciplene skal ikke bruge tid på de normale forberedelser, der hører med til at skulle på rejse. De skal lære at leve som Jesus selv uden nogen jordisk binding og i blind tillid til Guds omsorg (9,57f.). Hvor de ikke vil tage imod dem, skal de ryste støvet af deres fødder. Jøderne børstede støvet af deres sko, når de gik fra hedensk til jødisk landområde, og denne handling skal markere, at folk i de byer, der afviser disciplene, er at regne for uomvendte hedninger i Guds øjne.

Hensigten med denne første sendelse er for sidste gang at formidle et kald til Galilæas landsbyer. Senere (10,1ff.) befaler Jesus en større gruppe at gå ud og forberede en række byer på, at han snart selv vil komme. Og endelig har vi efter Jesu opstandelse en

ny og omfattende befaling til de tolv om at gå ud til hele verden, begynde i Jerusalem og så fortsætte indtil verdens ende (24,47f.).

9,7-9: Herodes' forundring over Jesus

De tolvs prædikenrejse forårsager, at rygtet om Jesus når frem til Herodes°. Denne havde ladet Johannes fængsle (3,18-20, jf. 6,18-23), og nu fortælles der, at Herodes har ladet ham halshugge. Matthæus fortæller de brutale omstændigheder i forbindelse med Johannes' henrettelse (Matt. 14,1ff.). Herodes' omgivelser frygter i uvidenhed og angst, at Johannes eller en anden profet er stået op fra de døde for at hævne mordet. Herodes selv virker ikke bange, men nysgerrig. Først kort før Jesu død (23,8ff.) får han anledning til at møde Jesus.

9,10-17: Bespisningen af de fem tusind

Da de tolv er kommet tilbage efter deres missionsrejse, trækker Jesus sig tilbage til en øde egn ved Betsajda sammen med dem, for at de kan være alene. I første omgang forstyrres de dog af en stor folkeskare på fem tusind mænd, og dagen går, mens Jesus forkynder og helbreder.

Lukas beskriver udførligt, hvordan Jesus vil have disciplene til at sørge for mad til mængden, og hvordan de som udtryk for deres afmagt fortæller, at de ikke engang har mad nok til sig selv, kun fem brød og to fisk. Men Jesus fastholder dem på opgaven, de skal få den store skare til at lejre sig i grupper med 50 i hver (og dermed vækkes skarens forventning om at få stillet deres sult). Og først da Jesus i synlig afhængighed af Gud har velsignet brødene, sker underet, og disciplene er aktivt involveret som dem, der deler mad ud og samler resterne sammen.

I ørkenen i forbindelsen med starten på Jesu virke søgte Djævelen at friste Jesus til at gøre sten til brød. Men nu ved afslutningen af sit virke i Galilæa gør han et mægtigt brødunder og demonstrerer dermed sin magt over sult og nød (jf. 6,21), og også, at han kun vil bruge sin magt, når den er til gavn for andre. Johannes (6,1-15) fortæller, at folkeskaren under indtryk af dette under ønsker at gøre Jesus til konge.

9,18-20: Peters bekendelse

Endnu en gang trækker Jesus sig tilbage for at bede (5,16; 6,12; 9,28 m.fl.), og så stiller han spørgsmålet: Hvem siger folk, at jeg er? Disciplene kender godt de rygter, som også Herodes havde hørt (9,7f.). Ganske vist havde Johannes og Jesus virket en periode samtidig, men det har folk åbenbart ikke været så opmærksom på, og i deres bevidsthed ser de en sammenhæng mellem den offentlige folketaler, Johannes, ved Jordan, og Jesus, folketaleren ved Genesaret Sø. Tanken om Jesus som Elias har både sammenhæng med, at Elias gjorde mægtige undere, og at der i GT (Mal. 3,23f.) er talt om, at Elias skulle genopstå.

Folkeskaren havde generelt et positivt syn på Jesus. De så ham som én i rækken af Guds udsendinge, profeter. Direkte adspurgt svarer Peter på disciplenes vegne, at han betragter Jesus som mere end en profet. Han er Guds salvede, Messias, Kristus°.

9,21-22: Jesus forudsiger sin død og opstandelse

Når Jesus derefter forbyder dem at røbe, at han er Messias, er det sandsynligvis på grund af de mange politiske forestillinger, der var knyttet til Messias-forestillingerne i samtiden. Han vælger den mindre kendte betegnelse om sig selv: Menneskesønnen°. Og tilføjer, at han skal lide, forkastes af de ledende og slås ihjel og derefter opstå. (Det er først i forbindelse med dette, at Jesus vedkender sig messiastitlen offentligt). Jesus har før antydet, at han skulle dø (5,34f.), men nu kommer den første af flere præcise forudsigelser om hans lidelse, død og opstandelse.

9,23-27: Om efterfølgelse

Jesus har forudsagt sin lidelse og død, men endnu ikke henrettelsesmåden (se Matt. 20,19). Men der kommer en antydning, idet Jesus nævner, at den, som vil følge ham, skal bære korset. Tilhørerne kendte besættelsesmagtens grusomme skik, hvor den dødsdømte selv bar sit kors til henrettelsesstedet under spot og hån.

Med denne tilspidsede formulering antyder Jesus, hvordan han selv skal dø, og samtidig hvad den, der følger ham, kan risikere af offentlig forhånelse, lidelser og forfølgelser. Mængden troede,

at Messias ville frelse dem fra lidelser. Jesus lærer, at han vil frelse dem gennem lidelser, og at man bliver nødt til at give afkald på materielle værdier og andre jordiske goder, hvis man vil være hans discipel. At følge Jesus kan koste livet, men tvinges man ud i valget mellem livet og at fornægte Jesus, da vinder man livet ved at fastholde discipelforholdet til Jesus.

Jesus siger både, at han skal lide en forsmædelig død, og samtidig at han engang skal komme igen i herlighed sammen med Faderen og hans engle og da som dommer. Det er første direkte omtale af Jesu genkomst° hos Lukas, og som sædvanlig er modsætningen mellem Jesu menneskelighed (hans lidelser) og hans guddommelige ophøjethed (hans genkomst) fremstillet side om side.

Endelig siger Jesus, at nogle af tilhørerne snart skal få et synligt tegn på Guds riges herlighed (v.27), en henvisning til, hvad Peter, Jakob og Johannes otte dage efter oplevede på forklarelsens bjerg.

9,28-36: Forklarelsen på bjerget

Blandt de tolv var der tre, som i særlig grad var Jesu fortrolige: Peter, Jakob og Johannes (8,51; 9,28 m.fl.). Disse tre bliver nu vidner til en utrolig oplevelse, som var så speciel, at der gik lang tid, før de vovede at fortælle den videre.

På bjerget (Lukas præciserer ikke nærmere hvilket bjerg, men traditionen nævner Taborbjerget i Galilæa) forvandles Jesus til en himmelsk lysende skikkelse, og to mænd fra GT kommer og taler med ham. Moses og Elias er to af de fornemste repræsentanter for den gammeltestamentlige åbenbaring, og det, de taler med Jesus om, er »den udgang, han skulle opfylde i Jerusalem«. Indirekte bekræfter Moses' og Elias' tilsynekomst Guds magt over døden (20,48). Ikke blot kunne Jesus opvække Jairus' datter, men også lade to mennesker, der ikke havde gået på jorden i flere århundreder, komme til syne.

De tre vidner bliver helt overvældet, og Peters impulsive natur kommer til udtryk i forslaget om at bygge tre hytter. Fra ørkenvandringen var jøderne fortrolige med skyen som Guds åbenbaringsform. Intet menneske kan tåle at møde Gud direkte, og derfor

skjuler Gud sig i en sky. Røsten fra skyen gentager essensen af det, der også lød til Jesus ved dåben (3,22).

Disciplenes tavshed er forståelig. Oplevelsen er så overvældende og speciel, at de næppe var blevet taget alvorligt, hvis de havde fortalt det videre.

9,37-43: Helbredelsen af drengen med den urene ånd

Også Matthæus og Markus skildrer kontrasten mellem oplevelsen af Guds nærvær på bjerget og mørke kræfters nærvær i dalen. Men i begge tilfælde er Jesus den suveræne hersker. En ulykkelig far beder Jesus om hjælp. Hans søn er besat (besættelsen har epilepsilignende fysiske udslag, men det er ikke epilepsi). I 9,1 står der, at Jesus havde givet de tolv myndighed over dæmoner. Hvorfor de så ikke kunne uddrive denne onde ånd, ved vi ikke. Måske troede de kun, Jesu udrustning gjaldt den afgrænsede periode, hvor de drog rundt fra by til by. I hvert tilfælde er troen på deres myndighed i Jesu navn glippet, og Jesu udbrud viser hans skuffelse over dem og hele folkets generelle mistillid til Guds magt.

Endnu en gang viser Jesus sin magt over de urene ånder, og folket får en synlig demonstration af de guddommelige kræfter, der kommer til udtryk gennem Jesu ord.

9,43b-45: Jesus forudsiger sin lidelse

Resten af kapitlet handler om disciplenes vantro og uforstand med hensyn til at forstå Guds plan med Jesus. Disciplene forstod ikke, at en person med så overvældende magt som Jesus skulle overgives (underforstået: af Gud) til menneskers magtudfoldelser. Måske er det netop forklarelsen på bjerget og den synlige magtdemonstration ved dæmonuddrivelsen, der får Jesus til at understrege igen, at han skal lide.

9,46-48: Den største og den mindste

Ikke blot med hensyn til Guds plan med Jesus, men også på andre områder må disciplene tænke anderledes. Disciplene tænkte på, hvem der var den største. Megen hovmod og selvophøjelse kommer ikke direkte til udtryk i ord, men Jesus røber, at han kender deres

tanker. Han stiller et barn ved siden af sig. Barnet står her for den hjælpeløse og uinteressante. At tjene en konge gav en vis status, men at tjene et lille barn var der ikke megen ære forbundet med. At gøre noget for et barn er at gøre noget for Kristus og for ham (= Gud), som har sendt Kristus. Den største er den, der tjener (jf. Joh. 13,1-17).

9,49-50: Imod jer eller for jer

Anledningen til Johannes' udtalelse er det, Jesus siger om at gøre noget i Jesu navn. Åbenbart har der været en person, som har prøvet at uddrive onde ånder i Jesu navn uden at blive Jesu discipel. Det skal I ikke forhindre nogen i, svarer Jesus, for der er aldrig neutralitet i den åndelige kamp mellem ham og det onde (jf. 11,23, hvor det siges modsat: »Den, der ikke er med mig, er imod mig«).

9,51-52: De ugæstfrie samaritanere

Jesu tjeneste i Galilæa er nu slut. Nu starter den sidste lange rejse mod Jerusalem, sandsynligvis på kryds og tværs i Israel for at få besøgt alle Israels byer (9,51.53; 13,22.33; 17,11; 18,31; 19,11.28). Lukas' synsvinkel er fortsat at give eksempler på, hvor lidt disciplene forstod.

Både Johannes Døber (3,9. 17) og Jesus (6,46-49) har talt om Guds nært forestående dom. Men den rammer først det enkelte menneske og folk, når alle muligheder om frelse og omvendelse er udtømt. Her foreslår disciplene, at Guds dom skal ramme byen her og nu, selv om deres motiv for at afvise Jesus ikke er kendskab til hans person, men deres fordomme mod jøder.

9,57-62: Efterfølgelsens vilkår

Lukas afrunder temaet om disciplenes uforstand med at give tre eksempler på mennesker, der mødte Jesus og fik et anderledes svar, end de havde ventet. Det første giver udtryk for, at han betingelsesløst vil følge Jesus. Jesus svarer ved at bede ham tænke over, om han har overvejet konsekvenserne. Er det materiel tryghed, du søger, så er du kommet til den forkerte, for Jesus har intet, han kan kalde sit eget. Det er muligt, at rævene og fuglene er en

skjult hentydning til henholdsvis herodianerne og romerne. Ræv var et brugt smædenavn for Herodes (jf.13,32) og fugle for hedningerne.

Det andet bliver kaldet af Jesus selv. Nogle mennesker blev tiltrukket af Jesu person og kom og meldte sig i hans følge, andre blev direkte opfordret af Jesus selv. Personen her svarer ved at sige, at han først skal have klaret sine forpligtelser over for sin far, indtil han er død og begravet. Hans far er ikke død endnu, for begravelsen skete umiddelbart efter dødsfaldet, og så havde sønnen andet at lave end at opholde sig ved vejen. Men vendingen: Jeg skal først begrave min fader, var en kendt betegnelse om det at klare sine forpligtelser over for sine forældre, indtil de er døde. Jesus virker meget lidt imødekommende. Han accepterer ikke, at efterfølgelsen af ham er betinget af familiære bånd. Jesus bruger her ordet »død« i en overført betydning (jf. Ef. 2,1ff.). Lad de åndeligt døde, dvs. dem, der ikke tror på mig og følger mig, begrave dem, der dør den fysiske død. Disciplens opgave er at forkynde Guds rige, det budskab, der kan føre fra død til liv.

I det tredje tilfælde er der én, der vil følge Jesus, men på betingelse af, at han får familiens tilladelse. I vendingen »at sige farvel« lå mere end blot at tage afsked, også at bede om lov. Manden gør altså sit discipelforhold betinget af sin families accept, og det er ifølge Jesus lige så bagvendt som den bonde, der kikker bagud, når han efter datidens skik møjsommeligt prøver at styre okseforspandet med pisken i den ene hånd og med den anden hånd på ploven.

Jesu ord var en voldsom provokation mod en kultur, hvor det at sørge for de grundlæggende materielle behov og de familiære bånd blev prioriteret meget højt. Men Jesus betragter sin mission som så vigtig, at den må prioriteres, selv når den kolliderer med andre vigtige ting (Matt. 6,33; Luk 8,19-21).

Kapitel 10

Kap. 10 indeholder tre selvstændige episoder, som alle foregår på vej mod Jerusalem. Først hører vi om, at Jesus

som forberedelse til den afsluttende rejse gennem Israels landsbyer mod Jerusalem udsender en større gruppe disciple på 72. De skal repræsentere Jesus selv, og deres ord skal blive til dom eller frelse for de byer, de kommer til (v.1-24). Dernæst har vi Jesu kendte lignelse om den barmhjertige samaritaner (v.25-37), og endelig har vi en kort beretning om Jesu besøg hos Martha og Maria (v.38-42).

10,1-12: Udsendelsen af de tooghalvfjerds

De ældste håndskrifter er delt med hensyn til, om Jesus udsendte 70 eller 72 disciple (1948-oversættelsen valgte læsemåden 70, 1992-oversættelsen 72). Det har også sammenhæng med, om man mener, Jesus bevidst valgte et symbolsk antal (ligesom det, at han valgte 12 apostle, markerer, at som det gamle gudsfolk bestod af 12 stammer, så opbygges det nye gudsfolk af 12 apostle). F.eks. om der tænkes på 1.Mos. 10 om Noas sønners slægt, hvori der er 70 navne (i den græske oversættelse 72), således at Jesus med antallet vil markere, at evangeliet er for alle folkeslag. I 4.Mos. 11,16f. udpeger Moses 70 ældste (+ 2, som skulle forblive i lejren). Er det motivet for Jesus, kommer han til at fremstå som den 2. Moses.

Vigtigere end disse overvejelser er at konstatere, at Jesus kunne bruge andre end de tolv i sin tjeneste, og at der var en større gruppe disciple, som fulgte Jesus overalt. I Ap.G. 1 hører vi om en flok på 120, hvoraf flere har været med fra den spæde start.

Mens de tolv ved deres udsendelse (9,1f.) primært virkede i Galilæa, skulle de 72 forberede Jesu ankomst (10,1). Ellers er opgaven meget identisk med den, de tolv fik.

Høstbilledet bruger Jesus i forskellig sammenhæng (Matt. 9,37f., Joh. 4,35). Når det at være budbringere for Jesus her sammenlignes med at være høstarbejder, så skyldes det, at høsten i Israel var en kort og intens arbejdsperiode, hvor alle, der havde mulighed for det, blev involveret. Sådan er Jesu virksomhed også præget af, at tiden er kort, at mange har brug for at høre om ham i forhold til de få udsendinge, der er. Derfor må disciplene bede om flere, der vil være udsendinge for Jesus.

Som de gammeltestamentlige profeter ofte gik med et upopulært budskab og uden nogen magt til at beskytte sig, sådan skal disciplene gå ud som lam mellem ulve. De skal ikke have overflødig oppakning med eller modtage overflødige ting undervejs (jf. 9,3). Selv om de kan vente en blandet modtagelse, skal de møde folk med et ønske om fred° (jf. 2,14), og bliver det ikke modtaget og gengældt, så får de ikke del deri (jf. billedet med, at freden skal hvile over hjemmet, eller vende tilbage til jer). De skal ikke bruge tid på selskabelighed (hilse på nogen, flyt ikke fra hus til hus), men skal dog modtage mad til livets opretholdelse ud fra det almene princip, at også det at udbrede evangeliet er et arbejde, som man fortjener løn for (jf. 1.Kor. 9,14, hvor Paulus henviser til dette Jesus-ord).

De skal forkynde, at Guds rige° er kommet nær i og med Jesu ord og gerninger, og de skal stadfæste det med helbredelser. Dæmonuddrivelser nævnes ikke udtrykkeligt, men har uden tvivl været i tankerne (jf. v.17).

Hvis ikke byen tager imod budskabet, skal de advare om, at den dermed har nedkaldt dommen over sig selv.Til eftertanke skal de bruge det samme domstegn, som de tolv fik pålagt (se 9,5). Fordi disse byer får et stærkere vidnesbyrd om Guds nærvær og frelsesvilje end Sodoma, skal dommen over dem være endnu hårdere end i sin tid over Sodoma.

10,13-16: Veråb over Galilæas byer

Vi har ikke hørt meget om Jesu virksomhed i Korazin og Betsajda, derimod mere om Kapernaum. Men Jesu ord er klare nok: Galilæas byer har mødt ham selv, dvs. opfyldelsen af det, som profeterne talte om. Når de ikke har omvendt sig, bliver dommen større over dem end over de gammeltestamentlige byer, som gennem profeterne fik muligheden for at vende om uden at gøre brug deraf.

Med dommen kan Jesus både referere til den endelige dom ved verdens afslutning, men også til den foregribelse af dommen, som ramte Jerusalem og alle Israels byer med romernes hærgen år 70 (jf. 19,44; 21,20f.).

Som åndsudrustet, kaldet og udsendt af Jesus selv har de 72

hans autoritet. At høre dem er at høre Jesus selv, at forkaste dem er at forkaste Jesus, ja, Gud selv. Indirekte bekræfter Jesus her, at det apostolske vidnesbyrd, sådan som vi har det i NT, har samme autoritet som Jesus selv.

10,17-20: De 72 vender tilbage

Oven på Jesu ord: »Som lam blandt ulve« forstår vi de 72 disciples glæde og lettelse, da de er kommet godt tilbage og tilmed har erfaret den konkrete opfyldelse af Jesu løfter. Selv de onde ånder må vige i Jesu navn° (hvilket ikke var en selvfølge, jf. 9,40).

I disciplenes ord ser Jesus Satan og hans rige miste magt. Satan afvæbnes og bindes, fordi en stærkere er kommet til (jf. 11,14ff., Kol. 2,15). Samtidig tilføjes en formaning. Deres dybeste glæde skal ikke være, hvad de synligt kan udrette i Jesu navn, men deres status som Guds børn og arvinger til Guds rige (jf. Matt. 7,21ff.).

Livets bog er omtalt forskellige steder både i GT og NT (2.Mos. 32,32; 5.Mos. 12,1; Hebr. 12,23; Åb. 3,5 m.fl.) og udtrykker Guds personlige kendskab til og udvælgelse af dem, han vil frelse.

10,21-24: Jesu fryderåb

Jesu veråb og smerte over de byer, der har forkastet ham (10,13), kan ikke slukke hans glæde over de disciple, som følger ham og tror på ham. De har ikke en speciel høj status i samfundet, tværtimod er de fattige og uuddannede. Men de har erkendt, at Jesus er Messias (9,18f.), og trods deres vantro og manglende forståelse følger de ham og tror på ham. Med stærke ord tilføjer Jesus nogle ord om sin enhed med Faderen og med de disciple, som Sønnen har åbenbaret sig for. Dette tema uddybes i Jesu discipelundervisning i Johannesevangeliet.

Jesus gør det klart, at disciplene er privilegerede. De ser for deres øjne (jf. 1.Joh. 1,1ff.) i Jesu person opfyldelsen af det, som profeterne har talt om og længtes efter.

10,25-37: Lignelsen om den barmhjertige samaritaner

Lukas skifter nu fokus fra disciplene til en skeptikers spørgsmål. En lovkyndig er Lukas' betegnelse for de skriftkloge°, og han

stiller det spørgsmål, som var spørgsmålet for den farisæiske fromhedsretning (jf. Matt. 22,34-40 og Mark. 12,28-31). Hans motiv er at sætte Jesus på prøve. Måske tror han ud fra Jesu ord om sabbat m.m., at Jesus vil slække på lovens fordring.

Jesus stiller modspørgsmålet: Hvad er lovens svar? og den lovkyndige sammenfatter lovens indhold i det dobbelte kærlighedsbud. I Matt. 22,34ff. er det Jesus, der sammenstiller budet om kærlighed til Gud (5.Mos. 6,5) med budet om kærlighed til næsten (3.Mos. 19,18). Her er det den lovkyndige. At kærlighed er lovens opfyldelse, er ikke en nyhed, Jesus kommer med, men Jesus stadfæster en forståelse, som fandtes blandt de lovkyndige på hans tid.

Med sin enkle opfordring: »Gør det,« flytter Jesus tyngdepunktet fra teori til praksis. Guds vilje skal ikke blot erkendes, men praktiseres. Sammenhængen mellem teori og praksis var også et anliggende, farisæerne delte. Den lovkyndige vil gerne have Jesus til at sige, hvem hans næste er. Han forventer svaret: hans nærmeste, dvs. familie og venner, og det svar vil han bruge til at retfærdiggøre sig selv, altså sige som den rige unge mand, at det bud har han overholdt (18,18ff.). Men samtalen tager en uventet drejning, idet Jesus fortæller en lignelse.

Fortællingen knytter til ved noget, tilhørerne kendte, et røverisk overfald på den øde vej mellem Jerusalem og Jeriko. Den forulykkede efterlades i en hjælpeløs tilstand, næsten død (udtrykket halvdød er en for svag oversættelse af det græske ord). Præsten og levitten er to fornemme repræsentanter for jødedommen. De forventes at gøre det rigtige. De går forbi. Som tjenestegørende ved templet blev de urene ved at røre ved blod eller ved et lig.

Tilhørerne ville forvente, at den tredje person var en jødisk lægmand, og at Jesus ville lade ham være eksemplet. Men Jesus overrasker og provokerer ved at lade en af de foragtede og forhadte samaritanere være helten i fortællingen. Detaljeret beskrives hans medynk og samvittighedsfulde hjælp.

Fortællingen viser, at selv den, man mindst venter, kan gå hen og blive ens næste. Derfor skal man ikke blot elske en snæver kreds af sine nærmeste eller sætte grænsen ved folke- og trosfællen,

men enhvert menneske er ens næste, og man har en forpligtelse over for enhver, man møder på sin vej.

Med denne skærpelse af næstekærlighedsbudet har Jesus indirekte sagt, at ingen kan fuldkomment opfylde loven. Man kan ikke ved gerninger arve evigt liv. Det kan kun erhverves ved Guds barmhjertighed som en gave.

Lignelsen understreger også, at der er flere måder at bryde næstekærlighedsbudet på. Røverne brød det, men også præsten og levitten bryder, trods formel lovoverholdelse, ved deres forsømmelser budet om næstekærlighed.

I evangeliets sammenhæng bliver samaritaneren selv en henvisning til Jesus, der ikke kunne gå forbi nogen form for nød, og som viste sig som næste for alle, han mødte på sin vej, også de udstødte og åbenlyse syndere.

10,38-42: Martha og Maria

Lignelsen om den barmhjertige samaritaner besvarer, hvem man skal være næste for, og understreger, at mennesket ikke kan efterleve budet om kærlighed på en måde, så det derved vinder evigt liv. Den lille beretning om Martha og Maria understreger, at det evige liv ikke vindes ved at handle, men ved at høre.

Martha havde travlt med at tjene og vise Jesus omsorg, mens Maria prioriterede at lytte og tilegne sig Jesu ord. Skal et menneske arve evigt liv, da må det prioritere rigtigt. For farisæerne var det at vælge og praktisere det gode bundet til at erkende og efterleve loven. Men Jesus siger her, at den gode del er at indtage disciplens lyttende stilling over for ham (Matt. 6,33). For det evige får vi ikke del i gennem vor villighed til at tjene, men ved at tilegne os Guds ord (jf. Joh. 6,68).

At det er en kvinde, som her indtager disciplens lyttende holdning, er endnu et eksempel på, at Jesus gav kvinderne en anden placering end samtiden.

Kapitel 11

Det ene fornødne, at lytte til Jesu ord, efterfølges nu af et

afsnit, hvor Jesus underviser sine disciple om bøn (v.1-13). Det efterfølges af en strid med nogle af kritikerne, om Jesus uddrev dæmoner ved Guds eller Djævelens hjælp (v.14-26), og fører så til et længere afsnit, hvor Jesus underviser skarerne og advarer imod farisæerne og de lovkyndige (v.27-54).

11,1-4: Fadervor

Lukas nævner ofte, at Jesus opsøger ensomme steder for at bede. Denne gang får Jesu eksempel disciplene til at bede om vejledning med hensyn til at bede. De forestiller sig ikke, at de kan få det samme fortrolige bønsfællesskab med Gud som Jesus selv, men er tilfreds, hvis de kan lære at bede, som Johannes lærte sine disciple det. Vi ved ikke, hvad Johannes lærte om bøn°. Sandsynligvis har hans undervisning herom ligesom resten af hans virke ligget i forlængelse af GTs og profeternes forståelse.

Jesus svarer ved at gentage essensen af Fadervor, sådan som han tidligere har lært dem det (jf. Matt. 6,9-13). I de jødiske disciples øren har det nye og epokegørende været ordet »Fader«. Jøderne kunne godt bruge udtrykket fader om Gud, men det var i betydningen ophav, skaber. I Jesu ord lå der det, at de kunne henvende sig til Gud lige så umiddelbart og tillidsfuldt som et lille barn til sin far.

I de to første bønner involveres disciplene i det, som er Guds nød og Guds plan, at hans navn må blive kendt og hans rige° i Jesu ord og gerninger må udbredes, indtil det bryder igennem i herlighed ved Jesu genkomst. De to næste bønner involverer Gud i det, som er disciplenes nød og planer, at Gud må give dagligt brød og sørge for alt, hvad der har med de menneskelige behov at gøre, og at Gud vil tilgive al synd. (Om sammenhængen mellem Guds tilgivelse og vor tilgivelse, se 7,36ff.).

Den sidste bøn om, at Gud ikke må lede ind i fristelse, kunne se ud til at modsige ordene i Jak. 1,13, at Gud frister ingen. Men hvis mennesket vedvarende modstår Guds kald og vilje, så udleverer det sig selv til Guds dom. Bønnens mening er derfor: Bevar mig fra at forhærde mig således, at du giver mig hen i din dom.

11,5-13: Om bønhørelse

Jesus har flere lignelser, hvor meningen er, at man skal slutte fra det mindre til det større. Her er meningen: når man på det medmenneskelige plan kan tænke sig en situation, hvor man efterkommer et ønske, ikke fordi det var belejligt eller man havde lyst - hvor meget mere må vi så ikke forestille os, at Gud vil bønhøre os, han, som gerne vil give, og som vi altid kan henvende os til uanset tid og sted. Vi kan aldrig være for påtrængende over for Gud, han, som opmuntrer os til at bede, søge og banke på. Udsagnsordene står i en form, som betegner det vedvarende og gentagne.

Det ubetingede løfte om bønhørelse kunne godt få en discipel til at tænke: Kan man så ikke bede sig til noget skadeligt? Nej, svarer Jesus. Når selv menneskelige forældre trods deres indre ondskab (jf. Mark. 6,14ff.) ikke vil give deres børn noget skadeligt eller farligt, sådan vil Gud (som altid er god og gør godt) kun give os gode gaver. Det højeste gode, Gud kan give, er Helligånden°, og derfor nævner Jesus den som et eksempel på Faderens godhed og omsorg.

11,14-23: Jesus og Beelzebul

Fra dette kommer Jesu kritikere igen i fokus. Anledningen er en dæmonuddrivelse, hvor den, som var besat, får talens brug tilbage. Et synligt tegn på Jesu magt, men nogle beskylder Jesus for at have modtaget denne magt fra Satan. Ordet Beelzebul minder om navnet på en afgud, Ba'al-Zebub (2.Kong. 1,2) og bruges her som betegnelse for Djævelen. Denne voldsomme beskyldning får tvivlere blandt folkeskaren til at bede om et tegn fra himlen. De vil have et entydigt bevis på, at Jesu magt er fra Gud og ikke fra Satan.

Jesus imødegår kritikken med en lignelse. Hvis de har ret i deres beskyldning, så er der »husspektakler« i Satans rige. Så kæmper Satan mod sig selv og er i færd med at ødelægge sig selv. Da dette er utænkeligt, er der kun ét alternativ, nemlig at Jesus besejrer dæmoner ved Guds hjælp. Jesu magt over de onde ånder er derfor et tegn på, at han er udsendt fra Gud, og at Guds rige er kommet til verden med ham.

Med en ny lignelse tydeliggør Jesus, at han besidder en stærkere magt end Satan. Den eneste måde, man kan befri et besat menneske på, er at besejre den Onde, som holder mennesket fangen. Derfor er Jesu dæmonuddrivelser et tegn på, at Jesus er stærkere end Satan og har bundet Satan. Og jøderne ved, at kun Gud er stærkere end Satan.

Hermed har Jesus svaret på, hvem han står i ledtog med. Men da ingen er neutral i kampen mellem Gud og Satan, er spørgsmålet, hvem der styrer Jesu kritikere. Når Jesus er et tegn fra himlen, så indebærer det, at de må bøje sig for ham og følge ham.

11,24-26: Den urene ånd vender tilbage

En dæmonuddrivelse er en alvorlig sag, og den, som ikke beskytter sig ved at knytte sig til »den stærkere« og modtager Guds ånd (11,13), vil opleve, at en ydre rensning af facaden (11,39f.) ikke er tilstrækkelig. Man kan risikere at blive genstand for en endnu voldsommere besættelse (se f.eks. Ap.G. 19,13ff.).

11,27-28: At høre Guds ord og bevare det

Skaren er generelt mere positiv end farisæerne. Her er det en kvinde, som under indtryk af Jesu myndige ord lovpriser hans mor. Men endnu en gang understreger Jesus, at båndet mellem ham og hans disciple (hvor discipel er den, der hører Guds ord og bevarer det) er stærkere end båndet mellem mor og barn (jf. 8,19-21).

11,29-32: Jonastegnet

Fra 11,29-12,50 underviser Jesus skarerne. Han knytter til ved spørgsmålet om at få et tegn fra himlen (v.16) og svarer, at de har fået et tegn fra himlen, nemlig ham selv, hans ord og gerninger. Som Jonas blev et tegn for Nineve ved på uforklarlig måde at have overlevet tre dage i havdyret, skal Jesus blive et tegn for sin samtid ved at opstå tre dage efter sin død (jf. Matt. 12,38ff., hvor billedet er mere udfoldet end i Lukas' gengivelse). På samme måde er Jesus mere end Salomo, som var berømt for sin visdom og sin billedtale. Men som visdomslærer overgår Jesus Salomo.

Når Jesus kommer med en endnu klarere åbenbaring end Jonas,

profeten, der virkede blandt hedninger, eller Salomo, den mest kendte blandt visdommens forfattere, og hans samtid så ikke bøjer sig til omvendelse, skal dommen over dem blive hård (jf. 10,13ff.).

11,33-36: Legemets lys

Jesus afrunder sin tale om tegnet med en ny anvendelse af billedet med lyset på stagen. Første betingelse for at se et tegn fra himlen er altså, at der er et tegn. Og Jesus er et klart tegn, for han er lyset, der er kommet ikke for at skjule, men åbenbare. Den anden betingelse for, at et lys eller tegn bliver set og modtaget, er, at øjet er raskt og ikke sygt. Et lys på en stage hjælper ikke, hvis mennesket er blindt og ikke kan se det.

Jesus advarer altså mod en blindhed og et indre mørke, hvor man nægter at se Guds finger i hans ord og gerninger.

11,37-54: Veråb over farisæerne og de skriftkloge

Igen (7,36ff.) indbød en farisæer Jesus til et måltid. Men endnu før måltidet begynder, chokerer Jesus ved at undlade den traditionelle håndvask. At vaske hænder før et måltid var ikke en hygiejnisk foranstaltning, men en rituel renselse fra den syndige verden udenfor.

Næste chok er Jesu hårde dom over farisæerne. Jesus anklager dem for kun at være optaget af rituel renhed°, ikke hjertets renhed, og for at være optaget af småtterier som at give tiende af køkkenhaveurter frem for de overordnede etiske krav i loven om ret og kærlighed til Gud.

Farisæerne mente ikke selv, de rituelle bud var vigtigere end de moralske og overordnede bud (jf. 10,27). Man skulle netop gøre det ene uden at forsømme det andet. Det er menneskesynet, der er forskellen og anledningen til konfrontationen. Farisæerne troede, de ved viljens og erkendelsens magt kunne besejre de onde tilbøjeligheder, mens Jesus fastholdt, at selv om mennesket på det ydre plan kunne gøre godt, så kunne det aldrig gøre indersiden af mennesket godt og retfærdigt (jf. 11,13). Jesus siger dette tilspidset ved at kalde farisæerne afmærkede grave. Fordi en gravplads var et urent sted, var det vigtigt for farisæerne ikke at betræde en sådan,

og de frygtede for at komme til at betræde en grav. Netop ved deres ydre retfærdighed bliver de en faldgrube for andre, som tror, at også indersiden er retfærdig og skyldfri.

Da de lovkyndige° vil have Jesus til at moderere sig, fortsætter han med en anklage mod dem. I de lovkyndiges undervisning og anvendelse af loven og overleveringen er der krav, men ikke hjælp. De opsøger ikke de vildfarne, som Jesus senere gør opmærksom på (15,4f.). De tror, de er profeternes arvtagere og ærer deres minde, men i virkeligheden har de mere tilfælles med dem, der slog profeterne ihjel.

Jesus har før berørt, at en sand profet altid blev forfulgt (6,23 og 26), og han har sagt, at både han selv og hans disciple vil blive forfulgt (9,21ff.). Nu skal dommen ramme den slægt, der har forkastet Guds udsendinge. Fra 1.Mos. (Abel: 1.Mos. 4,8) til 2. Krøn. (Zakarias: 2.Krøn. 24,20f.), dvs. fra første til sidste bog i GT (ifølge den jødiske placering af de GT-lige skrifters rækkefølge) er Guds udvalgte blevet forfulgt, og nu skal dommens time komme.

For Jesus var et forlig med de skriftkloge og farisæerne umuligt. Og Jesu hårde dom bliver en yderligere ansporing til, at de presser ham for at få ham til at afsløre sig på et punkt, hvor de kan fælde ham.

Kapitel 12

Jesus fortsætter sin undervisning af skarerne og disciplene. Med tanke på den endelige dom skal folk tage sig i vare for hykleri (v.1-3) og for at frygte menneskelige domstole mere end Guds dom (v.4-12). I en lignelse advarer Jesus mod at være så optaget af det jordiske, at man glemmer døden og dommen (v.13-21). En discipel skal ikke bekymre sig mere om de materielle værdier end om de evige (v.22-34), men skal som årvågne tjenere være tro over de ting, der betros dem (v.35-48). Også selv om det medfører konflikter på det medmenneskelige plan (v.49-53). Vi skal leve og handle med tanke på den endelige dom (v.54-59).

12. 1-3: Advarsel mod hykleri

Henvendt til folkeskaren fortsætter Jesus sin advarsel mod farisæerne. Guds endelige dom skal bringe den skjulte inderside ved farisæerne frem, såvel som hvert ord der er talt. Det skal afsløre, at farisæernes indre ikke svarer til overfladen.

12,4-12: Opmuntring til frygtløshed

De ledende jøder vil slå Jesus ihjel og vil forfølge disciplene, sådan som Guds udsendinge altid er blevet forfulgt. Dette får Jesus til at henvende sig til disciplene og bede dem se på deres vilkår i en større sammenhæng. De skal ikke frygte de menneskelige fjender, som højst kan dræbe dem, men de skal frygte at få Gud til fjende, han, som kan sende dem i evig fortabelse°. Modsat - har de del i Guds rige og lever i tro på Gud, da skal de vide, at de er i Guds hånd, og at ikke et hår på deres hoved vil blive krummet, uden det er Guds vilje.

Hvorvidt et menneske har del i Guds dom eller hans nåde og tilgivelse, afgøres af dets forhold til Jesus. Tror de på ham og vil være discipelforholdet bekendt, da vil Jesus også som den kommende Menneskesøn° vedkende sig dem over for Gud på dommens dag. Det er umuligt at være en anonym kristen. Troen vil altid give sig udslag i ord og handling og i holdningen til andre værdier i tilværelsen. Fornægtes discipelforholdet til Jesus, vil troen kvæles og dø.

Men selv det at fornægte Jesus kan tilgives, ligesom al anden synd kan tilgives. Kun én synd *kan* ikke tilgives, nemlig at bespotte Helligånden. Hos Matt. (12,30f.) og Mark. (3,28f.) bruges samme formulering om modstandernes påstand om, at Jesus uddriver dæmoner ved Beelzebul. At bespotte Ånden er i den sammenhæng bevidst at forhærde sig mod det åbenlyse tegn på Guds indgreb, som de ser for deres øjne. Her gentager Jesus denne advarsel med adresse til disciplene. Helligåndens gerning er at give troen og udruste den troende, men hvis et menneske bevidst trodser Helligåndens gerning, så fratager det sig selv muligheden for omvendelse.

Alternativet til fornægtelse° og forhærdelse° er at have tillid til

Helligåndens hjælp og udrustning, selv i en presset situation, som f.eks. når man pga. sit forhold til Jesus stilles for en domstol.

12,13-21: Lignelsen om den rige bonde

Måske er det Jesu ord om sig selv som den kommende dommer, der får én fra folkeskaren til at bede Jesus tage stilling i en konkret arvestrid.

Det afviser Jesus skarpt. Når to brødre bliver uenige om materielle ting, er det et symptom på, at de er bundet af materielle værdier, sådan at det betyder mere end at have det godt sammen.

Dette illustreres gennem fortællingen om den rige bonde. Normalt ville en god avl tolkes som udtryk for Guds velsignelse° og ville være noget, der blev fejret i gode venners lag. Men denne mand er så optaget af sig selv og sine materielle behov, at han slet ikke tænker på familie og venner i sin plan. Eller takker og ærer Gud, fordi det alt sammen er hans gaver.

At tænke udelukkende på sig selv og sine egne materielle fremtidsmuligheder er ifølge Jesus tåbeligt og kortsynet. Som Prædikeren i sin tid sagde, så ved den rige aldrig, om det bliver en tåbe, der arver ham, og derfor er det tomt og meningsløst bare at samle sammen (Præd. 2,16ff.) Med spørgsmålet: Hvem skal så have det, du har samlet dig, siger Jesus til den mand, der ville have ham involveret i en arvestrid: Materielle ting er værdier, som vi har fået fra Gud, og som vi må bruge til at glæde familie og venner med (og ikke som anledning til strid). De materielle gaver skal først og fremmest knytte os til giveren, Gud selv, sådan at vi er »rige hos Gud«, og ikke bruges, som om de var vore egne for nutid og fremtid.

12,22-31: Om bekymringer

Jesus vender sig nu til disciplene og uddyber sin advarsel mod en forkert holdning til de jordiske goder. Ikke bare griskhed°, men også bekymring røber en bundethed til de materielle ting.

Hvorfor skal disciplene ikke bekymre sig for de materielle goder? Fordi liv og helbred er mere værd end mad og tøj. Og når selv et urent dyr som ravnen får føden, eller skønheden hos liljen

på marken overgår Salomos pragt, hvor meget mere må vi så ikke regne med, at Gud sørger for sin ypperste skabning, mennesket. På samme måde med græsset på marken. I det tørre og varme klima i Israel står græsset for det, der vokser hurtigt, og derefter visner, og det bruges ofte som et billede på det korte, skrøbelige menneskeliv.

Dertil kommer et meget jordnært argument. Bekymringer ændrer ikke en millimeter på fremtiden. Dybest set er bekymring udtryk for mistillid til Gud og hans omsorg. Det vigtigste for mennesket er derfor at søge Guds rige, dvs. tro på Jesus, og blive knyttet til ham. Så vil Gud sørge for de andre menneskelige behov.

12,32-34: Skatten i himlen

Vi skal ikke bekymre os, for vi har en far i himlen (v.30), og vi tilhører en hyrde, der har omsorg for sin lille hjord (v.32). De værdier, vi satser på, skal ikke være jordiske og materielle mål, men evige og uforgængelige. Vi skal knytte os til Gud selv frem for hans gaver.

12,35-48: Årvågne tjenere

Jesus uddyber nu med en lignelse, hvor discipelforholdet til ham skildres med billedet af et tjener-herre-forhold.

En god tjener er hele tiden parat til at modtage sin herre, om det så er midt om natten. Når hans herre så kommer, skal han opleve det utrolige, at herren belønner trofastheden ved selv at varte ham op.

Således skal en discipel altid ansvarligt forvalte det, Gud har betroet ham. Gør han det, vil han opleve Guds rige gengældelse.

Jesu genkomst vil ske uventet - som en tyv om natten. Derfor skal en discipel altid være rede til at stå Gud til regnskab.

Peter vil have rede på, om Jesus har discipelflokken eller hele menneskeheden i tankerne med denne lignelse. Jesu svar er en ny lignelse. Den tjener, som er trofast i de opgaver, han sættes til, vil til stadighed blive mere betroet. Den tjener derimod, som handler groft uansvarligt, kan forvente straf.

Jesu svar er, at dybest set er alle mennesker betroet noget af

Gud, og derfor skal alle kræves til regnskab af Gud. Men jo mere fortrolig man er med Guds vilje, jo mere forpligtende er det at handle ansvarligt.

Vi skal bemærke, at Jesus siger, at hans genkomst sker uventet, den kan komme snart, eller den kan trække ud. Men uanset hvad, så gælder det om altid at være parat til at møde Jesus.

12,49-51: Ikke fred, men splid

Jesu ord om at prioritere familiære bånd højere end at få ret i en arvestrid (12,13ff.) er jo en stærk opfordring til at leve i fred og fordragelighed. Men han er sig bevidst, at netop hans forkyndelse, hvor han gør krav på endnu større loyalitet end til forældre og familie, kan føre til splid og ufred. Sådan som han selv skal erfare ufred, modstand og forfølgelse og til sidst frarøves livet (»den dåb, jeg skal døbes med«), vil hans disciple erfare splid og ufred i forholdet til deres nærmeste.

12,54-59: At tyde tidens tegn

Jesu lange tale til disciplene og folkeskaren har været en stærk opfordring til at tænke evigheden og regnskabsdagen med i deres liv. Nu slutter Jesus med at sige, at i og med hans nærvær har de et stærkt tegn for deres øjne. Ved at omvende sig og tro på Jesus (= at søge forlig med sin modpart) vil de undgå dommen og den evige straf.

I kan tolke naturens tegn, om det bliver regnvejr eller varme. Hvorfor kan I så ikke tolke tidens tegn, nemlig at Guds rige er nær med Jesu person og forkyndelse?

Kapitel 13

Det første afsnit (v.1-9) knytter til ved det foregående tema. Med tanke på dommens snarlige komme er det vigtigt at omvende sig og bære frugt. Derefter vender Lukas tilbage til konflikten med farisæerne om at helbrede på sabbatten (v.10-17). Helbredelsen er et tegn på Guds rige i funktion, og Jesus fortsætter med at tale om Guds rige, der

starter småt og ender med at være noget stort (v.18-30). Kapitlet slutter med Jesu understregning af Jerusalem som stedet, hvor han skal dø, og den dom, der derved skal komme over byen (v.34-35).

13,1-5: De dræbte galilæere og det sammenstyrtede tårn

Pilatus° var kendt fra kilder uden for NT for sin grusomhed, og tilsyneladende har han begået en massakre i forbindelse med en offerhandling. Med til krig og besættelse af et land hører beretninger om sådanne grusomheder, og tilhørerne forventer, at Jesus skal tilslutte sig harmen over ugerningen. Men Jesus stiller et provokerende modspørgsmål: Var ofrene større syndere end andre?

Jesu samtid var optaget af sammenhængen mellem synd og sygdom (Joh. 9,1ff. m.fl.), og her afviser Jesus altså, at der er en synlig sammenhæng. Men i stedet for at være optaget af Pilatus' skyld eller at udrede nogen sammenhæng mellem skyld og lidelse, så bør den enkelte rette blikket indad mod sin egen skyld. Alle er nemlig skyldige i Guds øjne, og hvis ikke de omvender sig, vil de rammes af Guds endelige dom, som er værre end de lidelser, der kan ramme et menneske her i livet.

Lidelserne i verden, både dem, der er en følge af menneskelig grusomhed, og dem, der skyldes ulykker og naturkatastrofer, er en påmindelse om, at alle mennesker er skyldige over for Gud og må omvende sig for ikke at rammes af Guds endelige dom.

13,6-9: Lignelsen om figentræet uden frugt

Omvendelsen og et nyt liv i overensstemmelse hermed hænger sammen. Det har allerede Johannes Døber understreget (3,8ff.), og det samme kommer frem her ved, at Jesu ord om omvendelse kædes sammen med en lignelse om at bære frugt (jf. også 6,43-45 og 8,11-15).

Lignelsen understreger, at Gud er uendelig tålmodig og overbærende. Han forhaster sig ikke med sin dom, men er villig til at prøve igen og igen, indtil alle muligheder er udtømt. Samtidig siges en anden ting, nemlig at dommen kommer. At Gud er tålmodig,

betyder ikke, at han ophører med at kræve det enkelte menneske til regnskab.

13,10-17: Helbredelsen af den krumbøjede kvinde

Som gartneren, der giver træet et år endnu og graver og giver gødning, sådan fortsætter Jesus sit virke i håb om, at hans folk vil omvende sig.

Han følger den samme praksis som i Galilæa, underviser i synagogen på sabbatten, og da han ser den syge kvinde, helbreder han hende i fuld offentlighed (jf. 6,6ff.). I diskussionen med synagogeforstanderen henviser Jesus til det inkonsekvente i, at farisæerne godt vil tillade, at et dyr vandes på sabbatten, men ikke, at et ulykkeligt menneske hjælpes. Sabbatten var oprindelig dagen, hvor Gud glædede sig over det gode, han havde skabt. Jesus forstår sabbatsdagen som den dag, hvor man gør godt og genopretter det, der er gået skævt (jf. 6,9). Som tegn på, hvad der var den oprindelige bestemmelse med sabbatten, og på, at nu er sabbattens herre til stede, vil Jesus netop, at kvinden skal hjælpes på denne dag.

Jesu modstandere bliver svar skyldig. De har svært ved at forholde sig både til de undere, der sker, og til Jesu forsvar for, at han er i overensstemmelse med Loven°. Skarerne derimod glæder sig. De har stadig sympati for Jesus.

13,18-21: Lignelsen om sennepsfrøet og surdejen

Sennepsfrøet var kendt for sin beskedne størrelse og for at kunne blive en imponerende høj plante i forhold til andre køkkenhaveurter. I sin store lignelsestale (Matt. 13,31-32) har Jesus brugt de to lignelser. Nu gentager han dem i en anden sammenhæng.

Jesu indrømmer i forholdet til skarerne og modstanderne, at hans ord og gerninger ser små og ubetydelige ud. At Guds herredømme (se Guds rige°) skulle komme til udtryk herigennem, er ikke umiddelbart indlysende. Samtidig advarer han dem mod at undervurdere hans betydning. Som et sennepsfrø ikke ser ud af noget, men dog kan udvikle sig til noget stort og betydningsfuldt, sådan vil hans virke også fuldendes i noget stort og mægtigt, jf. 13,29, hvor Jesus

siger, at når hans rige fuldendes i det messianske festmåltid, da skal alle jordens folkeslag være repræsenteret.

Jesus bruger billedet med surdejens evne til at gennemtrænge som et billede på farisæernes hykleri (12,1). Men altså også om sit eget virke. Hans ord og gerninger vil trænge igennem ikke blot blandt jøderne, men også blandt folkeslagene.

13,22-30: Den snævre port

Guds rige er anderledes end denne verdens riger. Talen om surdejen kunne måske forlede nogen til at tro, at alle engang vil tilslutte sig Jesus. At dette ikke er tilfældet, afsløres i den følgende episode på vej mod Jerusalem.

Lige fra den gamle Simeons ord i templet, om at barnet skulle blive til fald og oprejsning, er det fremgået af Jesu forkyndelse, at ikke alle får frelsende gavn deraf. Nu er der én, der gerne vil have rede på, om det kun er få, der bliver frelst?

Bag spørgsmålet om få eller mange kan der gemme sig et spørgsmål, om det er retfærdigt, at flertallet ikke bliver frelst. Jesus svarer med en skærpelse: mange af dem, der tror, at de bliver frikendt af Gud i den endelige dom, skal erfare, at de bliver dømt. Derfor skal den enkelte ikke bekymre sig på andres vegne eller på Guds vegne, men på selv at blive omvendt og leve i overensstemmelse hermed. For der kommer et tidspunkt, hvor det er for sent at vende om, men hvor alt står og falder med dommerens vurdering. Mange jøder vil da erfare, at de står uden for Guds rige, mens hedningerne fra alle verdenshjørner vil være med.

13,31-33: Farisæernes advarsel mod Herodes

At nogle farisæere advarer Jesus, viser, at der også blandt dem er nogle, der har sympati for ham. Trods Herodes' mord på Johannes Døber frygter Jesus ham ikke. Han skal ikke dræbes af tilfældige tyranner, men når den af Gud fastsatte tid er inde.

13,34-35: Dommen over Jerusalem

Til rækken af forudsigelser om sin død tilføjer Jesus nu, at det skal ske i Jerusalem, den by, der er ansvarlig for mange profeters blodige

død (jf. 11,47-51). Jesus ønsker at værne om denne by, men den har ikke ønsket at modtage hans hjælp. Når dommen rammer Jerusalem, så skyldes det ikke, at Jesus ikke vil frelse den, men at den selv har afvist frelsen. Nu vil byen blive overladt til sig selv, dvs. Guds frelsende nærvær er ikke knyttet til den by, som den ellers har været, siden templet blev bygget. Den skal rammes af dommen. Blot én gang mere skal byen møde ham, og det bliver ved Jesu kongelige indtog i byen palmesøndag (19,38).

Kapitel 14

Atter inviteres Jesus til et måltid hos én af de ledende farisæere. Og igen udfordrer Jesus sine modstandere ved at helbrede på sabbatten (v.1–6). Måltidet bliver anledning til, at Jesus fortæller to lignelser: om pladserne ved bordet (v.7–14) og om det store festmåltid (v.15–24). På sin videre færd mod Jerusalem vender Jesus sig til skaren og fortæller, hvor store omkostninger der er forbundet med at følge ham (v.25–35).

14,1–6: Helbredelsen af manden med vand i kroppen

Det har sikkert været med ret så blandede motiver, at én af de ledende farisæere inviterer Jesus til et måltid (11,53–54). Måske har de helt bevidst placeret den syge mand foran Jesus for at fremprovokere en helbredelse på en sabbat.

Jesus reagerer på den fjendtlige, iagttagende stemning ved at formulere det springende punkt: Er det tilladt at helbrede på sabbatten eller ikke (jf. 6,6–11)? De ønsker ikke at diskutere dette emne, måske fordi Jesus før har vist, hvor uholdbar deres argumentation er (13,10–17). Jesus helbreder manden og sender ham væk og påpeger det inkonsekvente i, at farisæerne finder det i orden at vise omsorg for et nødstedt dyr på en sabbat, men ikke viser tilsvarende omsorg, når det drejer sig om et sygt menneske.

14,7–14: Lignelsen om pladserne ved bordet

Måltidet falder i det hele taget ikke ud efter farisæernes planer.

De ville gerne bruge det som anledning til at finde anklagepunkter mod Jesus. I stedet bliver det Jesus, som finder anklagepunkter hos dem.

Ved måltidet iagttager Jesus, hvordan gæsterne sætter sig efter stand og værdighed. Sandsynligvis har der været tale om helt uudtalte og uskrevne regler. Denne praksis afslører en grundholdning, som her bliver anledning til, at Jesus fortæller en lignelse.

Umiddelbart kan lignelsen forstås som en formaning til at være beskeden og ydmyg. Men ved nærmere eftertanke bliver den et udtryk for den grundlæggende forskel på farisæernes og Jesu forskellige forståelse af, hvordan et menneske får del i frelsen og det evige liv. Ifølge Jesus er menneskets håb om at blive frikendt i dommen og indgå til det himmelske festmåltid, at man ydmyger sig, sætter sig nederst, dvs. erkender sin egen uværdighed og totale afhængighed af, at Gud forbarmer sig og ufortjent skænker det evige liv (jf. 1,51–52). Farisæerne troede, de ved deres egen helhjertede lovopfyldelse kunne fortjene sig en plads i Guds rige, og de vil på dommens dag erfare, at de har sat sig selv på en for høj plads (jf. 12,1–3).

Ikke blot i frelsesforståelse, men også i forståelsen af Guds vilje adskilte Jesus sig fra farisæerne. De var jo meget omhyggelige med, hvem de omgikkes og havde måltidsfællesskab med (jf. 15,1–2). Men at være gavmild og gæstfri over for venner, familie, naboer og enhver anden, som vil gøre gengæld, er jo ingen kunst. Også åbenlyse syndere gør godt mod dem, der gengælder deres godhed (6,32–36). Fordi Guds godhed (ophøjelse, v.11) altid er ufortjent, kendetegner det en discipel, at han udviser godhed mod dem, der ikke kan gøre gengæld. Den gerning, som er gjort uden tanke på løn eller gengældelse her i tiden, men som er en frugt af erfaringen af Guds godhed, vil blive gengældt af Gud selv på dommens dag (jf. Matt. 25,31–46).

14,15–24: Lignelsen om det store festmåltid

Jesu ord om de retfærdiges opstandelse bliver stikordet til, at én af gæsterne omtaler det messianske festmåltid: »Salig er den, der sidder til bords i Guds rige!« Esajas (25,6–9) har omtalt frelsens

tid med billedet af et stort festmåltid, som Gud dækker for ikke bare jøder, men også folkeslagene. Jesus har selv knyttet til ved dette billede i 13,28–29, hvor han skildrer Guds riges fuldendelse som et festmåltid sammen med patriarkerne.

Jesu kendte lignelse om det store festmåltid tager altså udgangspunkt i tilhørernes forventning om Messias-tidens herlighed. Fortællingen indledes med at gengive den normale praksis, at værten først inviterede sine gæster, og så, når alle forberedelserne var færdige, sendte en tjener rundt med besked om, at nu begyndte festen. Da tjeneren går rundt til de indbudte, sker der det usædvanlige og uhørte, at de afslår.

Den første har købt en mark. At købe jord var ofte en lang og kompliceret proces, hvor jordbunden blev undersøgt og prisen forhandlet. Men der er ikke tale om en vigtig handel, som er i en afgørende fase. Handelen er afsluttet, og derfor er begrundelsen for at sige nej til indbydelsen en fornærmelse.

Den anden har købt fem par okser. Igen må man sige, at ingen handlede okser uden grundige og langvarige forberedelser. Ingen købte okser uden omhyggeligt at have prøvet, om de kunne gå i spand. Derfor er begrundelsen for afslaget, at han skal ud og prøve dem, en uhørt fornærmelse. Det er at sige, at et arbejdsdyr betyder mere end forholdet til værten.

En tredje end ikke undskylder sit afslag. I den mellemøstlige kultur på Jesu tid var det uanstændigt at tale om kvinder. At sige nej til en fest, fordi han skulle være sammen med sin hustru, var både anstødeligt og fornærmende.

At værten reagerer med vrede, er naturligt. Men fortsættelsen er overraskende. I to omgange indbyder han først byens fattige og syge. Dernæst folk fra omegnen. For værten vil, at hans hus skal fyldes op, og de oprindeligt indbudte skal ikke forvente en ny chance.

I lignelsen om det store gæstebud siger Jesus med adresse til farisæerne, at i og med hans komme og nærvær er den messianske tid oprundet. Deres skepsis og afvisning af ham er en uhørt krænkelse af Gud, hvorigennem de pådrager sig hans vrede. Men samtidig er hans nærvær en indbydelse til de udstødte i Israel (toldere

og syndere, 15,1–2) og senere også til hedningerne (jf. 13,29) om at deltage i glæden over Guds frelsende nærvær gennem Jesus.

14,25–35: Prisen for efterfølgelse

Fra måltidet hos farisæeren vender Lukas tilbage til skildringen af Jesus på vej mod Jerusalem. Den stærke understregning i den forudgående lignelse, at adgangen til Guds rige er åben og betingelsesløs, suppleres nu med et afsnit, der fortæller om omkostningerne ved at følge Jesus. Helt bevidst er de to hovedlinjer sidestillet hos Lukas: I Guds rige er der gratis adgang for syndere ved tro på Jesus, og – livsvilkårene i Guds rige er forbundet med lidelser og forfølgelse.

At en discipel skal hade sig selv og sin familie, er en tilspidset formulering, som udtrykker, at ingen menneskelige bånd må komme ind mellem Jesus og hans disciple, sådan at discipelforholdet bliver betinget af andre menneskers tilslutning og accept (jf. 9,57–62; 12,52–53). Jesus gentager udtrykket at bære korset (se tolkningen af 9,23) som udtryk for, at en Jesu discipel skal gå imod strømmen og forvente hån og foragt.

Derfor beder Jesus skaren om at overveje omkostningerne ved at blive hans disciple, før de beslutter sig for at tilslutte sig hans følge. Hellere det end give op på halvvejen. Man begynder ikke at bygge et tårn, hvis ikke man tror, man kan fuldføre det, eller man indleder ikke krigshandlinger, hvis ikke man har skønnet, at man er fjenden overlegen. Sådan skal den enkelte gøre op med sig selv, om man er villig til at affinde sig med de personlige afkald og ofre, der er forbundet med at følge Jesus.

At blive Jesu discipel uden at tage højde for omkostningerne sammenligner Jesus med salt, der har mistet sin kraft. Rent salt, som vi kender fra moderne husholdning, mister ikke sin kraft (til at holde kødet frisk), men på Jesu tid var det ikke rent, og en saltblanding kunne blive udvandet og miste sin kraft og smag. Hvis følgeskabet med Jesus gøres betinget af jordiske mål eller menneskelige bindinger, er det værdiløst. Her gælder det om at høre rigtigt, så man ikke blot forstandsmæssigt registrerer Jesu ord, men

sådan, at man bøjer sig for dem og indretter sit liv derefter (jf. 8,8).

Kapitel 15

I Jesu forkyndelse og praksis markerede han en speciel omsorg for de åbenlyse syndere (jf. 5,29ff.; 7,34). Jesu måltidsfællesskab med disse grupper provokerede farisæerne og de skriftkloge (v.1-2). Dette er anledningen til tre berømte lignelser af Jesus: Lignelsen om det mistede får (v.4-7), om den tabte mønt (v.8-10) og om den fortabte søn (v.11-32).

15,1-10: Lignelsen om det mistede får og den tabte sølvmønt

Allerede tidligt i Jesu virke har farisæerne angrebet Jesus for hans fællesskab med dem, der levede i åbenlys konflikt med loven (se tolkningen af 5,27-32). Med tre lignelser giver Jesus et udførligt forsvar for sin handlemåde, samtidig med at det rummer en kraftig kritik af farisæernes forsømmelser og en indbydelse til dem om at glæde sig over, at syndere omvender sig.

De tre lignelser har det til fælles, at de er bygget op omkring temaet tabt-fundet, og de slutter alle med en opfordring til at glæde sig over det tabte, som er fundet. Samtidig er der en stigning i værdien af det tabte: først er det én ud af 100 får, så én ud af 10 mønter og til sidst én ud af to sønner.

Jøderne var fortrolige med, at forholdet mellem Gud og hans folk blev beskrevet som forholdet mellem hyrde og får (Salme 23 m.fl.). De var også fortrolige med, at de åndelige ledere blev kaldt hyrder og betragtet som redskaber for Guds hyrdeomsorg. Hvis hyrderne forsømmer fårene og ikke søger det vildfarne, vil Gud straffe hyrderne og selv gennem Messias opsøge fårene (Ez. 34).

Lignelsesfortællingen understreger det selvfølgelige, at enhver hyrde vil lede efter et får, der er blevet væk, og når han finder et bortløbent får, bærer han det hjem og holder en fest. Med samme

selvfølgelighed burde farisæerne have opsøgt det vildfarne, men det har de ikke gjort. Og når Jesus opsøger og finder de åbenlyse syndere, så burde farisæerne tage del i glæden i stedet for at give ondt af sig.

Jesus glæder sig også over de disciple, som følger ham trofast (jf. 10,21-24). Men intet kan overgå den glæde, det er, når en åbenlys synder omvender sig.

I den første lignelse er det en hyrde, der er hovedpersonen. Dette kunne farisæerne til nød acceptere. Selv om det at være hyrde var et foragtet erhverv, er der ud fra GT tradition for at anvende hyrdebilledet. Anderledes med den anden lignelse, hvor en kvinde gøres til hovedperson. Det er anstødeligt i en mandsdomineret tid, hvor alle hovedpersoner i de rabbinske lignelser er mænd.

En drakme var en sølvmønt og havde værdi af en dagløn. Nogle mener, at mønten var en del af et smykke, måske af brudeprisen. Dette kan ikke bevidnes, og i et fattigt samfund, hvor mønter er sjældne, er tabet af en mønt mærkbart. I de dunkle huse med de lerstampede gulve kunne det godt være svært at finde en tabt mønt, men kvinden skyer ingen anstrengelse, og tilsvarende stor er hendes og naboernes glæde, da mønten endelig bliver fundet.

Pointen er den samme. Farisæerne har forsømt at lede efter det mistede. Da Gud så gennem Jesus opsøger og finder blot én af de fortabte og bortkomne, så glæder den himmelske verden sig. Men hvor er farisæernes glæde?

15,11-32: Lignelsen om den fortabte søn

De to små lignelser har slået temaet an. Det handler om at være fortabt, at blive fundet og at tage del i glæden over det fundne. Nu følger en udførlig lignelse om en far og to sønner. Ud fra sammenhængen i de tre lignelser er vi vant til at tale om lignelsen om den fortabte søn. Det er nok mere betegnende at tale om lignelsen om den kærlige far, hvor det er den opsøgende og kærlige far, der bliver hovedpersonen.

Ligesom billedet med hyrde og får er billedet med far og søn kendt og brugt af jøderne til at beskrive forholdet mellem Gud og

hans folk. Tilhørerne forventer, at faderen og de to sønner skal udfolde forholdet mellem Gud og mennesker.

Den yngste søn begynder med at bede om at få sin arv. I den kultur, som betonede respekten for forældrene meget højt, var det et uhørt anstødeligt krav, han rejser. Det var en indirekte måde at sige, at han ønskede faderens død. Men denne far viser sig fra begyndelsen at være urimelig overbærende. Han efterkommer ønsket uden repressalier. Efter dette hjerteløse forlangende rejser sønnen væk, han lader hånt om ansvaret for slægtens arvelod. Senere ødsler han sin formue bort, et andet foragteligt træk, idet han som den dovne og tåben forsømmer at arbejde og sikre sig mod sult og fattigdom. Da han endelig tvunget af hungersnød får arbejde, er det for en jøde det usleste arbejde, der tænkes kan, nemlig som svinehyrde blandt de ifølge Moselov urene dyr. Hans fortvivlelse udtrykkes ved, at han ønsker at fylde sig med de bønner, svinene åd. Sandsynligvis en hård, græsagtig plante, som kun blev brugt til svineføde under hungersnød og var ufordøjelig for mennesker. I denne fortvivlede situation kommer han til at tænke på sin far og beslutter at gå hjem og se, om faderen vil acceptere ham som daglejer.

Faderen ser ham på lang afstand. Det viser, at han trods sønnens radikale brud ikke har opgivet håbet om at se ham igen. At han løber ham i møde, var en uhørt ydmygelse. Voksne frie mænd løb ikke. Det overlod man til slaverne. Før sønnen når at sige noget, har faderen med omfavnelse og kys markeret, at han stadig betragter ham som søn. Festdragten, ringen og den offentlige fest skal markere det for hele lokalsamfundet.

Da den ældste søn hører om festen og dens anledning, nægter han at deltage. Netop den ældste søn havde værtsforpligtelser ved en fest, og hans handlemåde er en offentlig ydmygelse af faderen. Og denne hverken straffer eller irettesætter ham, men går ud for at overtale ham til at være med. Den ældste søns svar viser, at han mere betragter sig som faderens tjener og daglejer end som søn. Og han nægter at anerkende den hjemkomne som sin bror.

Faderen ønsker ikke daglejere, men sønner. Han tiltaler ham

»mit barn«, og fortællingen slutter med, at han opfordrer ham til at tage del i glæden over, at hans fortabte bror er kommet tilbage.

Der er tydelige referencer mellem fortællingen og det, der er anledningen til den. Den yngste søn = toldere og syndere. Den ældste søn = farisæere og skriftkloge. Faderen = Jesus. Det betyder selvfølgelig ikke, at alt, hvad den yngste søn foretager sig, har paralleller i tolderes og synderes liv, eller at fedekalven henviser til noget konkret uden for fortællingen. Men det handlingsforløb, der finder sted mellem de to sønner og deres fader, tolker og kaster lys over de nævnte gruppers forhold til Jesus.

De tre lignelser kaster lys over, hvad omvendelse er ifølge Jesu forkyndelse. Det er at være tabt, men blive fundet igen, at være død, men blive gjort levende igen. I den forstand er omvendelsen noget passivt. Det er Gud, som handler ved at lade Jesus være opsøgende og udfarende i sin kærlighed. Den sidste lignelse supplerer med at fortælle, at omvendelse også er at gå i sig selv, erkende sin synd° og søge Guds tilgivelse°.

Farisæerne og de skriftkloge indbydes til at glæde sig over, at syndere omvender sig. Alle tre lignelser har dette element: Glæd jer med mig. Jesus ønsker at indbyde dem til at tage del i glæden over, at åbenlyse lovbrydere angrer og tror. De bebrejdes også, at de ikke selv har været opsøgende over for syndere. Som Kain har de indtaget holdningen: Skal jeg vogte min broder? I deres hårde afvisning af deres brødre beskrives de som lige så fortabte som de åbenlyse syndere og lige så afvisende over for Guds kærlighed, som den udtrykkes gennem Jesus.

Jesus er Guds enestående redskab. De billeder, som i GT bruges om Gud, hyrde og far, overfører Jesus her på sig selv. Indirekte kræver han på den måde at blive anerkendt som Guds enestående repræsentant. I sin holdning til både syndere og farisæere udtrykker Jesus en opsøgende og opofrende kærlighed, som er villig til at ofre og ydmyge sig for at hele de brudte forhold.

Kapitel 16

I lignelsen om den fortabte søn har de to sønner hver for sig et forkert forhold til de materielle goder. Nu vender Jesus sig til disciplene og fortæller dem en lignelse, hvor de materielle goder er i fokus (v.1-13). Farisæerne er stadig (jf. 15,1-2) en del af tilhørergruppen, og da de gjorde nar af Jesus, henvender han sig igen direkte til dem med en formaning (v.14-18) og med en ny lignelse, om den rige mand og Lazarus (v.19-31).

16,1-13: Lignelsen om den uærlige godsforvalter

I flere af Jesu lignelser (11,5ff.; 18,2ff.) bruger Jesus en skurk som forbillede. På den baggrund slutter han fra det mindre til det større: Når selv et uretfærdigt menneske kan handle sådan, hvor meget mere må... Det er også virkemidlet i denne lignelse. Forståelsen vanskeliggøres dog af, at vi ikke kender de kulturelle omstændigheder, som har været indlysende for den oprindelige tilhører.

Den rige mand var åbenbart jordejer og levede af at leje jord ud, hvor betalingen var en del af høstudbyttet (olivenolie, hvede). Hans godsforvalter havde et selvstændigt ansvar, men han havde misbrugt sin herres tillid. Den fortabte søn fik sin formue ved en samvittighedsløs forespørgsel til sin far og ødslede den derefter væk for til sidst at havne som tigger. Denne godsforvalter ødsler også en formue væk og kan se frem til at havne som tigger, medmindre han handler hurtigt og klogt. Da rygtet om forvalterens misbrug når frem til ejeren, kalder han forvalteren til sig og afskediger ham, samtidig med at han beder ham aflægge regnskab for hans forvaltning.

Denne overvejer forskellige muligheder og får så en lys ide. Før rygtet er nået ud i lokalsamfundet, at han er afskediget, kalder han sin herres skyldnere til sig og beder dem nedskrive deres gæld. Skyldnerne kan jo ikke tro andet, end at han handler på sin herres vegne, og måske lader han skinne igennem, at han selv har været med til at bevæge sin herre til denne godgørenhed.

Ejeren står nu i et svært dilemma. Han er netop blevet byens

populære mand, og at ændre gældsbeviserne til deres oprindelige pålydende vil være en tung juridisk proces og gøre ham meget upopulær. Så han vælger at acceptere sin rolle som velgører og indrømmer over for forvalteren, at han har handlet klogt og beregnende (således forstået hører v.8 med til lignelsen, og herren er godsejeren, ikke Gud Herren, som den danske oversættelse foreslår).

Pointen bliver så: når et verdsligt og uretfærdigt menneske i en meget presset situation kan handle klogt og snarrådigt med økonomiske midler, nemlig sådan, at han skaffer sig venner - hvor meget mere må så ikke lysets børn, dvs. Jesu disciple, forvalte økonomiske midler klogt, nemlig gavmildt og til bedste for andre.

Hermed være ikke sagt, at Jesus accepterer økonomisk kriminalitet. Lignelsen fastholder, at forvalteren var uretfærdig og beregnende. Men ved at inddrage sådan et eksempel siger Jesus indirekte, at han kender menneskets bundethed til materielle ting og den uret, der er bundet til menneskers forvaltning af penge. Jesus ved også, at heller ikke hans disciple kan melde hus forbi, og han opsummerer lignelsen med den generelle konstatering, at verdslige mennesker kan være et forbillede for disciplene ved at prioritere venner frem for penge.

Lignelsen følges nu op af en formaning, hvor Jesus uddyber, hvordan en discipel skal forvalte økonomiske midler. Som den uærlige godsforvalter satsede på at have venner også efter regnskabsaflæggelsen, sådan skal Jesu disciple bruge deres økonomiske midler (se Mammon°) med tanke på evigheden. Den, som ved gavmildhed og gæstfrihed får mange venner, kan opleve, at nogle af dem ved denne kontakt får lyst til at blive Jesu disciple. Da har man forvaltet klogt, for penge er knyttet til det korte jordeliv, men venner, der bliver disciple, vil man gense, når Guds rige fuldendes i herlighed.

Formaningen til at forvalte klogt og langsigtet sammen med en lignelse om et uhæderligt menneske kunne måske lede til at tro, at Jesus opmuntrer til uærlighed, blot det fremmer gode menneskelige relationer. Men det er ikke Jesu anliggende. Tværtimod.

Hans disciple tilhører lyset og skal derfor forvalte det, de har, med troskab og ærlighed, »være tro i det små«. Hvis én discipel ikke er tro og ærlig i forvaltning af jordiske goder, hvordan skal Jesus så kunne betro sine disciple åndelige gaver og at forvalte i Guds rige.

På Jesu tid var det juridisk muligt, at en slave kunne have to herrer. Men i praksis medførte det ofte loyalitetskonklikt, sådan at slaven reelt foretrak den ene frem for den anden. På samme måde kan en discipel ikke have en delt loyalitet mellem økonomiske, jordiske mål og så discipelforholdet til Jesus. Det, han har af materielle goder, meget eller lidt, skal bruges og forvaltes ud fra det overordnede mål, Guds rige og discipelforholdet til Jesus. Hvis mammon får en selvstændig herre-rolle i en discipels liv, vil det kvæle troen på Jesus (8,14).

16,14-18: Formaning til farisæerne

Farisæernes hånlige reaktion kan skyldes Jesu klare indrømmelse af, at hans disciple er dårlige forvaltere af økonomiske midler (v.8). Eller de kan tage afstand fra Jesu tilspidsede ord om, at ingen kan tjene to herrer.

Jesu reaktion er en skarp anklage mod dem. Deres retfærdighed holder kun for en ydre menneskelig betragtning. For Gud, som kender indersiden, hjertet, er de under dom. For ham er deres handlinger afskyelige.

En del af farisæernes påståede retfærdighed afsløres ved deres bundethed til penge. De er pengeglade, jf. 18,18ff. Men de afslører sig også ved, at de ikke forstår eller accepterer, at med Jesus er den gamle pagts tid ophørt og Guds riges tidsalder begyndt (jf. 5,33-39). Og Guds riges tidsalder er kendetegnet ved, at både åbenlyse syndere og hedninger med voldsom ildhu trænger ind i Guds rige ved at flokkes om Jesus og modtage hans ord (13,28-30). Men at lovens tidsalder er ophørt, betyder ikke, at lovens konkretisering af næstekærlighed° og retfærdighed dermed er sat ud af kraft. Derimod er det farisæerne, som i deres egen selvbestaltede tolkning af loven har afsvækket den. F.eks. gennem deres tolkning af lovens ord om ægteskab° og skilsmisse°. Guds oprindelige vilje

er det livslange ægteskab (1.Mos. 2,24). Moselovens regler om skilsmisse (5.Mos. 24,1ff.) er ikke en afsvækkelse af Guds oprindelige vilje, men et forsøg på at beskytte den svage part i en konklikt, hvor forhærdede mennesker forbrød sig mod Guds vilje. Farisæerne har tolket loven i strid med dens hensigt som en udstrakt tilladelse til skilsmisse og nyt ægteskab og dermed afsløret, at deres retfærdighed kun er noget ydre, indersiden er fuld af uret og egoisme.

16,19-31: Lignelsen om den rige mand og Lazarus

For anden gang fortæller Jesus en lignelse, der indledes: »Der var en rig mand« (jf. 16,1). Hovedtemaet er stadig: Hvordan forvalte økonomiske midler i ansvarlighed over for Gud og til gavn for andre.

På Jesu tid var der en række fortællinger om to mennesker, hvis livssituation bliver total ændret efter døden. Sandsynligvis knytter Jesus til ved disse fortællinger, men ændrer indholdet, så det samstemmer med det, han vil sige. Det er den eneste lignelse, hvor der optræder en navngiven person. Lazarus betyder »Gud hjælper«.

Lignelsen skildrer to modsætninger. Den rige mand, der levede i luksus og overflod, den fattige mand, som er syg, sulten og hjælpeløs. Ud fra hele fortællingen kan vi se, at den rige mand kender loven og også er vidende om Lazarus. Alligevel har han ikke gjort noget for ham, men udelukkende tænkt på sig selv.

Det eneste ord, der er fælles i skildringen af de to, er at begge »døde«. For Lazarus er døden indledningen til et triumftog til festen i Guds rige, hvor han indtager hædersplads ved Abrahams side (13,28). At Gud virkelig er en Gud, der hjælper, var skjult for Lazarus under lidelser og nød, mens han levede, men bliver nu åbenbaret. Den rige mand vågner derimod op i et pinested, og anråber Abraham om hjælp. Abraham, som her optræder som Guds repræsentant, svarer, at han har haft sit gode. Det var knyttet til hans (korte) jordeliv. Endvidere er der efter døden en total adskillelse mellem de frelste og de dømte, og det gør, at hans bøn ikke kan opfyldes.

Den rige mand går så i forbøn for sine brødre. For første gang

bekymrer han sig for andre end sig selv. Hvis Lazarus kunne opstå og advare dem, så havde de et håb. Abrahams svar er bemærkelsesværdigt: En dødeopvækkelse vil ikke ændre noget for den, der ikke lader sig påvirke af loven og profeterne.

Der er en klar domsforkyndelse i lignelsen. Hvis et menneskes gode er jordiske, materielle værdier uden tanke på Gud eller den lidende næste uden for døren, da vil man gå evigt fortabt. Der er ikke en ny chance efter døden.

Samtidig er der et kald til omvendelse ved at lægge sig Det Gamle Testamentes budskab på sinde. GT har betydning i konkretiseringen af Guds vedblivende vilje (16,15-18) og som åbenbaringen af Messias' komme og Guds riges fuldendelse (24,25-27). Stærkere tale end Det Gamle Testamente kunne Jesus ikke forestille sig. End ikke en dødeopvækkelse!

Endelig er der et klart budskab i lignelsen om, hvem Gud hjælper og hvordan. Gud hjælper den fattige og hjælpeløse (1,51ff.; 4,18), men Guds hjælp er ikke altid knyttet til udfrielse fra sygdom og elendighed her og nu. Guds hjælp kan for det menneskelige øje tage sig ud som det modsatte, sådan som Lazarus' død lignede gudsforladthed.

Lignelsen kan antyde, at mellem et menneskes død og opstandelsen på den yderste dag er der en mellemtilstand, hvor mennesket enten er hos Gud i Abrahams skød (23,43) eller i uoprettelig pine. Men det er en lignelse, og man skal derfor være forsigtig med at drage læremæssige konsekvenser.

Kapitel 17

Lignelsen om den rige mand og Lazarus er en alvorlig påmindelse om den dobbelte udgang efter døden. Med tanke herpå advarer Jesus disciplene mod at blive årsag til frafald (v.1-4) og understreger selv den mindste tros afgørende betydning (v.5-10). Men for mange bliver Jesu nærvær og hjælp ikke til frelsende tro, hvilket helbredelsen af de 10 spedalske understreger (v.11-19). Med tanke på Guds ri-

ges fuldendelse i dom og frelse understreger Jesus betydningen af at være rede (v.20-37).

17,1-4: Advarsel mod at blive årsag til frafald

Jesus var bestemt til fald° og oprejsning for mange i Israel (2,34), og at begge dele ville blive resultatet, er Jesus sig ganske bevidst. Derfor advarer han imod at lede andre til fald, sådan som bl.a. farisæerne stod i fare for (15,2; 16,14). Advarslen er utvetydig: Hellere en møllesten om halsen end lede én af de små til fald. »Én af disse små« kan være et barn (jf. Matt. 18,1ff.), men kan også være betegnelse for en discipel (jf. udtrykket »umyndige« i 10,21).

I stedet for at lede til fald skal de lede den, der falder i synd, til omvendelse og tilgivelse. Det, man skal gøre, er at forlige sig og tilgive ubetinget og grænseløst.

17,5-10: Om troens kraft og tjenernes vilkår

Lukas har ikke nævnt apostlene, de tolv, siden 9,10, men de har hele tiden været til stede blandt den større flok af disciple, der fulgte Jesus. Måske under erkendelse af, hvor svært det er at følge Jesu ord om ubetinget tilgivelse, beder de om mere tro.

Jesu svar er, at selv den mindste tro kan udrette store mirakler. Tro kan ikke på den måde gradbøjes i større eller mindre, for tro i Jesu forkyndelse er i sin egen hjælpeløshed at sætte sin lid til Jesus. Sådan som synderne gjorde det i 15,2, og som det illustreres af den fortabte søn og af Lazarus.

I den efterfølgende lignelse udfolder Jesus en anden side ved troen. Samtidig med at den er svag og lidet synlig (som et sennepsfrø), er den ubetinget lydighed. Tjener og herre er ikke ligemænd, hvor herren som tak for tjenerens arbejde gengælder ved selv at varte tjeneren op. Nej, i et normalt tjener-herre-forhold forventer herren som en selvfølgelighed og uden at sige tak, at tjeneren gør det, der kræves af ham. På samme måde skal en discipel følge Jesus og betale, hvad det koster af ydmygelse og indre kamp (f.eks. at tilgive ubetinget), uden at forvente tak eller modydelser. At Jesu disciple samtidig loves en rig løn for deres

tjeneste, er en anden sag (jf. 12,37). Det er nemlig ikke noget, de har gjort sig fortjent til, men det er og forbliver en gave.

17,11-19: Helbredelsen af de 10 spedalske

Det er ikke muligt at rekonstruere Jesu rejserute på vej mod Jerusalem. Sandsynligvis er han rejst på kryds og tværs for at få besøgt alle byer og landsbyer. Når det nævnes, at han nu befinder sig på grænsen mellem Samaria og Galilæa, er det nok for at forklare, hvorfor der var en samaritaner blandt de spedalske.

Når denne helbredelse nævnes, er det for at understrege, at ikke alle, der oplevede Jesu hjælp og nærvær, fik del i en frelsende tro og blev Jesu disciple. Når Jesus beder dem gå hen og bliv synet af præsterne, er det for at lære dem at tro ham på hans ord. Undervejs oplever de helbredelsen. Samaritaneren udskyder undersøgelsen hos præsterne og deres accept af, at han genindtræder i det sociale liv, for at kunne sige Jesus tak. Lukas beskriver levende hans overstrømmende taknemmelighed.

Jesus modtager hans hyldest og spørger efter de ni, hvilket viser, at Jesus havde forventet, de alle ville henvende sig til ham. For anden gang (se 10,25ff.) fremstiller Jesus en samaritaner som et eksempel til efterfølgelse og siger til ham: »Din tro har frelst dig.« Frelse kan betyde helbredelse, hjælp, men her er det tydeligvis mere omfattende, syndsforladelse og evigt liv (jf. 7,50).

17,20-37: Guds riges fuldendelse i dom og frelse

Selv om Jesus i det foregående har talt til disciplene, er farisæerne stadig inden for synsfeltet. Nu stiller de spørgsmålet om, hvornår Guds rige kommer - et spørgsmål, som ikke blot handler om tidspunktet, men også om, på hvilken måde Guds rige° kommer.

Jesus svarer ved at sige, at Guds rige kommer i flere faser. I den nuværende fase er Guds riges nærvær ikke et synligt faktum, sådan at man kan registrere det utvetydigt. Dermed udtrykker Jesus en anden forståelse af Messias-tiden end farisæernes, idet de havde meget konkrete nationale og politiske begivenheder knyttet til deres forventninger. Guds rige er midt iblandt jer, dvs. knyttet til Jesu ord og gerninger. Det kan også oversættes: Guds rige er inden i

jer og henviser da til frugterne af Jesu virke, disciplenes tro (jf. 17,19).

Henvendt til disciplene fortsætter Jesus nu med at undervise om Guds rige. Efter den nuværende fase, Menneskesønnens° nuværende virke, der afsluttes med hans lidelse og forkastelse, vil der komme en ventetid, og derefter skal Guds rige fuldendes i synlig herlighed ved Menneskesønnens genkomst. Jesus understreger kraftigt, at i modsætning til hans nuværende fremtræden skal hans genkomst være synlig og åbenbart for alle. Derfor skal de ikke i venteperioden lade sig vildlede af rygter, der siger, at nu er han kommet. Jesu genkomst skal være som et lyn. Det skal ske pludseligt, og det skal være synligt for hele menneskeheden. I ventetiden skal livet gå sin vante gang ligesom i sin tid i Noas dage, eller da Lot forlod Sodoma. Med disse to eksempler har Jesus samtidig med stærk alvor understreget, at hans genkomst er dommens dag° for den, der ikke tror på ham.

Dommens dag kommer så pludselig, at der ikke er tid til omvendelse, når den kommer. Man kan ikke nå at bevæge sig fra det ene sted til det andet. Som Lots hustru overhørte advarslen og for sent fattede alvoren, sådan kan man også for sent fatte alvoren i Jesu tale om sin genkomst.

Vilkårene i ventetiden for disciplene er selvfornægtelse og martyrium, men hellere give sit liv for Jesu skyld og vinde det evige liv end søge at redde sit liv og gå evig fortabt (v.33, jf. 9,24ff.).

Jesu genkomst skal fuldbyrde en adskillelse mellem mennesker, selv af nogle, som har været tæt knyttet til hinanden. Disciplene vil gerne have indkredset, hvor dommen skal finde sted, og Jesus svarer med et ordsprog: Hvor ådslet er, der vil gribbene flokkes. Hvor de åndeligt døde befinder sig, der vil dommen ramme dem.

Når farisæerne talte om Guds riges komme, var det i forventning om frelsens tidsalder for dem og dommens tidsalder over fjenderne. Men som Guds profeter i den gamle pagt forkyndte Herrens dag som dommens dag over Israel (Amos 5,18-20), forkynder Jesus nu Guds riges fuldendelse som dommens time over enhver, der ikke tror på ham.

Kapitel 18

Med tanke på ventetiden og den forestående dom fortæller Jesus to lignelser, der begge handler om bøn. Den første handler om at bede og ikke blive træt (v.1-8) og den næste om i sin bøn at stole på Guds barmhjertighed og ikke på sig selv (v.9-14). Den rette holdning over for Gud er at modtage og ikke præstere, som et lille barn er dygtig til (v.15-17), men som et voksent og ansvarsbevidst menneske kan have svært ved (v.18-30). Efter en ny lidelsesforudsigelse (v.31-34) hører vi om Jesu helbredelse af en blind tigger ved Jeriko (v.35-43). Som tolderen i templet (v.14) og de små børn (v.15f.) er hans tro et hjælpeløst råb om barmhjertighed.

18,1-8: Lignelsen om enken og den uretfærdige dommer

Jesus har antydet, at ventetiden før hans endelige komme kan blive en streng tid (17,22) og måske også en frafaldstid (17,1, jf. 18,8). Derfor er det vigtigt, at disciplene kender bønnens muligheder.

Ligesom flere andre lignelser er et af virkemidlerne her at slutte fra det mindre til det større. Den uretfærdige dommer imødekom enkens anmodning, ikke fordi hun kunne betale ham eller af kærlighed til sandhed og retfærdighed, men ene og alene, fordi hun var så udholdende og påtrængende. Gud er den, som både er barmhjertig, retfærdig og har omsorg for de svage. Hvor meget mere må vi da ikke forvente, at han bønhører dem, han har udvalgt, og ikke lader dem vente unødigt.

Indirekte siger lignelsen, at det kan se ud, som om Gud er ligeglad eller uretfærdig. En discipel kan fristes til at give op eller miste troen. Men vi skal ikke tvivle på Guds vilje til at bønhøre og fuldende sin plan.

18,9-14: Lignelsen om farisæeren og tolderen

Den første lignelse vil opmuntre til udholdende bøn og til frimodigt at henvende sig til Gud. Denne lignelse uddyber temaet bøn ved

at sige, at det er ikke ligegyldigt med, hvilken holdning man henvender sig til Gud.

To mennesker går op til templet for at bede. Sandsynligvis er bønnen en del af gudstjenesten ved morgen- eller aftenofferet.

Farisæeren skildres ikke som en hykler, men som én, der stoler på sig selv. Han giver ikke sig selv, men Gud æren for, hvad han er *(Gud,* jeg takker dig...). I indhold er hans bøn næsten identisk med bønner, vi kender fra jødernes overlevering. Han var sig bevidst, at det var Gud, der havde æren for, at han ikke tilhørte gruppen af åbenlyse syndere, og at han havde disciplin til at faste og give tiende.

Tolderen er først skildret gennem farisæerens bøn med foragt og distance. Nu skildres han gennem lignelsen. Han stod afsides. Farisæerne betragtede dem som rituelt urene på samme måde som f.eks. de spedalske. Han slog sig for brystet, et voldsomt udtryk for sorg (jf. 23,48) og sagde: »Gud, vær mig synder nådig.« Han bruger et sjældent udtryk, som ordret betyder: Gud, forson dig med mig, bring et sonoffer for mig.

Lignelsen slutter med at give Guds vurdering. Tolderen gik hjem som retfærdig eller mere ordret: gik retfærdiggjort° hjem. Jesus anvender her det ord, som bliver et nøgleord hos Paulus i beskrivelsen af frelsen. På baggrund af Jesu offer kan Gud ikke blot tilgive synden, men i sin guddommelige afmagt fjerne synden, sådan at synderen i Guds øjne er retfærdig og frikendt for skyld. Det gør Gud hos den, der erkender sin skyld og beder om nåde, ikke hos den, der mener at være retfærdig på baggrund af egne handlinger.

Det er nemlig den ydmyge, Gud ophøjer (jf. 14,11; Matt. 18,4. 23,12; 1.Pet. 5,6). Og det er kun Gud, der kan ophøje et menneske. Selvophøjelse ender med Guds dom.

18,15-17: Jesus og de små børn

Også Matthæus (19,13ff.) og Markus (10,13ff.) har denne lille episode med disciplene, der vil hindre børnene i at komme til Jesus. Ofte forestiller vi os, at det er mødrene, der kommer med børnene, men grundtekstens ord »de« er faktisk hankøn og fortæller, at der

var fædre med. Lukas bruger udtrykket spædbørn, hvilket vil sige nyfødte eller helt små.

Forældrene ønsker, at Jesus skal røre ved dem, dvs. velsigne dem og bede for dem. Men disciplene stiller sig hindrende i vejen. Måske af misforstået omsorg for Jesus, at han skal have ro. Eller fordi de ikke mener, at de spæde børn har noget at gøre hos Jesus.

Men det er forældrene og ikke disciplene, der her gør det rigtige. Børnene skal bringes til Jesus, fordi Guds rige er deres. Jesus siger ikke, at de fra fødselen hører til i Guds rige, men at det rige, han har bragt nær, også er for børn. Derfor må også børnene komme til ham.

Man kunne forestille sig, at Jesus derefter havde fremhævet én af forældrene som eksempel. Men i stedet fremhæver han spædbarnet som eksempel på, hvordan et menneske modtager Guds rige. Et barn skal ikke blive som voksen med den voksnes anger og tro for at modtage Guds rige. Men den voksne skal blive som et barn. Stærkere kan det ikke siges, at det er den ydmyge og hjælpeløse, der får del i Jesu frelsende gerning.

18,18-30: Den rige rådsherre

Fra de spæde børn vendes nu opmærksomheden mod et medlem af Det jødiske Råd°, der nu opsøger Jesus. Hans spørgsmål er identisk med det, Jesus er blevet stillet før (10,25) på nær tilføjelsen »gode«. Spørgsmålet er selve hjertet i den farisæiske frelsesforståelse, hvor lydigheden og lovopfyldelsen var alfa og omega.

Jesus svarer ved at sætte fokus på ordet god. Isoleret kan man forstå det sådan, at Jesus her benægter, at han selv er god. Dette strider mod Jesu selvvidnesbyrd og også mod det, han siger i sammenhængen: Følg mig (v.22). Underforstået: Vil du have evigt liv, så følg mig.

I stedet må meningen være, at Jesus fra starten sætter fokus på det springende punkt: kan et menneske virkelig gøre det gode, sådan at det derved fortjener sig til evigt liv? Nej, der er kun én, der er god, nemlig Gud, og kalder man Jesus god, så siger man indirekte, at Jesus er Gud lig.

Anden del af Jesu svar sætter fokus på ordet: gøre. Jesus siger

til ham, at han jo godt ved, hvad han skal gøre, og citerer fem af de 10 bud, de bud, der omhandler forholdet til familie, medmennesker og ejendom. Sandsynligvis havde manden ventet et svar, som markerede en stillingtagen i det, der optog den farisæiske etik meget, nemlig hvilket bud i loven der var størst. I stedet henviser Jesus til det helt enkle og selvindlysende, de 10 bud.

Mandens svar, at han har opfyldt det hele, kan i vore øren lyde som et brud med budet om falsk vidnesbyrd. Men med jødernes forståelse af budet som opfyldt i og med den ydre handling var det hverken usædvanligt eller hovmodigt ment.

Det kan være let nok ikke at stjæle, hvis man er rig. Hvad hvis lydigheden mod Gud og omsorgen for næsten kræver, at man sælger alt og følger Jesus? Stillet over for dette krav bliver manden fortvivlet. Hermed afslører han, at der i praksis er ting, han elsker højere end Gud, nemlig det han ejer.

Netop dette sætter Jesus fokus på ved at tilføje, at det er vanskeligt for dem, der ejer meget, at komme ind i Guds rige. Og tilføjer så en lille lignelse om kamelen og nåleøjet.

Vendingen med at få en kamel gennem et nåleøje var en kendt og brugt vending om at udtrykke det, som er totalt umuligt. Kamelen var det største dyr, man kendte i Mellemøsten. Der er gjort forskellige forsøg på at omtolke billedet, sådan at det kommer til at betegne det, som er meget vanskeligt. For eksempel ved at foreslå, at nåleøjet er betegnelsen for en lille dør i byporten, som en kamel kun vanskeligt kunne komme igennem. Men det er aldrig bevidnet, at en sådan dør kaldes et nåleøje. Tværtimod er der fundet andre vendinger, der bekræfter, at der er tale om en ægte kamel og et rigtigt synåleøje, og at Jesu pointe er at understrege det, som er totalt umuligt.

Sådan hører også de oprindelige tilhørere det og spørger: »Hvem kan så blive frelst?« Og Jesus vedgår: for mennesker er dette umuligt.

Hermed har Jesus besvaret mandens spørgsmål. Det er umuligt ved egne handlinger og indsats at få evigt liv og komme ind i Guds rige. Menneskets eneste håb er, at Gud giver det evige liv som en

gave, og det giver Gud, ved at mennesker vender om fra selvfrelsens vej og begynder at følge Jesus.

Peter bliver usikker, da han stilles over for Jesu radikale ord. Er der håb om evigt liv for os, der har forladt alt og har fulgt dig? Jesus har totalt afvist, at man kan gøre noget for at få evigt liv. Men den, som har forladt alt for at følge ham, vil få løn både her i tilværelsen og i den kommende verden. Som den angrende tolder og de hjælpeløse børn kan de ikke selv gøre sig fortjent til Guds rige. Men de kan modtage det som en gave ved at følge Jesus.

18,31-34: Ny lidelsesforudsigelse

Nok er der en stor løn forbundet med at følge Jesus. Men vejen går gennem lidelser til herlighed. For 7. gang (5,35; 9,22.43-45; 12,50; 13,32f.; 17,25) forudsiger Jesus sin lidelse, død og opstandelse. Det understreges, at alt sker ud fra Guds forhåndsbestemte plan, og at det er Gud, der har åbenbaret ved profeterne, at Jesus skulle lide, dø og opstå. (Af respekt for Guds navn undlod jøderne ofte at nævne det direkte, men omskrev: Der er skrevet ved... Meningen er: Der er skrevet af Gud ved profeterne).

For første gang nævnes, at Jesus skal overgives til hedningerne, og at hedningefolkene er aktivt inddraget i Jesu lidelser. At både jøderne og hedningerne har aktivt medansvar i Jesu død, og at det er forudsagt i GT, bliver senere en del af disciplenes forkyndelse (Ap.G. 4,24-28).

På tre forskellige måder betones, at de tolv ikke forstod lidelsesforudsigelsen. Måske betragtede de det som en slags billedtale ligesom det at »miste sit liv« i 17,33.

18,35-43: Helbredelsen af den blinde ved Jeriko

Som tolderen og spædbørnene var den blinde mand ved Jeriko hjælpeløs, og også her er der velmenende disciple, som forsøger at hindre ham i at komme til Jesus. Men manden bliver stædigt ved og afslører den påtrængenhed, som Jesus ønsker skal præge en discipels bøn. Manden tiltaler ham Davids søn, en messiansk titel (jf. 20,41). Og Jesus demonstrerer, at han håndhæver princip-

pet: at foretage helbredelser i dag og i morgen, og den tredje dag er han ved målet (13,32).

Men først ønsker han, at manden skal formulere sin bøn højt, så alle kan høre, at det ikke er en beskeden almisse, han beder om, men at få synet tilbage. Og derefter helbreder Jesus ham ved sit befalende ord og tilføjer: »din tro har frelst dig«. Dermed menes ikke, at troen i sig selv har kureret ham, men hans tro har gjort ham modtagelig for den guddommelige helbredelse. Han er et eksempel på troens påtrængenhed og dristighed og bliver derved et vidne om Guds store gerninger i den by, hvor han før var kendt som tigger.

Kapitel 19

I dette kapitel afsluttes den lange rejse til Jerusalem (9,51ff.). Men først giver Jesus sig tid til at opholde sig hos en meget rig mand, tolderen Zakæus (v.1-10) og at fortælle en lignelse om - med tanke på Guds riges snarlige tilsynekomst - at forvalte det, Gud har betroet, på en ansvarlig måde (v.11-27). Da Jesus nærmer sig Jerusalem, iscenesætter han omhyggeligt indtoget og modtager en kongelig hyldest (v.28-40). Men med tanke på byens kommende dom er det en stor smerte for Jesus at gense byen (v.41-44) og at opleve verdsliggørelsen af offertjenesten knyttet til templet (v.45-48).

19,1-10: Zakæus

Zakæus var hverken fattig, syg, undertrykt eller på anden måde nødlidende. Alligevel var han ifølge Jesus fortabt (v.10). Han henvender sig ikke selv til Jesus, men Jesus opsøger ham og fortæller, at det er en del af Guds plan (ordet »skal« er oversættelsen af et ord, der betegner det, der skal ske ifølge Guds plan og vilje).

Jesus har netop ud fra et aktuelt eksempel understreget, hvor vanskeligt det er for en rig at komme ind i Guds rige (18,24). Nu bliver Zakæus et eksempel på, at intet er umuligt for Gud, heller ikke at frelse en rig overtolder.

Ikke uden humor fortæller Lukas om den fornemme, men lille mand, der kravler op i et træ for at se Jesus. Om hans motiv er mere end nysgerrighed, fortælles ikke. Det er Jesus, der er aktivt opsøgende her, og i offentlighedens påhør inviterer han sig selv hjem til landsforræderen og lovbryderen (hans erhverv som tolder bragte ham i berøring med hedninger i strid med loven).

Flere gange (5,30 og 15,2) har vi hørt om farisæernes protester over Jesu måltider sammen med syndere. Denne gang protesterer alle, der så det (v.7), måske fordi Zakæus med sin stilling som overtolder har været ekstra forhadt og upopulær.

Jesus befaler ikke Zakæus at sælge alt (18,22). Zakæus' pludselige gavmildhed og ønske om at gøre uret god igen er hans egen ide. Mens Jesus ser hans gavmildhed som en frugt af, at han har erkendt sin skyld og fået tilgivelse (jf. 7,47). Han er nu Abrahams søn i og med, at han har Abrahams tro (jf. Rom. 4,11f.). I modsætning til farisæerne, som ikke havde omgang med syndere, før de havde angret og ændret handlingsmønster, så ser Jesus det som sin opgave at opsøge og frelse det fortabte (jf. 5,32; 15,4-7).

19,11-27: Lignelsen om de betroede pund

Lignelsen har en del fællestræk med lignelsen om de betroede talenter, men der er også en række forskelle, som gør, at der må være tale om to selvstændige lignelser, der er fortalt af Jesus ved to forskellige anledninger.

Jesu følge var optaget af, hvornår Guds rige brød synligt frem (17,20, jf. Ap.G. 1,6), og mange forestillede sig, at det ville ske, når Jesus ankom til Jerusalem. De havde ikke forstået, at Guds rige allerede var til stede (17,21), og at Jesus først skulle lide (17,25) og livet gå videre, før Guds rige kom i synlig herlighed (17,24). For at korrigere deres forkerte forestillinger om Guds rige fortæller Jesus lignelsen.

Samtiden kendte flere eksempler på, at lokale herskere tog til Rom for at blive anerkendt som konge. Herodes den Store var blevet konge på den måde, og hans tre sønner forsøgte alle det samme. Én af dem, Arkelaus (som var kendt i Jeriko for sit fornemme paladsbyggeri og i øvrigt for sin grusomhed), oplevede,

at hans egne benyttede anledningen til at gøre oprør, mens han var væk. De sendte udsendinge til kejseren for at bede ham om ikke at imødekomme ønsket om få tildelt kongeværdighed. Jesus bruger altså et for samtiden kendt eksempel som udgangspunkt for sin fortælling.

De 10 tjenere fik hver et pund. Et pund svarer til 100 dages løn for en daglejer (modsat lignelsen om talenterne, hvor en talent er et svimlende stort beløb). Da byen gør oprør mod deres herre og afviser ham som konge, må vi forestille os, at det blev farligt for dem at være tro mod deres herre, og det letteste for dem var at opgive at være tro mod ham.

Da herren vender tilbage efter at være blevet anerkendt som konge, kalder han de 10 tjenere for sig. De to første har tjent forskelligt, men det er mindre vigtigt. Det vigtige er, at de er forblevet tro, og de får en rig belønning. Den tredje har skjult pengene. På den måde har han undgået konflikt med sine byfæller, og nu forsøger han at forsvare sin disposition over for sin herre. Han frygtede sin herres strenghed og store forventninger om, at han skulle have tjent på det, der var betroet ham (høster, hvor han ikke har sået, er en ordsprogsagtig vending for at tjene på andres anstrengelser). Herren svarer, at når han kendte sin herres forventninger, så har han jo afsløret, at han har handlet i direkte ulydighed.

De sidste syv tjenere omtales ikke. Med de tre eksempler står det klart, at herren spørger efter én ting, om de har været tro mod deres herre eller ej. Kongen er gavmild mod den, som har (dvs. har forvaltet sit pund med troskab), mens han er streng i sin dom over den, der ikke har (dvs. ikke er tro i forvaltningen af det, der er betroet ham, jf. 16,10-12).

Ud over regnskabet med sine tjenere har kongen et udestående med sine landsmænd, som nægtede at anerkende ham som konge. De straffes med døden.

Stillet over for forventningerne om Guds riges umiddelbare gennembrud afslører Jesus i denne lignelse, at der går en rum tid forud for hans genkomst (jf. v.12, et land langt borte). I Bibelens tale om Jesu genkomst er der disse to linjer side om side: Jesus

kommer snart - og - han kan tøve et stykke tid. Begge linjer findes i Jesu forkyndelse og i den første menigheds forventning.

Jesus forudser, at hans landsmænd ikke vil anerkende, at Guds rige er nær i og med Jesu person. De nægter at anerkende ham som konge, og derved påkalder de dommen over sig selv.

Jesu disciple skal forvalte det, Jesus har betroet dem, dvs. evangeliet om syndernes forladelse og udrustning til at videregive det (jf. 24,46ff.) med troskab og under vilkår, hvor deres egne vil yde kraftig modstand. Gør de det, vil lønnen være overstrømmende rig. Men er de ulydige mod ham, rammes de af dommen på linje med Guds riges fjender.

19,28-40: Indtoget i Jerusalem

Endelig er Jesus ved at nå frem til den by, der har været målet for hans rejse i lang tid (9,51). Alle fire evangelister fortæller herom. Ud fra Johannesevangeliet kan vi se, at det har været søndagen før påske (Joh. 12,1 og 12).

Jesus iscenesætter omhyggeligt indtoget. Han beder to af sine disciple skaffe sig et æselføl. Ingen har før redet på det, jf. 4. Mos. 19,2 og 1.Sam. 6,7, der understreger, at dyr, der skulle bruges til et helligt formål ikke måtte have været i brug til arbejdsformål.

Om Jesus har haft en forhåndsaftale, eller han profetisk forudsiger (jf. Joh. 1,48), hvor de kan finde føllet, og hvad ejerne vil sige, ved vi ikke. Sandsynligvis påberåber Jesus sig en bestemmelse i kongeloven om (1.Sam. 8,17), at kongen kunne håndhæve brugsretten over undersåtternes dyr. Jesus handler her som konge, men vælger ikke det for kongen naturlige ridedyr, hesten, men derimod arbejdsdyret, æslet. Hermed markerer han, at nok er han konge, men en anderledes konge. Samtidig bliver det en præcis opfyldelse af Zak. 9,9. Denne sammenhæng forstod disciplene ikke straks (Joh. 12,19), deres Messias-forventninger var stadig mere knyttet til samtidens forestillinger end til GT.

Ved andre lejligheder er Jesus veget tilbage fra at lade sig hylde som konge (Joh. 6,15), men denne gang tillader han disciplene og folket at hylde ham, ja, forsvarer det over for farisæernes kritik. Skaren priser Gud for Jesu mægtige gerninger (jf. Joh. 12,17) og

bekender med ord fra Salme 118, at Jesus er Messias, kongen. Deres hyldestråb, »fred« og »ære«, minder om englenes sang julenat (2,25), og selv om de ikke fatter det fulde indhold af deres ord, bekræfter Jesus selv sandheden i deres hyldest. Han er virkelig kommet for at skabe fred i himlen (10,18) og på jorden, og målet for hans virke er at ære og herliggøre Guds navn.

Farisæerne beder ham irettesætte disciplene, både fordi farisæerne ikke anerkender ham som Messias, og måske også, fordi folkestemningen kan udløse romerhærens indgreb. Men Jesus svarer med en ordsprogsagtig vending (jf. Hab. 2,11), at dette måtte siges om ham.

19,41-44: Jesus græder over Jerusalem

Jesus modtager den kongelige hyldest, men ved også, hvor overfladisk den er. I kontrast til jubelscenerne bryder han ud i gråd, da han ser byen. Skarerne har nok brugt ordet fred (v.38), som betyder harmoni mellem Gud og mennesket og den skabte verden, men de forstår ikke, at Jesus må tilvejebringe denne fred ved at lide og dø.

Som Jesus har forudsagt, at Galilæas byer skal rammes af Guds dom (10,13-16), forudsiger han nu dommen over Jerusalem. Byen skal belejres, indtages, totalt ødelægges og indbyggerne dræbes. Denne profeti fik en præcis opfyldelse ca. 40 år efter, da romerne jævnede byen med jorden. Når Lukas ikke refererer til opfyldelsen, kan det være, fordi han skriver inden år 70 (jf. Ap.G. 11,28, hvor det nævnes umiddelbart efter profetien, at den er gået i opfyldelse).

Byen har ikke kendt sin besøgelsestid. De har ikke været sig bevidst, at med Jesu nærvær var Gud nær for at opsøge og redde (jf. 1,68 og 78; 7,16). Jo klarere den frelsende åbenbaring er, jo strengere bliver dommen, hvis man vrager den (jf. 11,29-32).

19,45-48: Tempelrensningen

Den festlige optakt til Jesu indtog ender i et antiklimaks. Folket og disciplene har hyldet Jesus, men Jesus »svarer« med gråd og domsord.

Ypperstepræsten Kajfas havde godkendt, at den del af tempel-

pladsen, som blev kaldt hedningernes forgård, blev brugt til handel. Pilgrimmene kunne her købe offerdyr og få vekslet penge, idet tempelskatten skulle gives med bestemte mønter, sekler fra Tyros. Nogle mener, at Jesu voldsomme fremfærd indicerer, at han vil omdanne templet fra et offersted til et tilbedelsessted (jf. udtrykket »bedehus«). Men ligesom de gammeltestamentlige profeter, Jesus citerer (Es. 56,7 og Jer. 7,11), er det misbruget af templet, Jesus vil til livs. Jesus er sig bevidst, at templet er stedet for Guds nærvær (2,49), og ønsker, at det skal være helliget dette brug og ikke være et sted, hvor der handles og tjenes penge på pilgrimme.

De sidste dage, Jesus virkede offentlig, valgte han netop tempelpladsen som undervisningssted. Situationen er yderst spændt. Det er udelukkende folkets sympati for Jesus, der hindrer de ledende jøder i at gribe Jesus og få ham dræbt. Først da Judas henvender sig (22,1-6), får de en chance for at fange Jesus, uden at folkemasserne hindrer det.

Kapitel 20

I dagene op til påske underviser Jesus i templet (kap. 20-21), mens de ledende jøder på forskellig måde søger at fremprovokere en situation, hvor de kan få Jesus anholdt og domfældt. Først kommer de med et spørgsmål om Jesu myndighed (v.1-8). Dette bliver anledningen til Jesu lignelse om de onde vinbønder (v.9-19). Dernæst forsøger de at få Jesus til at sige noget, som kan bringe ham i konflikt med romermagten, nemlig spørgsmålet om skat til kejseren (v.20-26). Også en anden indflydelsesrig gruppe, saddukæerne, kommer med et spidsfindigt spørgsmål omkring opstandelse (v.27-40). Kapitlet slutter med, at Jesus går i offensiven med et spørgsmål til dem (v.41-44) og med en utvetydig advarsel til disciplene (v.45-47).

20,1-8: Spørgsmålet om Jesu myndighed

Til det sidste forkyndte Jesus evangeliet for folket, om end de ydre omstændigheder gør, at det bliver i stadigt forsvar over for sine

modstandere. En delegation af de ledende jøder spørger om hans ret til at gøre dette (tempelrensningen m.m.). Handlede han på Guds vegne som Messias, i ledtog med Satan eller på selvbestaltet menneskeligt initiativ (jf. 11,14-20)? Jesus svarer med et modspørgsmål: Hvem gav Johannes Døber myndighed til at døbe og vidne?

Det er ikke et taktisk forsøg på at tale udenom, men det er at inddrage et vidne, som har bekræftet Jesu guddommelige fuldmagt. Hvis de svarer, at Johannes var sendt af Gud, så har de samtidig besvaret deres eget spørgsmål. Svarer de, at Johannes' dåb var et menneskeligt påfund (hvad de faktisk mente, se 7,29-30), frygter de folkemassernes reaktion. Selv efter sin vanærende død var Johannes åbenbart meget respekteret blandt folket.

I første omgang afviser Jesus at besvare deres spørgsmål, men han afslører, at hans modpart ikke spørger af kærlighed til sandheden, men kun for at få Jesus anklaget og dømt.

20,9-19: Lignelsen om de onde vinbønder

Svaret på Jesu ret og fuldmagt får de indirekte i den lignelse, som Jesus fortæller folket. De forstår også godt svaret (v.19).

Som så ofte før tager Jesu lignelse udgangspunkt i en situation, samtiden var fortrolig med. Der var en del romere og fremmede, der ejede land i Israel, og som forpagtede det ud til lokale bønder. Det var heller ikke usædvanligt med konflikter mellem ejeren og forpagterne, og at sidstnævnte prøvede at tilrane sig jorden.

Samtidig kender tilhørerne fra GT (Es. 5) en billedlig brug af vingården. Israel er Guds vingård, folket er forpagter, og Gud venter på gode frugter.

I Jesu lignelse viser vingårdens ejer sig at være meget tålmodig og næsten naivt godtroende i forholdet til forpagterne. Ikke én gang, men tre gange forsøger han at sende en tjener for at få den aftalte del af høsten, men hver gang behandler de dem grusomt og giver en utvetydig markering af, at de ikke længere anerkender ham som vingårdens retmæssige ejer. I et sidste forsøg på at nå til forståelse sender ejeren sin elskede søn. Men da forvalterne ser sønnen, tolker de situationen sådan, at ejeren er død, og hvis de

nu skaffer sønnen af vejen, er der ikke flere, der vil gøre krav på vingården. Men dér tog de fejl. De skulle ikke have tolket ejerens godhed og overbærenhed som svaghed, og de skal erfare, at ejeren vil komme og straffe dem og videreføre vingården med andre forpagtere.

Indirekte er Jesu lignelse et svar på spørgsmålet om hans ret til at tale og handle, som han gør. Som Guds elskede søn er han sendt som et sidste forsøg på at nå til forsoning og forståelse mellem Gud og hans folk. Gud er nemlig uendelig god og overbærende (jf. 13,6-9). Men som Jesus flere steder har forudsagt, så vil folkets ledere ikke tage imod Guds udrakte hånd, men vil slå ham ihjel, sådan som det ulydige folk altid har mishandlet og dræbt profeterne (6,23. 11,47ff.). Men de religiøse ledere skal ikke forveksle Guds tålmodighed og frelsesvilje med svaghed, for dommens time kommer, og Gud vil føre sin plan og vilje igennem med et nyt gudsfolk.

Som en afsluttende kommentar til lignelsen citerer Jesus Salme 118,22 og anvender det på sig selv. Ypperstepræsterne tror, de kan forkaste ham, som en bygmester smider en ubrugelig sten væk. Men de forregner sig, for Gud har udvalgt ham, som de har forkastet, og gjort ham til det bærende element i opbygningen af det nye gudsfolk. Samtidig var hjørnestenen en sten, der ragede frem, og som man kunne snuble over en mørk aften, og dermed har Jesus antydet, at han, de vil forkaste, kan gå hen og blive deres dommer. Da Jesus opstår, går det op for disciplene, hvordan Jesus både kan være forkastet af mennesker og samtidig hovedhjørnesten, jf. Ap.G. 4,11 og 1.Pet. 2,7.

Både folket og ypperstepræsterne forstår umiddelbart, at Jesu lignelse er en beskrivelse af hans egen gerning. Men deres reaktion er forskellig. Folket ønsker ikke, at Jesus dør, og forstår ikke, hvordan Jesu død kan være en del af Guds plan. De ledende jøder afviser, at deres planer om at få Jesus af vejen er et oprør mod Gud selv, og er opsat på at få Jesus dræbt.

20,20-26: Spørgsmålet om skat til kejseren

I åben konfrontation med Jesus om religiøse spørgsmål er det Jesus og ikke ypperstepræsterne, der vinder folkets sympati. Derfor

forsøger de nu at få Jesus til at udtale sig om politiske spørgsmål i håb om, at de kan finde noget at anklage ham for hos den romerske øvrighed (hvis han siger nej til at betale skat) eller gøre ham upopulær blandt folket (hvis han siger ja til at betale skat). Den omtalte skat til kejseren var en årlig personskat til romerne, der blev indført år 6, som blev anledning til opstand, og som stadig for jøderne var en ydmygende årlig påmindelse om deres politiske ufrihed.

Spørgsmålet stilles til Jesus via mellemmænd, som foregiver at have et samvittighedsproblem, og som tiltaler Jesus som en skriftkyndig rabbiner. Men som altid kunne Jesus gennemskue deres tanker og motiver. Han beder om at se en denar. Den omtalte mønt kender vi fra arkæologiske fund. Den bærer indskriften: Tiberius, Cæsar, den guddommelige Augustus' søn, Augustus, samt betegnelsen ypperstepræst på bagsiden. At de kan vise Jesus en denar, viser, at de bærer mønten og i praksis anerkender den romerske øvrighed. Jesu svar er et overordnet og principielt udsagn om samtidig at være lydig mod Gud og mod jordiske magthavere. Når man nyder godt af kejsernes goder, f.eks. ved at bære og gøre brug af hans mønt, da bør man også yde kejseren, hvad man skylder ham. Selv en hedensk kejser, der betragtede sig selv som guddommelig, skal man give, hvad man skylder af skat, lovlydighed og respekt. Men der er en væsentlig tilføjelse og begrænsning, at man skal give Gud det, man skylder Gud: dvs. tilbedelse, tro og lydighed.

Ligesom kejserens mønt bærer kejserens billede, sådan bærer mennesket Guds billede og skylder Gud alt. Hvis øvrigheden kræver tilbedelse og lydighed, som var den Gud selv, så bør man adlyde Gud mere end mennesker (Ap.G. 4,19., jf. også Rom. 13,1ff,. hvor Paulus nærmere udfolder, hvordan en kristen skal forholde sig til den verdslige øvrighed).

Jesu svar lukker munden på kritikerne. Han har ikke givet dem anledning til at tiltale ham for ulydighed mod romerne, selv om de senere med urette beskylder ham for det (23,2). Og samtidig har Jesus understreget det, som loven og jødernes overlevering

også understreger, at mennesket primært har pligt til at adlyde Gud og give ham, hvad man skylder ham.

20,27-40: Spørgsmålet om opstandelse

Det jødiske Råd° var delt i to grupperinger (en detalje, Paulus udnytter i Ap.G. 23,6-8). Der var de skriftkloge, tilknyttet den farisæiske° retning, og så var der saddukæerne°, som bestod af romervenlige præstefamilier med et verdsliggjort præg i forholdet til den jødiske tro. De benægtede opstandelse og engle m.m. Også de betragtede Jesus som en trussel, måske fordi han kunne forstyrre freden med romerne.

Med henvisning til Moselovens forskrifter om svogerægteskaber (5.Mos. 25,5-10) kommer de med et spidsfindigt argument imod troen på en opstandelse efter døden. En kvinde dør efter at have været gift syv gange. Hvem skal hun så være gift med i opstandelsen?

Jesus svarer ved at skelne mellem den nuværende og den kommende tidsalder. Det med ægteskab og at sikre sig slægtens bestående hører den nuværende tidsalder til. Ved opstandelsen på den yderste dag skal den nuværende form for ægteskab og børnefødsel ophøre, for det nye menneske skal ved opstandelsen være udødeligt ligesom de himmelske væsener, englene. Det betyder ikke, at opstandelsen ikke skal forstås som legemlig opstandelse. Heller ikke, at mennesket ved opstandelsen bliver et kønsløst individ (jf. 1.Kor. 15,35ff.). Jesus har hermed afvist ikke blot saddukæernes afvisning af et liv efter døden, men også farisæerne, som forstod livet efter døden som en umiddelbar fortsættelse af den jordiske tilværelse.

At der findes en fortsættelse efter døden og en legemlig opstandelse, godtgøres ifølge Jesus i GT ud fra selve Guds væsen. Når Herren på Moses' tid kaldes Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud, er det en bekræftelse på, at patriarkerne lever, selv om de for os er døde, og deres jordiske legeme er gået til grunde. Fordi Gud er levende og har magt over alle ting, døde såvel som levende, så er alle levende for ham.

Jesu svar aftvinger de skriftkloges accept (v.39), både fordi han

fastholder troen på det evige liv og opstandelsen, og fordi han begrunder sit syn ud fra GT.

20,41-44: Davids søn eller Davids herre

De skriftkloge havde nok syn for, at tilværelsen havde et evighedsperspektiv. Men i deres forståelse af Messias tænkte de overvejende dennesidigt. Messias skulle være en jordisk konge af Davids format, Davidssønnen. Men David selv har givet udtryk for en forståelse, som sprænger deres opfattelse. I én af de messianske salmer kalder David sin søn for »min herre«.

I Luk. 1-2 findes svaret på dette spørgsmål. Jesus er både Davids søn, idet han både med blodets bånd (Marias søn) og juridisk (adopteret af Josef) er Davids efterkommer, men samtidig er han den evige Guds søn, undfanget ved Helligånden uden mands medvirken.

Men for Jesu samtid var denne spænding i GTs vidnesbyrd, Davids søn og Davids herre, en gåde, og derfor bliver de svar skyldig.

20,45-47: Advarsel mod de skriftkloge

Jesus afslutter med en hård dom over de skriftkloge. Han beskylder dem for at være æresyge, hykleriske og at udnytte de fattige (jf. 11,39-50). Deres skyld består ikke blot i, at de afviser og forfølger Guds søn og Davids herre, men også i, at de ikke lever et gudfrygtigt liv, som loven kræver. Fordi de burde vide bedre, skal dommen over dem blive desto hårdere.

Kapitel 21

I modsætning til de skriftkloges synlige, men overfladiske fromhed fremhæver Jesus en fattig enke som eksempel på et sandt discipelsind (v.1-4). På samme måde er der nogle, der roser den prægtige tempelbygning, men Jesus forudsiger dens ødelæggelse. Dette bliver anledningen til et længere afsnit, hvor Jesus underviser om de sidste tider, om tegnene på hans komme og disciplenes vilkår i verden forud

for hans genkomst (v.5-36). Han slutter med en lignelse om figentræet (v.29-33) og en formaning til årvågenhed (34-36). Og med disse eksempler afslutter Lukas beretningen om Jesu undervisning på tempelpladsen.

21,1-4: Den fattige enkes gave

I kap. 1-2 giver Lukas eksempler på mennesker, der levede i en ægte gudstro ud fra den GT-lige åbenbaring. Nu møder vi endnu et eksempel gennem denne fattige enke°. Hun og ikke de ledende grupper af jøder, vi har hørt om i kap. 20, er et eksempel på et sandt discipelsind.

De rige giver af deres overflod, dvs. det, der er tilovers, når de har sikret sig deres egne behov. Men enken gav alt, hvad hun ejede. Hendes gave udtrykker hendes tillid til Gud og hans løfter om at tage sig af enker og faderløse. Dermed bliver hun et eksempel for disciplene på sand tillid til Gud, hvor man ikke bekymrer sig om dagen i morgen, men søger Gud og hans rige først i tillid til, at han vil give mad og tøj (jf. 12,22-31).

21,5-28: De sidste tider og Jesu genkomst

Selv om det genopbyggede tempel° ikke var så overdådigt som det oprindelige tempel, bygget af Salomo, så var det alligevel en beundringsværdig bygning. Men endnu en gang advarer Jesus disciplene mod at drage forhastede slutninger ud fra det, øjet kan se. Sandheden om templet er, at det skal brydes ned og jævnes med jorden. Som med Jerusalem (19,41-44) skal der ikke »lades sten på sten tilbage«, dvs. du skal totalt ødelægges.

Disciplene spørger så, hvornår det skal ske, og hvilke tegn der vil gå forud. De tænker måske kun på Jerusalems og templets ødelæggelse. I sit svar berører Jesus både Jerusalems ødelæggelse og verdenshistoriens afslutning ved hans genkomst°. Dommen over det jødiske folk med dets hovedstad og tempel bliver et mønster for Guds endelige dom° ved historiens afslutning.

En Jesu discipel skal altid være rede til Jesu genkomst (12,35ff.), og samtidig skal han indstille sig på, at en vis tid kan gå og visse tegn indtræffe forud for hans komme. Jesus nævner en række

eksempler på sådanne forudgående tegn, som ikke må forveksles med selve genkomsten, men som skal pege på, at genkomsten er nært forestående.

For det første (v.8) nævner Jesus, at forud for selve genkomsten vil tiden være præget af forførere, som vil påstå, at de er Jesus selv (jf. 17,23ff., hvor Jesus tilføjer, at når endelig han kommer, er hans genkomst synlig og utvetydig for alle).

For det andet (v.9-11) vil historien frem mod afslutningen være præget af krig, oprør, hungersnød og naturkatastrofer. Den, som befinder sig midt i en sådan elendighed, kan godt få den tanke, at nu er det dommedag og verdens afslutning, men som Jesu disciple skal man være sig bevidst, at det kun er begivenheder, der går forud, og som vil præge historien frem til Jesu genkomst.

For det tredje (v.12-19) nævner Jesus forfølgelser af de kristne. Både jøderne og de verdslige myndigheder skal lægge hånd på de kristne og fængsle og retsforfølge dem. Men det skal ikke lukke munden på dem. Tværtimod skal det netop blive en anledning til at vidne om Jesus, og Jesus vil selv (ved Helligåndens udrustning, se 12,11-12) give dem frimodighed og de ord, de skal tale (Matt. 10,19-20). Opfyldelsen af dette løfte fortæller Lukas om allerede i Ap.G. (se 4,8ff.; 6,10; 22,1ff., 23,1ff.; 24,10ff.; 26,1ff.). Næsten værre end de ydre forfølgelser fra myndighederne er det, at de kristnes egne familier måske vil forråde dem og udlevere dem til øvrigheden. En del af omkostningerne ved at følge Jesus er, at det kan blive på bekostning af de stærke bånd til familie og venner (jf. 14,26). Nogle vil blive henrettet for deres tro, og alle vil mærke omgivelsernes had og foragt.

Som Jesus selv var på vej mod lidelse og død til opstandelse og ophøjelse, sådan skal hans disciple indstille sig på lidelser, forfølgelser og martyrium og derigennem vinde livet, det evige liv.

Det fjerde tegn (v.20-24) er Jerusalems ødelæggelse og dommen over det jødiske folk. Nu er Jesus kommet til det præcise svar på disciplenes spørgsmål om, hvornår templet skal ødelægges, og hvad der skal gå forud. Når de oplever en belejring af Jerusalem, så skal de vide, at dens ødelæggelse er umiddelbart forestående. Normalt vil tilstedeværelsen af en fjendtlig hær få indbyggerne i

Judæa til at samles bag byens sikre mure, men nu skal de øde bjerge være sikrere. Ja, byens indbyggere skal flygte, og det skal gå hårdt ud over gravide og mødre med småbørn. For nu skal Guds dom ramme det forhærdede og troløse folk, sådan som GT har forudsagt, at pagtens forbandelse skal ramme folket, når de bryder pagten. Og pagtens forbandelser er bl.a. krig, landflygtighed, ødelæggelser (5.Mos. 29,1ff., jf. Zak. 14,2; 11,4-14; Mal. 3,1f.).

Lukas nævner kun Jesu profeti, ikke opfyldelsen år 70, hvor romerhæren nedkæmpede en jødisk opstand og meget præcist opfyldte Jesu ord. Dette kan være et bevis på, at Lukas skrev før år 70.

Efter at byen er hærget af krig, skal de overlevende jøder føres i landflygtighed, og hedninger skal bebo byen, »indtil hedningernes tider er til ende«. Hvad der menes med denne vending, er ikke helt klart. Sandsynligvis tænker Jesus på, at fra Abrahams udvælgelse til Jerusalems ødelæggelse har det været jødernes tidsalder. Da var frelseshistorien knyttet til det jødiske folk og Guds nærvær og åbenbaring knyttet til det. Men fra og med Jerusalems ødelæggelse er det hedningernes tider, hvor Gud vil lade evangeliet nå ud til alle folkeslagene. Indtil hedningernes tider er til ende og Jesus kommer igen (jf. Rom. 11,11ff.).

Når hedningernes tider er til ende, kommer jordens undergang og Jesu genkomst. Det indledes med tegn i sol, måne og stjerner. Matthæus (24,29) og Markus (13,24-25) fortæller, at tegnene består i, at sol og måne formørkes og stjerner falder ned fra himlen. Disse kosmiske katastrofer, hvor den nuværende verdensorden bryder sammen, efterfølges umiddelbart af Jesu tilsynekomst i sin guddommelige herligheds skikkelse. For jordens befolkning (såvel som i sin tid Jerusalems indbyggere år 70) skal det være en straffens og dommens dag, men for disciplene skal det være håbets og forløsningens° dag.

21,29-33: Lignelsen om figentræet

Det er vigtigt for disciplene at kunne skelne mellem de forudgående tegn og selve genkomsten (jf. v.9). Og selv om tegnene er tragiske og grusomme begivenheder, skal disciplene tolke dem under håbets

fortegn. For tegnene fortæller, at Jesu genkomst og dermed befrielsen fra al elendighed er nær. Ligesom det, at figentræet grønnes, fortæller, at nu er det snart sommer.

Der er flere forklaringer på udtrykket: Denne slægt skal ikke forgå, før alt dette sker. Én mulighed er, at alle forudgående tegn på nær selve genkomsten skal begynde at indtræffe allerede, mens den nuværende generation lever. En anden mulighed er, at det bibelske ord slægt ikke ikke skal forstås som generation, men som menneskетype (9,41: »Du vantro og forvildede slægt« = du vantro og forvildede menneskетype). Meningen bliver så, at denne slægt, den vantro og trodsige menneskehed, skal bestå indtil historiens afslutning.

Ligesom disciplene så på det solide tempel som noget imponerende og urokkeligt, sådan betragter mennesket normalt naturen og skaberværket som noget fast og uforgængeligt. Men det er ifølge Jesu ord forgængeligt og skal gå til grunde. Det eneste, der består evigt, er Jesu ord (jf. 16,17). Derfor skal også hans ord om de sidste tider og genkomsten gå i opfyldelse.

21,34-38: Formaning til årvågenhed

Jesus afslutter med en formaning til disciplene, at de altid skal være rede til hans komme (12,35-48). De skal leve i tillid til hans løfter og i lydighed mod hans befalinger. Den berusede mangler denne agtpågivenhed, som er nødvendig for altid at være ansvarlig for det, der gøres. Men man kan også sløves af optagethed af dennesidige jordiske mål (jf. 8,14), sådan at man bliver bundet til ting, der skal forgå. Selv om tidspunktet for Jesu genkomst kan trække ud (12,45), så skal en discipel altid våge og bede om udholdenhed i trængselstiderne, så målet kan nås.

Kapitel 22

Lukas er nu nået til det klimaks, som hele skriftet peger frem imod: Jesu lidelse, død og opstandelse i Jerusalem (kap. 22-24).

Lidelseshistorien begynder med Judas' forræderi (v.1–6). Men før Jesus skal lide, fejrer han påskemåltidet sammen med apostlene (v.7–20). Ved den anledning forudsiger han Judas' forræderi (v.21–23), apostlenes kommende delagtighed i Jesu rige° (v.24–30), Peters fornægtelse (v.31–34) og disciplenes reaktion, når Jesus tages til fange (v.35–38). Derefter hører vi om Jesu bøn og kamp i Getsemane (v.39–46), tilfangetagelsen (v.47–53, Peters fornægtelse (v.54–62) og det første forhør af Jesus for Rådet (v.63–71).

22,1–6: Judas' forræderi

Lukas er nu nået til højdepunktet i beretningen om de begivenheder, der har fundet sted. Som Jesus selv siger (v.37): »Nu er jeg ved målet.«

Den jødiske påske° indledtes med slagtningen af påskelammet torsdag eftermiddag og påskemåltidet torsdag aften. De næste syv dage fejrede man så de usyrede brøds fest efter lovens forskrifter til minde om udgangen af Egypten (2.Mos. 12–13; 4.Mos. 28,16ff.). Lige siden indtoget i Jerusalem (søndag) har Rådet° blot ventet på en anledning til at få Jesus taget til fange. Markus (14,2) fortæller, at de i første omgang beslutter at vente til efter påske af frygt for reaktionen fra de store folkemængder, der var samlet i Jerusalem i påsken. Men nu får de en uventet anledning, idet Judas tilbyder at afsløre Jesu opholdssted, når han er alene.

Allerede ved valget af de tolv (6,16) fortalte Lukas, at Judas senere ville forråde Jesus. De dybere menneskelige motiver hos Judas, ud over at tjene lidt penge, åbenbares ikke. Var det en reaktion i protest mod og skuffelse over, at Jesus ikke ville være konge i politisk forstand? Ville han presse Jesus ud i en situation, hvor han blev nødt til åbenlyst at vise sin magt? Lukas beskriver kun den åndelige virkelighed, at Satan fór i Judas, og at den egentlige bagmand bag hans indskydelse var Satan° selv. Hele lidelseshistorien skildres som Satans angreb på Guds søn (jf. 22,23. 53), og samtidig er både Satans virke og den menneskelige ondskab et redskab til, at Gud i sin suverænitet fører sin plan igennem.

22,7–23: Nadveren

Påskelammene blev slagtet i templet og tilberedt torsdag eftermiddag, men blev spist rundt om i hjemmene i og uden for Jerusalem om aftenen.

Ligesom i forbindelse med indtoget i Jerusalem afslører Jesus en profetisk forudviden, da han skal forklare disciplene, hvad de skal gøre. Det tegn, der skal lede disciplene til det rigtige sted, er en mand (og ikke som normalt: en kvinde), der bærer en vandkrukke. For disciplene bliver det et tegn på, at Jesus ved, hvad der skal ske, og følger en guddommelig fastsat plan indtil mindste detalje. Og med i hans plan er, at han kan fejre påskemåltidet alene sammen med sine disciple.

Da tiden er inde til at begynde på måltidet, gør Jesus opmærksom på, at det ikke blot er et almindeligt påskemåltid. Han har længtes meget (grundteksten bruger to meget stærke ord om Jesu følelser) efter at være sammen med disciplene. I rækken af måltider, de har haft sammen, og Lukas har jo beskrevet nogle stykker (5,29; 7,36; 9,16; 11,37; 14,1; 19,8), skal dette blive det sidste, før han skal lide. Dermed har Jesus afsløret, at det, han længe har talt om, sin kommende lidelse, nu er umiddelbart forestående. Endelig siger Jesus, at dette måltid ikke er afslutningen, men en foregribelse af det messianske festmåltid, når Guds rige fuldendes (jf. 22,30; 13,29).

I forbindelse med påskemåltidet blev der drukket fire bægre vin. Knyttet til det bæger vin, de nu deler sammen, understreger Jesus, at deres påskemåltid har håbets fortegn. Nok skal han lide, men hans lidelser er samtidig hans indgang til herredømme og sejr.

Efter at have fæstnet disciplenes opmærksomhed på hans kommende lidelse og sejr gør Jesus noget, som bryder med det vante ritual ved påskemåltidet. Han uddeler et stykke usyret brød til hver af disciplene med ordene: »Dette er mit legeme, som gives for jer.« Og bagefter på samme måde med vinen. Jesus forklarer dette brud på ritualet med, at nu indstiftes en ny pagt ved hans blod (se Brødsbrydelsen°, som gennemgår også de andre steder, hvor nadverindstiftelsen er nævnt).

Ordene, som knyttes til brødet og vinen, tolker Jesu død som

en offerdød til bedste for dem. Jesus indtager påskelammets plads og dør en stedfortrædende død. Indtil nu har Lukas blot fortalt, at Jesus skal lide og dø ifølge Guds fastsatte plan. Nu knyttes Jesu lidelser sammen med offerudtryk, og det viser, at Jesus forstod sin egen død som en stedfortrædende offerdød.

Jesu død betyder indstiftelsen af en ny pagt, sådan som profeterne har talt om i tilknytning til Messias' komme (Jer. 31,31ff.), og som Jesus har antydet i lignelsen om nyt og gammelt (5,33ff.). Og som påskemåltidet var den gamle pagts fællesskabsmåltid, sådan skal nadveren være den nye pagts fællesskabsmåltid. Nu er det jordiske fællesskab med Jesus slut, men det betyder ikke, at disciplenes fællesskab med ham er slut. Han vil fortsat være til stede gennem brødet og vinen, og det skal minde dem om, at det var for dem, han gav sit liv.

Fra nadverindstiftelsen går Jesus direkte til forudsigelsen af forræderiet. Han kommer med den chokerende oplysning, at én fra inderkredsen, de tolv, vil forråde ham. De tolv får ikke den skyldige udpeget, men Johannes (13,21–30) fortæller, at Jesus lader Judas vide, at han godt kender hans planer. Jesu bortgang, dvs. hans død, er en del af en guddommelig plan, men det menneskelige redskab, der bliver anledningen, kommer under Guds dom.

22,24–30: Striden om at være den største

Ved bordet genoptager de en gammel diskussion (jf. 9,46) om, hvem der er størst. Måske er anledningen deres placering ved bordet (jf. 14,7), eller det kan være deres diskussion om, hvem af dem der kunne finde på at forråde Jesus.

Jesus finder denne diskussion i strid med det at være hans disciple. Den hører hjemme blandt verdslige og hedenske konger. Dér tænker man på at herske og bruge magt og modtage beundring og hyldest. Men blandt Jesu disciple skal den normale verdslige hakkeorden være brudt. Der skal man ikke vurdere ud fra alder og magtposition, for han, som er størst, Jesus selv, har virket som en ussel tjener iblandt dem. Jesu tjeneste er en sammenfatning af hele hans virke, men kan også have en speciel reference til en begiven-

hed, som fandt sted samme aften, og som Johannes beretter om. Se Joh. 13,1ff. om fodvaskningen.

At følge Jesus indebærer tjeneste og lidelse. Men den, som forbliver tro, vil erfare, at den, som ydmyger sig, skal ophøjes (14,7–11). Jesus giver her apostlene et specielt løfte om en kommende ophøjelse. De skal være til stede ved det kommende messianske festmåltid i Guds rige, og Jesus vil dele sin kongemagt med dem (jf. Matt. 19,28). Her siges det specielt til apostlene, men andetsteds (Åb. 3,21) gives dette løfte til alle, der forbliver tro mod Jesus.

22,31–34: Forudsigelse af Peters fornægtelse

Men før målet nås, skal Peter og de øvrige apostle igennem mange trængsler. Satan har ingen selvstændig magt, men kan som hos Job i GT bede om lov til at ramme mennesker med modgang. At sigte som hvede hentyder sikkert til den rystetur, hvede må igennem for at udskille kerne fra avner, og er her et billede på trængsler.

Jesus siger altså, at han har tilladt Satan at ryste Peters tro så voldsomt, at han får brug for Jesu forbøn. Men også, at Peter vil vende tilbage til Jesus, og at han da skal tænke på at styrke sine medkristne. Peter forstår ikke Jesu ord og bedyrer sin loyalitet mod Jesus indtil fængsel og død. Så konkretiserer Jesus, hvad Satans angreb skal føre med sig: Peter vil inden solopgang tre gange have sagt, at han ikke kender Jesus.

Hermed har Jesus forudsagt både Judas' forræderi og Peters fornægtelse. Men også forskellen på de to. Satan fór i Judas, og han går fortabt (v.3. 22). Satan angriber Peter, men han skal omvende sig.

22,35–38: De to sværd

Jesus henviser nu til en tidligere erfaring, de gjorde under deres midlertidige udsendelse (9,1ff.). Da de intet ejede og var helt afhængige af Gud, erfarede de, at de fik, hvad de havde brug for. Men nu skal de være sårbare og ubeskyttede og skal søge at sikre sig bedst muligt. For Esajas' ord (53,12) skal gå i opfyldelse på Jesus, idet man skal behandle ham som en forbryder.

Disciplene forstår ikke Jesu ord. De tror åbenbart, at Jesus vil til at sikre sig selv med våben, og mønstrer deres få våben. Jesu svar: »Det er nok,« betyder ikke, at det er tilstrækkeligt med våben, men snarere: ikke mere tale om verdslige våben.

22,39–46: Jesus i Getsemane

Jesus går nu til sit sædvanlige sted på Oliebjerget. Matthæus og Markus lokaliserer det som Getsemane have. Formaningen til disciplene om ikke at falde i fristelse, dvs. fornægte troen, antyder for dem, at nu begynder Satans angreb. Som altid ønsker Jesus at forberede det, der skal ske, i bøn. Jesus har før omtalt sin frygt for det, han skal igennem (12,50). Nu, hvor lidelsen er umiddelbart forestående, får vi igen et indblik i Jesu indre kamp. Jesu bøn udtrykker både hans umiddelbare lyst og trang til at undgå at tømme lidelsens bitre bæger°. Men samtidig fastholder han det, som har drevet ham så målrettet frem til Jerusalem, nemlig lydigheden mod Faderens plan og vilje.

Hvor voldsom og udmattende Jesu kamp er, fremgår af, at han må have assistance fra den åndelige verden (en engel kom og styrkede ham). Jesus er så fysisk berørt af sin bønskamp, at hans sved bliver som bloddråber. Der står ikke, at han svedte blod, men at sveden strømmede af ham, som blod der flyder. I tankerne gennemlever han det bæger, han skal tømme, Guds vredes bæger med alt, hvad dertil hørte af gudsforladthed, fysiske lidelser og tortur, og psykisk lidelse i form af hån, ensomhed og foragt.

Hvor voldsom Jesu kamp har været, ses af disciplenes reaktion. Spidsbelastende situationer, f.eks. et dødsfald o.l., kan i visse tilfælde udløse en choktilstand, som gør, at man falder i søvn. Måske er det den reaktion, der ligger bag Lukas' beskrivelse: »sovende, overvældede af sorg.«

Deres søvn afslører deres svaghed. Derfor gentager Jesus formaningen om ikke at falde i fristelse.

22,47–53: Tilfangetagelsen

Jesu bønskamp er næppe afsluttet, før Judas og en stor skare sværtbevæbnede folk (v.52) kommer. Det kyniske ved Judas' hand-

lemåde fremhæves. Han var én af de tolv, og hans venskabelige kys er i virkeligheden et aftalt tegn med soldaterne om, hvem der er Jesus (jf. Mark. 14,44). Men Jesus gennemskuer det falske kys.

I første omgang er disciplene indstillet på kamp, trods overmagten. Én af dem (Johannes (18,10) fortæller, at det var Peter) hugger et øre af ypperstepræstens tjener. Men Jesus afviser at bruge vold. I stedet helbreder han mandens øre.

At repræsentanter for de ledende grupper af jøder var personligt til stede, viser, hvor opsat de var på at få Jesus taget til fange. Og Jesus påpeger det besynderlige i, at han har virket åbenlyst for alle, og dog farer de frem imod ham som mod en farlig forbryder. De er derimod nødt til at handle i ly af mørket. Dermed har de afsløret, at deres handlinger ikke er styret af Gud, men af Satan. For en tid (jeres time) tillader Gud mørket, dvs. Satan og det onde, at have magten.

22,54–62: Peters fornægtelse

Alle fire evangelister fortæller den tragiske beretning om Peter, der først lover at følge Jesus, om så alle andre svigter, og derefter ikke tør sige sandheden til en tjenestepige.

Peter følger diskret efter soldaterne til ypperstepræstens hus. Sikkert for at finde ud af, hvad der skal ske med Jesus. Men da en tjenestepige genkender ham som en af Jesu disciple, vælger han mørkets og ikke lysets våben. Tre gange lyver han sig fra ethvert kendskab til Jesus. Men sidste gang ledsages hans svar af et hanegal, og samtidig vender Jesus sig og ser på Peter. Det blik vækker erindringen om Jesu forudsigelse, og han fortryder bittert sin fejhed.

Det er Jesu blik, der vækker Peters anger. Selv i denne situation er Jesu tanker hos disciplene. Men selv må han klare sig alene. Uden støtte.

22,63–71: Jesus for Rådet

Med arrestationen begynder den offentlige ydmygelse af Jesus. Nøgternt skildrer Lukas, at fangevogterne håner og torturerer, hvad de tror er en falsk profet.

Ved daggry begynder forhøret hos Rådet (Johannes har fortalt om et foreløbigt forhør hos Annas og Kajfas om natten). De ønsker en hurtig domfældelse af Jesus. Jesus vil ikke give det klare svar, som de ønsker – om han er Messias. Hans forståelse af Messias' gerning var så anderledes, at han i stedet vælger udtrykket Menneskesønnen° og fremhæver, at han som Menneskesønnen engang skal være Guds højre hånd og dermed deres dommer.

De prøver så med udtrykket Guds søn – vil Jesus bekræfte eller afkræfte, at han er Guds søn? Jesus nægter ikke, men understreger samtidig, at det er dem, der bruger det ord (og at de måske ikke forstår det samme med denne titel).

I deres øjne var det nok til at bekræfte Jesu skyld. Og det har givet dem argumenter til at gå videre med Jesus til den romerske statholder, Pilatus.

Kapitel 23

Lidelsesberetningen fortsætter med at skildre, hvad der skete »langfredag«. Det jødiske Råd fører nu Jesus til den romerske statholder, Pilatus, og fremfører deres anklager (v.1-7). Pilatus sender ham til Herodes (v.8-12). Og tilbage hos Pilatus forsøger denne forgæves at få Jesus frikendt, men hårdt presset giver han efter for deres krav (v.13-25). Vi hører derefter om Jesu vandring ud til Golgata (v.26-31), korsfæstelsen (v.32-38), samtalen med de to røvere (v.39-43), mørket og Jesu død (v.44-49) og hans gravlæggelse (v.50-56).

23,1-7: Jesus for Pilatus

Det jødiske Råd havde ikke mandat til selv at foretage henrettelser (jf. Joh. 18,31). Derfor er Rådet afhængigt af, at de kan få den romerske statholder, Pilatus, overtalt til at dømme Jesus til døden.

Det store Råd° følger nu deres fange hen til Pilatus. Selv om de indbyrdes bestod af mange grupperinger, var de fælles om at ønske Jesus fjernet, og med deres samlede fremmøde vil de lægge pres på Pilatus. Deres anklager har fået en politisk drejning og er med

hensyn til det at betale skat i lodret strid med, hvad Jesus har sagt offentligt (20,20ff.).

Pilatus er kendt fra ikke-bibelske kilder som en hård og grusom statholder (jf. Luk. 13,1). I processen mod Jesus skildres han med større sympati. Han ønsker at høre den anklagede selv, og han accepterer ikke umiddelbart jødernes anklager. Tilsyneladende kender Pilatus godt det jødiske håb i dens politisk udformning, og derfor spørger han Jesus, om han forstår sig selv som jødernes konge. Jesu svar er som til jøderne (22,70) både bekræftende og afvisende. Han er konge, men i en anden betydning end den, Pilatus mener (jf. Joh. 18,33-38).

I flere omgange forsøger Pilatus at undgå at komme til at dømme Jesus. Tydeligvis mener han, at der er tale om en indbyrdes religiøs konflikt mellem jøderne, og han vurderer ikke Jesus til at være en politisk trussel mod Rom. Da han så finder ud af, at Jesus også har virket i Galilæa, benytter han anledningen til at sende Jesus til Herodes (se Herodes-familien°).

23,8-12: Jesus for Herodes

Kun Lukas fortæller om Jesu tur til Herodes og tilbage til Pilatus (heraf ordsproget: at fare fra Herodes til Pilatus). I processen blev det blot en afbrydelse af diskussionen mellem Jesu anklagere og Pilatus.

I Galilæa var det ikke en romersk statholder, men en romervenlig jøde, der var øverste myndighed. Herodes opfatter det da også som en anerkendelse og en gestus, at Pilatus beder ham dømme i en sag. Men da han finder ud af, at der er tale om Jesus, forsøger han forgæves at få Jesus til at gøre et mirakel. Da Jesus ikke vil samarbejde eller svare på hans spørgsmål, bliver Jesus hånet og latterliggjort af ham.

I Ap.G. 4,27 nævnes Herodes' og Pilatus' fælles ansvar med hensyn til at få Jesus dømt som opfyldelsen af temaet i Salme 2, at jordens konger og fyrster vender sig mod Herren og hans salvede. Som fjendskabet mod Jesus kunne samle indbyrdes stridende grupper af jøder, sådan kunne det åbenbart også forene indbyrdes stridende politiske magthavere.

23,13-25: Domfældelsen

Pilatus kalder nu Rådet og folket sammen til en slags »pressemøde«, hvor dommen over Jesus skal afsiges. Han har hørt på Rådets° anklager og forhørt Jesus selv og har fundet ham ikke-skyldig. Han vil derfor ikke dømme ham til døden, men vil for at imødekomme anklagerne og til skræk og advarsel for andre give ham en revselse, dvs. en piskestraf.

Pilatus vælger nu at inddrage Jesus i den praksis, romerne havde med hver påske at give amnesti til en fange. Derved spilles afgørelsen over til folket, og Pilatus tror, at de ønsker Jesus frigivet. Men Rådets magt over folkemasserne er større, end Pilatus regnede med (jf. Matt. 27,20), og i valget mellem Barabbas og Jesus foretrækker de Barabbas, selv om han var en kendt og berygtet morder. Og Jesus forlangte de med høje råb korsfæstet.

For tredje gang bedyrer Pilatus Jesu uskyld, men deres vedvarende råb gør indtryk på Pilatus. Måske er han bange for, at den jødiske folkemasse vil gribe til våben. Han får også trusler om, at Rådet vil klage til kejseren, hvis ikke han giver efter (jf. Joh. 19,12). Pilatus er klar over, at der ikke blot er tale om en strid mellem indbyrdes forskellige grupperinger af jøder, men folket og dets ledere står sammen om kravet. Derfor giver han efter, selv om han ved, at Jesus er uskyldig.

Processen mod Jesus efterlader ingen uskyldige parter, bortset fra Jesus selv. Herodes, Pilatus, Rådet° og folket har alle et medansvar (jf. Ap.G. 4,27-28).

23,26-38: Korsfæstelsen

En del af grusomheden ved korsfæstelsen var, at den dømte selv skulle bære korsets tværbjælke ud til henrettelsesstedet til offentlig underholdning og afskrækkelse. Undervejs må Jesus opgive, da han er afkræftet af piskeslag og tortur. En tilfældig forbipasserende, Simon fra Kyrene, tvinges så til at bære korset og bliver dermed en bogstavelig illustration af vendingen: at bære sit kors og følge Jesus (9,23; 14,27).

Blandt tilskuerne er der nogle kvinder, der modsat resten af mængden viser åbenlys sorg og deltagelse. Vendt mod dem bryder

Jesus sin tavshed og formaner dem. De skal ikke sørge over ham, men over sig selv og deres børn, for med dommen over ham har Jerusalem fældet dommen over sig selv (jf. 21,20-24; 19,41ff.). Jesus understreger alvoren ved et skriftcitat (Hos. 10,8, jf. Åb. 6,16), at ingen kan flygte fra Guds endelige dom. Og med en lille lignelse sammenligner han sig selv med det grønne træ (dvs. han er retfærdig og uskyldig), mens de er det visne (dvs. de skyldige). Når Gud lader den retfærdige behandle sådan, hvordan skulle alle andre så undgå Guds dom?

Ingen af evangelisterne udpensler den barbariske henrettelsesmetode, hvor offeret får hænder og fødder gennemboret. Lukas fortæller blot, at Jesus bad for sine bødler og dermed efterlevede sin egen formaning (6,28): Bed for dem, der mishandler jer. Lukas nævner også, at Jesus hang mellem to forbrydere (men ikke, at det er en opfyldelse af Skriften, jf. Mark. 15,28), og at bødlerne kastede lod om kjortlen (også det er en opfyldelse af Skriften (Joh. 19,24).

Rådet, soldaterne og senere også den ene røver håner Jesus med ordene: »frels dig selv.« Som Jesus ved starten af sin fremtræden mødte kritikken: »Læge, læg dig selv!« (4,23), sådan møder han den nu ved afslutningen. For dem er en korsfæstet Messias en falsk Messias, og de mener, korsfæstelsen endelig over for alle afslører den løgn og det bedrag, Jesus har udbredt. Men for Jesus vil det blot være en indrømmelse over for Satans fristelse (4,1-13) om at nå til guddommelig anerkendelse ved magt, ikke ved lidelse.

Alle fire evangelister nævner Pilatus' indskrift, hvor han fulgte romernes praksis med at sætte et skilt på korset med anklagen. Pilatus nægter at følge jødernes anmodning om at få præciseret, at det var noget, Jesus selv hævdede, ikke noget, han var (jf. Joh. 19,21-22), og dermed kom indskriften til at udtrykke sandheden: Jesus var virkelig jødernes konge, og det jødiske folk er i færd med at korsfæste deres konge.

23,39-43: De to røvere på korset

I begyndelsen håner begge røvere Jesus (Mark. 15,32; Matt. 27,44). Men Jesu ord på korset og hans måde at forholde sig til grusomhederne på har åbenbart gjort et så stærkt indtryk på den ene af

dem, at han erkender sin egen skyld og Jesu uskyld. I sin bøn til Jesus udtrykker han tillid til, at korsdøden ikke er nederlag, men at Jesus vil nå til herredømmet (»komme i sit rige«). Mens Jesu disciple, såvidt vi kan se, slet ikke kunne forene Jesu selvvidnesbyrd med hans lidelse og død (24,21), så er det en ussel forbryder, der i sin dødstime holder fast ved, at Jesus gennem sin lidelse og død kan frelse sig selv og andre.

Jesu ord: »I dag skal du være med mig i Paradis,« er en bekræftelse af det, som Jesus bl.a. underviste om i lignelsen om den rige mand og Lazarus (16,31ff.), nemlig at man ikke ud fra menneskets ydre situation her i livet kan slutte sig til deres vilkår efter døden. Jesus vælger ordet »Paradis«, en reference til Edens have og til den tid, da alt var harmoni mellem Gud, mennesket og den skabte verden. Selv under de grusomme lidelser, Jesus var udsat for, fastholder Jesus, at han kan formidle fællesskab med Gud og genoprette alt for den, der vender sig til ham.

23,44-49: Jesu død

Lukas nævner to overnaturlige tegn, som fulgte med Jesu sidste timer. For det første blev det mørkt i tre timer. Solen formørkes, ikke ved en solformørkelse, men på uforklarlig vis. I Lukasevangeliets sammenhæng bliver det fysiske mørke et billede på det åndelige mørke, hvor ondskaben og Satan får råderum (jf. 22,53). Jesu kamp på korset er så intens, at det får følger i naturen, så selv solen formørkes.

For det andet flængedes forhænget i templet, en detalje, som Hebr. (9,3.8; 10,19ff.) tolker sådan, at med Jesu død er den gammeltestamentlige offertjeneste ophørt, og Jesus har banet en vej til fællesskab med Gud.

Lukas nævner ikke Jesu ord fra Salme 22,1f., hvor Jesus udtrykker sin sorg over at være forladt af Gud, om end selve sagen findes i udtryk som: »mørket har magten« (22,53). Derimod nævner han ordene fra Salme 31,5, som udtrykker Jesu enhed med Faderen og hans overgivelse af sin vilje og sag i Faderens hænder.

Officeren, ham, der har ansvaret for henrettelsen, bliver så berørt af Jesu ord og de ydre tegn, at han priser Gud og erkender, at Jesus

var uskyldig. Også skarerne er blevet tavse og berørte. De slår sig for brystet som tegn på sorg. Og disciplene, inklusive de kvinder, der fulgte Jesus, så til som tavse vidner. Ved Jesu henrettelse var det en forbryder og en romersk soldat, der udtrykte tillid til Jesu person og gerning.

23,50-56: Gravlæggelsen

For første gang nævner Lukas, at der var enkeltpersoner i Rådet°, som var imod henrettelsen af Jesus, og som i det skjulte var disciple (Johannes (19,39) nævner Nikodemus som et andet eksempel). Josef udviser nu det mod, som apostlene mangler, og beder Pilatus om lov til at begrave Jesus. Kvinderne ser, hvor Jesus bliver gravlagt, men på grund af den kommende sabbat (som begyndte kl. 18.00 fredag aften, få timer efter Jesu død) bliver de ikke færdig med begravelseshandlingen. Af respekt for sabbatsbudene venter de til tidlig søndag morgen med de sidste forberedelser.

De fire evangelister har hver deres beretning om Jesu lidelse og død. Det specielle for Lukas er hans nøgterne beskrivelse af, hvad der skete. Der er ikke som hos Matthæus og Johannes en række referencer til GT, selv om hele skriftet peger hen på Jesu lidelse og død som højdepunktet og målet med hans virke. Kun antydningsvis kommer det frem, hvorfor Jesu død havde denne afgørende betydning. Først når begivenhederne er fortalt til ende, kan han begynde at fortælle om deres betydning for Theofilus og de kristne menigheder, og det kommer frem i hans gengivelse af den apostolske forkyndelse i Ap.G.

Kapitel 24

Lukas afslutter sin beretning om »de begivenheder, der har fundet sted« (1,1), ved at fortælle om Jesu opstandelse, og at disciplene skal være opstandelsesvidner for alle folkeslag. Som de andre evangelister begynder det med kvinderne ved den tomme grav og englenes budskab, at han lever (v.1-12). Dernæst skildrer han de to Emmaus-vandrere, som får Skrifterne udlagt af en fremmed, der pludselig viser sig at være Jesus selv (v.13-35). Endelig skildres Jesu møde med disciplene og hans kald til dem om at være opstandelsesvidner for alle folkeslag (v.36-49). Lukas afrunder så sit første skrift med kort at skitsere Jesu himmelfart (v.50-53).

24,1-12: Jesu opstandelse

De fire evangelister giver hver deres skildring af begivenhederne søndag morgen. De har fokuseret på hver deres detaljer, men sammen giver de et klart billede af de overvældende begivenheder, som kvinderne blev de første vidner til.

Meget tidlig søndag morgen går kvinderne ud til graven for at færdiggøre begravelseshandlingen. Til deres overraskelse er den store sten foran graven væltet bort. Det havde ellers været en del af deres bekymring, hvordan de skulle få den fjernet (Mark. 16,3). Da de går ind i graven, er Jesu legeme borte. Det kunne der jo være flere forklaringer på. Mest nærliggende for dem var nok at tænke på en ny chikane fra Jesu fjenders side.

Pludselig ser de to mænd i lysende klæder. Kvinderne bøjer sig i forfærdelse og ærefrygt. Og englene kommer med forklaringen på, hvorfor Jesu lig er borte. De kom ud til graven for at vise den døde den sidste ære. Men de skal ikke lede efter et lig. For Jesus er levende. Opstået. Samtidig minder de kvinderne om Jesu ord, det, som han første gang havde betroet dem i Galilæa (9,22), og som han senere ofte havde gentaget. Om hans offentlige forkastelse, hans død og opstandelse tre dage efter. Dengang havde de ikke forstået, hvad han mente. Det lå helt uden for deres tankeverden at forestille sig en bogstavelig og legemlig opstandelse, så de havde vel tænkt på Jesu ord om opstandelse som en slags billedtale (ligesom når Jesus talte om »at bære korset og følge ham«). Men nu huskede de hans ord, og sammen med de himmelske væseners budskab og det faktum, at Jesu legeme var væk, begyndte de at ane, hvad der var sket.

Da de får aflagt rapport for de elleve apostle, vil de ikke tro på dem. De tolker det som løs tale. Kvinderne har fået et psykisk sammenbrud af de voldsomme begivenheder, der er foregået, så

de er utilregnelige. Men de må bøje sig for det ydre faktum, at Jesu legeme er borte. Kun ligklæderne er tilbage.

24,13-35: Vandringen til Emmaus

Jesu grav er tom. Engle siger, at han lever. Men hvor er han? Blandt de mange gange, Jesus viste sig for disciplene mellem opstandelsen og himmelfarten (jf. Ap.G. 1,3), vælger Lukas at skildre noget af det, der skete selve påskedag.

Lukas forlader nu begivenhedernes centrum, Jerusalem, og fortæller om to disciple, der samme dag er på vej til en lille landsby, Emmaus. Den ligger 60 stadier, dvs. 12 km fra Jerusalem. De tilhører ikke inderkredsen af apostle, men har alligevel hørt, hvad kvinderne har fortalt.

Mens de går, kommer Jesus og slår følge med dem. De genkender ham ikke. Ikke blot lå det helt uden for deres horisont, at det skulle være Jesus, »men deres øjne holdtes til«, dvs. Gud gjorde det sådan, at de ikke kunne genkende ham.

Den fremmede får dem til at fortælle, hvordan de har oplevet påskens begivenheder. Selv efter Jesu vanærende død tror de på, at han var en profet, men de har opgivet troen på, at han skulle være Messias (jf. udtrykket »den, som skulle forløse° Israel«). De gengiver også kvindernes oplevelse om morgenen og konstateringen af, at graven er tom. Men tydeligvis forbinder de ikke det med noget positivt. Det øger blot deres forvirring og sorg. Kan man ikke engang lade hans lig være i fred?

Den fremmede reagerer med en skarp bebrejdelse af deres uforstand og vantro. Deres problem er, at de har en forkert forståelse af Guds plan med Messias. Ifølge Guds plan skal Kristus gå gennem lidelser til herlighed. De har brug for et nyt lys over, hvad GT siger om Kristus. Og derfor giver han sig til at undervise ud fra Moses og profeterne om, hvad der i alle Skrifterne handler om ham. Formuleringen antyder, at han udlægger skrift efter skrift og påviser, at hvert eneste skrift i GT handler om Kristus, og vel at mærke en Kristus, der når sit mål gennem lidelser.

Først ved måltidet »åbnedes deres øjne«, dvs. åbner Gud deres øjne, så de genkender ham. Og samtidig blev han usynlig for dem.

Nu forstod de, hvorfor hans skriftudlægning havde engageret dem så voldsomt. Deres hjerter »brændte«, står der, et meget stærkt udtryk for, hvor personlig berørt de var af Jesu undervisning.

Da de fatter konsekvenserne af det, de har oplevet, skynder de sig at spadsere de 12 km tilbage til Jerusalem, selv om det er efter mørkets frembrud (24,29). Og inden de når at aflægge rapport, hører de, at Jesus også har vist sig for Peter, og at det har overbevist de andre om, at Jesus virkelig er opstået. Paulus (1.Kor. 15,5) nævner også, at Peter havde et møde med Jesus alene. For ham, der mere åbenlyst end de andre havde fornægtet Jesus, må det have været en stærk bekræftelse på, at Jesus kunne bruge selv ham som opstandelsesvidne.

24,36-49: Den opstandne Jesus og disciplene

Pludselig uden noget forvarsel står Jesus selv midt iblandt dem og møder dem med en fredshilsen. Disciplene bliver chokerede. Ét er at tro, at han lever. Noget andet er pludselig at se ham. De tror, han er en ånd, dvs. et spøgelse. Derfor gør Jesus meget ud af at overbevise dem om, at han virkelig er opstået legemlig. Et spøgelse har ikke kød og knogler eller naglemærker i hænder og fødder og spiser heller ikke stegt fisk.

Disciplenes reaktion er typisk menneskelig. Af bare glæde kunne de stadig ikke tro. Det var næsten for godt til at være sandt. Men det var altså sandt!

For Lukas såvel som for de andre evangelister er det krystalklart, at tanken om opstandelse ikke er en tro, der langsomt er vokset frem blandt Jesu disciple. Tilsyneladende tog Jesu fjender hans ord om en fortsættelse efter døden mere alvorligt end disciplene (Matt. 27,62-66). Det er Jesus selv, der gennem en række af tilsynekomster må overbevise de tungnemme disciple om, at det virkelig er sandt, og at han legemlig er gået ud af graven.

Lukas lægger vægt på at skildre opstandelsen som et velbevidnet historisk faktum (Ap.G. 1,3). Men samtidig betoner han, at troen på Jesu opstandelse bliver til ved at rette opmærksomheden på GTs vidnesbyrd om Messias. Hans tilsynekomster bekræfter, hvad GT har forudsagt. Efter at Jesus har overbevist dem om, at det

virkelig er ham, den korsfæstede, der står foran dem, retter han deres opmærksomhed både bagud og fremad. Det bliver samtidig Lukas' opsummering af det, der er hans anliggende med sit skrift.

For det første betoner Jesus det, som også var anliggendet i mødet med Emmaus-vandrerne, at GT handler om Kristus. Vel at mærke en Kristus, der lider, dør og derefter opstår. Jesus understreger, at det er hele GT, der handler om ham. Han bruger den traditionelle jødiske inddeling i loven, profeterne og Salmerne.

De begivenheder, de har været vidner til, Jesu gerninger og forkyndelse, hans lidelse og opstandelse, er en del af en større sammenhæng. Det er opfyldelsen af en plan, Gud har åbenbaret allerede i GT. Deres tro og forståelse vækkes ved at rette opmærksomheden imod det (jf. 16,31).

En del af GTs vidnesbyrd er endnu fremtid. Nemlig at efter Kristi lidelse og opstandelse skal syndsforladelse og fællesskab med Gud ikke længere være bundet til det jødiske folk og til templet i Jerusalem. Men Guds rige skal åbnes for alle, idet budskabet om syndsforladelse ved Jesu gerning skal forkyndes for alle folkeslag.

I denne del af Guds plan er apostlene medregnet. De skal være vidner. Jesus mødte dem ikke med anklage og dom, fordi de havde svigtet og været vantro. Men med fred og tilgivelse. Og nu bekræfter han, at han kan bruge dem som sine udsendinge. De skal ikke gå i egen kraft, men vente på guddommelig udrustning. Som Jesus på en speciel måde blev fyldt med Guds ånd, skal de vente på Guds ånds komme og dens udrustning (jf. Ap.G. 1-2). Evangeliet udgår fra Jerusalem. Det var der, de skulle begynde.

Som Lukas indleder sit skrift (kap. 1-2) med at skildre Jesu komme som opfyldelsen af det gammeltestamentlige håb, således afrunder han med at knytte forbindelsen tilbage til GT.

24,50-53: Jesu himmelfart

Lukas slutter nu sin beretning med en kort beskrivelse af Jesu himmelfart. I Ap.G. nævner han, at der gik 40 dage, og der beskrives himmelfarten mere udførligt. Han fortæller heller ikke om de tilsynekomster i Galilæa, som de andre evangelister beretter om. Han går direkte til det sidste synlige indtryk, apostlene får af den

opstandne: hans udrakte hænder, mens han velsigner dem og optages til himlen. Han slutter så, som han begyndte, i templet i Jerusalem, hvor nogle mennesker tilbeder Gud i forventning om, at han snart vil gribe ind og fortsætte og fuldføre sin plan.